

”KUN HAIKARAA EI KUTSUTA KYLÄÄN”
Tutkimuskohteena vapaaehtoinen lapsettomuus

Laura Kuivalainen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

”KUN HAIKARAA EI KUTSUTA KYLÄÄN” Tutkimuskohteena vapaaehtoinen lapsettomuus

Laura Kuivalainen
Sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Terhi-Anna Wilska ja Henna Pirskanen
Kevät 2014
105 sivua + 1 liite

Tutkimuksen tehtävänä on tarkastella vapaaehtoista lapsettomuutta Suomessa. Tutkimuksen tärkeimpänä päätutkimuskysymyksenä selvitetään sitä, mitä erilaisia syitä ja motiiveja vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla on. Toinen päätutkimuskysymys koskee sitä, mitä mahdollisia seurauksia vapaaehtoisella lapsettomuudella on sosiaalisessa elämässä. Alatutkimuskysymyksinä selvitetään sitä, milloin ja miten päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa parisuhteessa elämiseen sekä miten vapaaehtoisesti lapsettomat suhtautuvat vanhemmuuteen.

Tutkimusaineisto on kerätty kirjoituspyynnön avulla internetin keskustelupalstoilta vuosina 2012 ja 2013. Aineisto koostuu yhteensä 57 naispuolisen vastaajan kirjoitelmista. Tutkimus on laadullinen tutkimus ja analyysimenetelmänä sovelletaan sisällönanalyysia.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii postmodernisaatiota ja individualismia koskeva teoreettinen keskustelu. Myös yksilöiden elämää koskevat riskit sekä yksilöiden elämää ohjaavat sosiaaliset normit korostuvat tässä tutkimuksessa. Vapaaehtoinen lapsettomuus ilmiönä asettuu myös osaksi perhettä koskevia sosiologisia pohdintoja sekä suhteessa ydinperheen normatiivisuuteen että moninaisten perhemuotojen lisääntymiseen. Tutkimuksessa tarkastellaan myös parisuhdetta, vanhemmuutta ja lastenhankintaa koskevaa tutkimustietoa. Tutkimuksessa hyödynnetään lisäksi vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tehtyjä aikaisempia tutkimuksia, jotka ovat pääosin ulkomaisia kotimaisen tutkimustiedon vähäisyyden vuoksi.

Päätöksen syntyminen vapaaehtoisesta lapsettomuudesta jakautui jo varhain elämässään päätöksen tehneiden ja elämänkulun ja iän myötä valinnan tehneiden kesken. Tutkimustulosten pohjalta voidaan sanoa, että vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevat syyt ja motiivit ovat hyvin moni-ilmeisiä, kuten rakentamani syytyypit osoittavat. Tärkeimpinä syinä mainittiin individualistiseen elämäntyyliin liittyvät tekijät, negatiiviset kokemukset ja näkemykset lapsista, vanhemmaksi sopimattomuus sekä vanhemmuuden näkeminen vaativana. Myös erilaiset eettis-moraaliset syyt sekä fyysiset syyt nähtiin esteenä lastenhankinnalle. Päätöstä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta joudutaan usein selittelemään toisille ihmisille ja sillä nähdään olevan vaikutuksia sosiaalisessa elämässä. Parisuhteen osalta korostettiin kumppanin samanmielisyyden merkitystä sekä lapsettoman parisuhteen etuja. Vapaaehtoisesti lapsettomilla on tutkimuksen perusteella myös kärkeviä mielipiteitä lastenhankintaa ja lasten kasvattamista koskien.

Avainsanat: vapaaehtoinen lapsettomuus, yksilöllistyminen, sosiaaliset normit, riskit, perhe, vanhemmuus, sisällönanalyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS OSANA AJAN HENKEÄ... 10	
2.1 Yksilöllisyyden lumoissa	10
2.2 Yksilöllistymisen käänköpuolia: epävarmuus ja riskit	12
2.3 Normatiivisuus osana yksilöiden elämää.....	15
3 PERHE MUUTOKSEN KESKELLÄ.....	17
3.1 Ydinperhe ja moninaiset perhemuodot	17
3.2 Parisuhteen korostunut merkitys.....	20
3.3 Vanhemmuus osana elämäkulkua.....	22
3.4 Lastenhankinta	25
4 VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA	28
4.1 Keitä ovat vapaaehtoisesti lapsettomat?	28
4.2 Miksi lapsia ei haluta?	31
4.3 Mitä lapsettomista ajatellaan?.....	33
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	36
5.1 Tutkimuksen tavoite	36
5.2 Tutkimusaineiston esittely	36
5.3 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi analyysimenetelmänä	39
6 VAPAAEHTOISESTI LAPSETTOMAT OMAN TIENSÄ KULKIJOINA	43
6.1 Vapaaehtoinen lapsettomuus: valinta vai ei?.....	43
6.2 Syyt ja motiivit vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla	47
6.2.1 Lapsettomuus osana individualistista elämäntyyliä	49
6.2.2 Vanhemmuuden vaatavuus ja kokemukset lapsista.....	54
6.2.3 Vanhemmaksu sopimattomuus	59
6.2.4 Vapaaehtoinen lapsettomuus eettis-moraalisena valintana	61
6.2.5 Fyysiset syyt lastenhankinnan esteenä	64
6.2.6 Vapaaehtoisen lapsettomuuden syytyypit numeroina	66
6.3 Vapaaehtoisesti lapsettomien sosiaaliset suhteet.....	67
6.3.1 Vapaaehtoinen lapsettomuus herättää kysymyksiä.....	68

6.3.2 Reaktioita vapaaehtoiseen lapsettomuuteen.....	71
6.3.3 Ystävyysuhteet koetuksella	76
6.3.4 Parisuhde ilman lapsia.....	79
6.4 Pohdintoja vanhemmuudesta	83
6.4.1 Miksi lapsia hankitaan?.....	83
6.4.2 Vanhemmuus hukassa	87
7 YHTEENVETO JA POHDINTAA	90
7.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista ja tutkimuksen sosiologisista näkökulmista	90
7.2 Tutkimuksen arviointia ja katsaus tulevaisuuteen	98
KIRJALLISUUS	101
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee vapaaehtoista lapsettomuutta. Mielenkiintoni vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan heräsi aikoinaan luettuani aiheesta lehtiartikkelin. Tämän jälkeen tutustuin aiheeseen paremmin internetin keskustelupalstojen muodossa, jonka jälkeen aloin pohtimaan mahdollisuutta tehdä aiheesta jopa pro gradu -työni. Oman osansa kiinnostuksestani aiheeseen tuo myös pitkälinen kiinnostukseni naisasioita kohtaan sekä ikäisteni ystävien ajankohtainen pohdinta mahdollisesta lastenhankinnasta. Jokaisen meistä voidaankin ajatella joutuvan jossain vaiheessa elämänsä elämään ottamaan kantaa siihen, haluaako lapsia vai ei. Vapaaehtoista lapsettomuutta on myös tutkittu Suomessa hyvin vähän, mikä lisäsi uteliaisuuttani tietää ilmiöstä enemmän.

Vapaaehtoisesti lapsettomalla tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole lasta, joka ei aio hankkia lapsia eikä myöskään ole yrittänyt tulla vanhemmaksi (Miettinen & Rotkirch 2008, 16; Kelly 2009, 157). Vapaaehtoinen lapsettomuus on jo suhteellisen vakiintunut käsite suomen kielessä. Englannin kielellä termi kääntyy ”*voluntary childlessness*” tai henkilöä tarkoittaessa ”*voluntarily childless*”. Vapaaehtoisesti lapsettomista puhutaan myös joskus sanaparilla ”lapsettomuuden valinnat” (*childfree by choice*) tai ”lapsivapaat” (*childfree*). Tällöin tarkoituksena on korostaa sitä, ettei lapsettomilta puutu mitään, vaan he ovat sananmukaisesti vapaita lapsista. (Veevers 1980, 72–73; Miettinen & Rotkirch 2008, 16.) Tässä tutkielmassa käytän pääasiassa termiä vapaaehtoisesti lapseton mutta tekstin sujuvuuden vuoksi puhun myös valitusta lapsettomuudesta.

Vapaaehtoisen lapsettomuuden vastakohtana pidetään tahatonta lapsettomuutta (*involuntary childlessness*), jolloin lapsettomuuden syyksi nähdään vaikeus tulla raskaaksi tai saattaa raskaus loppuun asti. Tahattomasti lapsettomat siis toivoisivat lasta, mutta se ei ole biologisten rajoitusten vuoksi mahdollista. Voidaan puhua myös olosuhteiden aiheuttamasta lapsettomuudesta (*childless by circumstance*), kun henkilö kyllä haluaisi lapsen, mutta sopivaa kumppania ei löydy tai hän ei jostain syystä halua tai voi adoptoida lasta. Tietyissä tilanteissa voi olla mahdotonta vetää tiukkaa rajaa valitun ja ei-valitun lapsettomuuden välille. (Miettinen & Rotkirch 2008, 16–17.) Tämän tutkielman lähtökohtana on kuitenkin tutkia henkilöitä, jotka ovat tietoisesti valinneet lapsettomuuden, eivätkä toivo saavansa lasta.

Länsimaisissa yhteiskunnissa syntyvyys on selkeästi alentunut viime vuosikymmenien aikana. Myös Suomessa tilastot kertovat lapsettomuuden hitaasta, mutta tasaisesta kasvusta (Miettinen & Rotkirch 2008; Lainiala 2012). Syitä tähän on haettu työmarkkinoihin ja talouteen sekä perheeseen kohdistuvista muutoksista. Perustavimpana muutoksena voidaan pitää siirtymistä kollektivistisesta, suku- ja perhekeskeisestä sekä velvollisuuksia painottavasta yhteiskunnasta kohti individualistista, yksilöiden oikeuksia painottavaa yhteiskuntaa (Väestöpoliittinen ohjelma 2004, 26). Jälkimodernin ajan yksilön katsotaan elävän itseään varten, tekevän itse omaa elämäänsä koskevat päätöksensä ja rakentavan näin oman näköistään elämäntilannetta yksilöllisistä toiveistaan käsin (ks. esim. Giddens 1991; Beck & Beck-Gernsheim 2002). Lastenhankinta ei välttämättä näyttäyty kaikille yksilöille merkityksellisenä asiana omassa elämässä. Naisten emansipoituminen, ehkäisyn yleistyminen, sekä yksilöiden elämänmahdollisuuksien lisääntyminen ovat niin ikään olleet tärkeitä vaikuttimia syntyvyyden alenemisessa (Nätkin 1991, 22). Myös vanhemmuuteen ja lapsiin liitetyt odotukset ja arvostukset ovat muuttuneet.

Lastenhankintaa ei voida nykypäivänä pitää itsestäänselvyytenä, vaan yksilöt pohtivat mahdollista vanhemmaksi ryhtymistä monestakin eri näkökulmasta. Päätökseen vaikuttavat muun muassa oma elämäntilanne, elämäntyyli, parisuhde, mahdolliset lasten hankintaan liittyvät toivomukset, uhat ja riskit sekä myös yksilöön kohdistuvat vaatimukset (ks. myös Beck & Beck-Gernsheim 2002, 120). Yhä useammat nuoret myös lykkäävät lastenhankintaa pidemmälle tulevaisuuteen pidentyneen nuoruuden kulttuurin normien mukaisesti (Ketokivi 2004). Lykkäämisen myötä voidaan päätyä jäämään kokonaan lapsettomiksi. Lastenhankintaan liittyy kasvaneita vaatimuksia ja tätä myötä epävarmuutta, jopa pelkoja. Onko lapsi uhka elämäntyylilleni? Olenko tarpeeksi kyvykäs hoitamaan ja kasvattamaan lasta? Asiantuntijuuden läpäisemässä kulttuurissa usealla taholla on sanottavansa siitä, miten lapsia tulisi kasvattaa. Vanhemmuuden on jopa väitetty olevan hukassa nykypäivänä (Jallinoja 2006, 113). Kaikki nämä tekijät luovat yksilöille paineita. Vapaaehtoisesti lapseton luopuukin kokonaan lastenhankinnasta.

Vapaaehtoista lapsettomuutta tarkasteltaessa on tärkeää ottaa huomioon se, että lapsettomuuden valitseminen tapahtuu aina siinä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä, missä kulloinkin elämme. Suurin osa suomalaisista valitsee edelleen perinteisen ydinperheen omaksi perhemuodokseen, huolimatta vaihtoehtoisten perhemuotojen lisääntymisestä. Valtaosa suomalaisista kertoo haluavansa keskimäärin kaksi tai kolme lasta (Miettinen & Rotkirch 2008, 47). Vapaaehtoista lapsettomuutta voidaankin tällöin pitää kummeksuntaa herättävä-

nä valintana. Maria Pettersson kirjoittaa 13.2.2014 Helsingin Sanomien internetsivustolla vapaaehtoisesta lapsettomuudesta otsikolla ”*Näin meitä lapsettomia syrjitään*”. Artikkelissa käsitellään muun muassa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen valintana liittyvää asenneilmastoa Suomessa. Sosiaalinen normi lastenhankinnan tärkeydestä ja merkittävydestä tuntuu olevan yhteiskunnassamme hyvin vahva. Artikkelissa haastateltu vapaaehtoisesti lapseton nainen on kokenut valintansa vuoksi jopa paheksuntaa. Äitiyden voidaankin ajatella edelleen olevan vahvasti sidoksissa sosiaalisesti hyväksytyyn naisen rooliin (esim. Gillespie 2000; Park 2005). Vapaaehtoisesti lapseton voi kokea, että ympäristö ei välttämättä hyväksy hänen valintaansa lapsettomaksi jäämisestä.

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta löytyy pääasiassa vain lyhyitä mainintoja ja viittauksia. Väestöliiton tutkimuksissa ja perhebarometreissa (esim. perhebarometri 2008) on tutkittu suomalaisten käsityksiä perheestä ja lastenhankinnasta ja näissä tutkimuksissa on sivuttu lyhyesti myös vapaaehtoista lapsettomuutta. Anneli Miettinen on puolestaan väestöliiton tutkimushankkeen pohjalta vuonna 2010 ilmestyneessä artikkelissaan tutkinut 25–44 -vuotiaiden suomalaisten vapaaehtoista lapsettomuutta selittäviä tekijöitä. Yli puolet vapaaehtoisesti lapsettomista koki, että mahdollinen lapsi uhkasi heidän henkilökohtaista elämäntyyliään eivätkä he halunneet sitoutua lapsiperhelämään. Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät tutkimuksen mukaan olleet myöskään kovin luottavaisia kyvykkyyteensä toimia hyvänä vanhempana. (Miettinen 2010, 17.) Suomalaisen tutkimustiedon vähäisyyden vuoksi olen tukeutunut pitkälti kansainvälisiin tutkimuksiin vapaaehtoisesta lapsettomuudesta, joita on tehty pääasiassa Euroopassa, Pohjois-Amerikassa ja Australiassa.

Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on tehty Suomessa muutamia pro gradu -tutkielmia, näistä Jyväskylän yliopistossa neljä. Hannele Uotila (1998) on kasvatustieteen puolella tutkinut aihetta perinteiden ja yksilöllisyyden näkökulmasta haastatteleamalla vapaaehtoisesti lapsettomia pariskuntia. Toni Jouhkimo ja Ruut Kokki (2000) sosiologian puolella ovat tutkineet vapaaehtoista lapsettomuutta elämänpoliittisten ratkaisujen näkökulmasta käyttäen aineistonaan naistenlehtiä. Anne Salo (2001) puolestaan on tutkinut aihetta yhteiskuntapolitiikan puolella Foucault’n biovallan käsitteen näkökulmasta keräämällä aiheesta elämänkerrallisia kirjoituksia. Viimeisin aiheesta tehty pro gradu -tutkielma on Maria Karppisen (2011) sosiologian puolella vapaaehtoisesti lapsettomien naisten puheenvuoroja käsittelevä työ, joka on teorialtaan naistutkimuksellisesti suuntautunut. Tutkielma on toteutettu haastattelujen avulla. Karppisen (mt.) pro gradu -tutkielmaa lukuun ottamatta

kaikki tutkielmat ovat yli kymmenen vuotta vanhoja, minkä vuoksi onkin kiinnostavaa tietää miltä ilmiö näyttää 2010-luvun Suomessa. Karppinen on tutkinut omassa tutkielmasaan sitä, millaista naiseutta vapaaehtoisesti lapsettomat naiset rakentavat. Myös oma tutkimusaineistoni koostuu naisten kirjoitelmista, mutta tutkielmani eroaa Karppisen työstä paljonkin, sillä pyrin omien tutkimuskysymyksieni kautta lähestymään aihetta eri näkökulmasta.

Tämän tutkielman tärkeimpänä päätutkimuskysymyksenä on tutkia vapaaehtoiseen lapsettomuuteen johtavia syitä ja motiiveja. Olen kiinnostunut niistä eri tekijöistä, joilla tutkimusaineistoni naiset perustelevat valintaansa lapsettomuudesta. Mielestäni tämä on erittäin mielenkiintoinen tutkimuskysymys, sillä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tiedetään Suomessa kaiken kaikkiaan hyvin vähän. Mikä siis saa nämä naiset päättämään olla hankkimatta lapsia, vaikka useimmat naiset jossain vaiheessa elämänsä haluavat tulla äideiksi? Toinen tärkeä päätutkimuskysymykseni koskee sitä, millaisia sosiaalisia seurauksia vapaaehtoisella lapsettomuudella mahdollisesti on näiden naisten elämässä. Joutuvatko vapaaehtoisesti lapsettomat selittelemään valintaansa ympäristölleen ja minkälaisia vaikutuksia valitulla lapsettomuudella on näiden yksilöiden sosiaalisessa elämässä? Vapaaehtoinen lapsettomuus ilmentääkin mielenkiintoisella tavalla ajan henkeä ja individualismia sekä muutoksia perheessä. Toisaalta se asettuu vastakohtaksi ydinperhettä ja lastenhankintaa koskevien ihanteiden ja normien kanssa. Kahden päätutkimuskysymykseni lisäksi olen alatutkimuskysymyksien muodossa kiinnostunut myös siitä milloin ja miten päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa mahdollisessa parisuhteessa elämiseen sekä miten vapaaehtoisesti lapsettomat suhtautuvat vanhemmuuteen.

Vapaaehtoinen lapsettomuus tutkimuskohteena on aihe, joka ilmentää monia perinteisiä sosiologian tutkimuskohteina olevia kysymyksiä yhteiskunnan muutoksesta (Park 2005, 372). Tutkielmani teoreettiset lähtökohdat koskevatkin sekä postmodernisaatiota ja yksilöllistymiskehitystä että myös riskeihin ja sosiaalisiin normeihin liittyvää keskustelua. Näitä teemoja käsitellään luvussa 2. Luvussa 3 käsitelen laajemmin perheessä, parisuhteessa ja elämänsä tapahtuneita muutoksia. Koen tärkeäksi tarkastella myös lähemmin vanhemmuuteen ja lastenhankintaan liittyviä tekijöitä, joilla on oma tärkeä merkityksensä kun tutkimuskohteena on vapaaehtoinen lapsettomuus. Luvussa 4 esittelen tarkemmin vapaaehtoisista lapsettomuutta koskevia aikaisempia tutkimustuloksia. Luvussa 5 puolestaan käsitelen tutkimuksen toteutusta. Tutkimusaineistoni koostuu kirjoituspyynnön avulla kerätyistä

57 naisvastaajan kirjoitelmista. Luvussa 6 esittelen sisällönanalyysia analyysimenetelmänä soveltaen tekemäni analyysin vapaaehtoisesta lapsettomuudesta, jossa vastaan tutkimuskysymyksiini. Lopuksi luvussa 7 teen vielä yhteenvedon tutkimuksen tärkeimmistä tutkimustuloksista ja tutkimuksen sosiologisista näkökulmista. Arvioin myös tutkimuksen toteutusta sekä teen katsauksen tulevaisuuteen.

2 VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS OSANA AJAN HENKEÄ

Vapaaehtoinen lapsettomuus on sosiologisesti tarkasteltuna mielenkiintoinen ilmiö, sillä se ilmentää osuvasti yhteiskunnassa ja sosiaalisissa suhteissa tapahtuneita isoja muutoksia. Vielä 1900-luvun alussa vapaaehtoista lapsettomuutta ei ilmiönä voitu ajatella olevan olemassa, vaan perheen perustaminen ja lastenhankinta näyttäytyivät suorastaan itsestään selvänä jatkumona yksilöiden elämäkulussa. Useat yhteiskuntateoreetikot ovat kuitenkin 1990- ja 2000-luvulla esittäneet, että nykyistä aikaamme leimaa vahva yksilöllisyyden eetos (ks. esim. Giddens 1991; Beck 1995; Bauman 1996; Beck & Beck-Gernsheim 2002). Tämä muutos on vaikuttanut moneen kehityskulkuun, myös vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemisen mahdollisuuteen. Tarkastelen tässä luvussa vapaaehtoista lapsettomuutta osana tätä yksilöllistymiskehitystä. Pohdin myös epävarmuuden ja riskien ilmaantumista osaksi yksilöiden elämää sekä sosiaalisten normien ja normatiivisuuden merkitystä.

2.1 Yksilöllisyyden lumoissa

Monien sosiologioiden mukaan elämme nykyään modernisaation jälkeistä *postmodernia* aikaa. Postmodernin ajan synonyyminä voidaan käyttää myös termiä *jälkmoderni*. Tässä tutkimuksessa käytän näitä käsitteitä rinnakkain. Modernisaation tunnusmerkkeinä on perinteisesti pidetty ennen kaikkea teollistumista, mutta myös toisen suuntaisia muutoksia, kuten byrokratisoitumista, joukkotiedotuksen leviämistä, kaupungistumista, teknologista kehitystä sekä väestöllisiä muutoksia (Jallinoja 1991, 36–37). Sosiologisesti näkökulmasta tarkasteltuna teollisen modernisaation merkittävimpinä piirteinä on pidetty työnjaon lisääntymistä ja sosiaalista eriytymistä (Saaristo & Jokinen 2004, 254). Modernisaation myötä tapahtunut yhteiskunnallinen eriytymiskehitys on merkinnyt voimakasta traditionaalisen yhtenäiskulttuurin murtumista ja yksilöllisyyden esiin nousua.

Modernisaatio synnytti vapaan yksilön, ”modernin ihmisen”, jota ei voinut syntyä ilman tuota yhteiskunnallista eriytymisprosessia (Hautamäki 1996, 34). Tätä muutosta nimitetään *individualismiksi* eli *yksilöllisyydeksi*. Vaikka koko teollista aikakautta voidaankin pitää yksilöllistymisen aikana, oli ihmisten elämä pitkälle 1900-lukua vielä institutionalisoitua. Ihmisten elämäkulku noudatteli pitkälti *normaalibiografian* tunnusmerkkejä, jolloin yksilöiden elämä eri vaiheineen ja siirtymineen näyttäytyi ennustettavana. Normaalibiografian ominaisiin tunnusmerkkeihin on aikuisiässä kuulunut perinteisesti työelämään siirtyminen,

sopivan kumppanin löytäminen, avioituminen ja lastenhankinta. Ihmisten identiteettiä ovat sitoneet myös erilaiset muodostelmat, kuten luokkaidentiteetti, sukupuoli-identiteetti, naapuruussiteet ja uskonnolliset sitoumukset. (Beck & Beck-Gernsheim 2002.) Yhteiskunnallinen eriytymiskehitys on murtautunut kuitenkin pidemmälle edetessään modernin yhteiskunnan rakenteita ja ajattelutapoja, jolloin myös käsitys postmodernista ajasta on vähitellen syntynyt (Hautamäki 1996, 35).

Postmodernille ajan hengelle on tyypillistä uskon menetys suuriin kertomuksiin, joilla on oikeutettu erilaisia instituutioita. Postmoderni ihminen haluaakin itse kertoa omat kertomuksensa. (Lyotard 1985.) Esimerkiksi sekularisoitumisen eli maallistumisen myötä uskonto ei enää sanele ihmisille oikeanlaisen elämisen tapaa samalla tavalla kuin ennen. Entiset normaalibiografian normatiivisista itsestänselvyyksistä muotoutuneet käsikirjoitukset ovat menettäneet paljolti otettaan yksilöistä. Voidaankin sanoa, että olemme siirtyneet ”*tee-se-itse-biografioiden*” aikaan. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 24.) Yksilöllistyminen näkyy erityisen hyvin palkkatyön, perheen ja sukupuolten välisten suhteiden muuttumisena. Ihminen irtaantuukin häntä ennemmin hallinnoista yhteisöistä, kuten yhteiskuntaluokasta, ammattikunnasta tai suvusta, jotka eivät enää rajaa ihmisten elämää samalla tavalla kuin ennen. Myös ydinperhe käy yhä harvinaisemmaksi instituutioksi, vaikka perheitä yhä edelleen perustetaan. (Beck 1995, 12, 20.) Perinteiden murtuminen antaa yksilöille uudenlaista tilaa tulkita vapaasti omaa itseään ja omia toiveitaan. Saksalaisen sosiologin Ulrich Beckin (1995, 27) mukaan yksilöt joutuvatkin itse ”suunnittelemaan, laatimaan, sovitamaan, parsimaan ja paikkaamaan omat elämäkertansa”. Pitkälle eriytyneessä yhteiskunnassa yksilöiltä edellytetään itseohjautuvuutta ja kykyä olla oman elämänsä herra.

Yksilöllistyneen yhteiskunnan oleellisena tunnusmerkkinä voidaan pitää henkilökohtaisen vapauden ja tyytyväisyyden tavoittelua (Beck & Beck-Gernsheim 1995). Yksilöt ovat jälkimodernina aikana vapaampia päättämään omasta elämästään, koskipa se sitten työelämää, ihmissuhteita tai lastenhankintaa. Yksilöille on tarjolla erilaisia reittejä ja polkuja kuljettavaksi yhteiskunnassa ja erilaisia tapoja muovata elämäänsä merkitykselliseksi kokemallaan tavalla. Antti Hautamäen (1996) mukaan yksilöllisyyden ajatus on vahva ja sen ytimessä on ajatus itsensä toteuttamisesta. Oma identiteettiä etsitään sitoutumatta usein mihinkään liian vahvasti. Erilaisia elämäntyyliävalintoja mietitään avoimesti ja niitä halutaan rohkeasti kokeilla. (Mt., 36–37.) Sosiologi Zygmunt Baumanin (1996, 200–201) mukaan identiteettiä rakennetaan jatkuvassa minän koostamisprosessissa, johon sisältyy niin yritykset kuin erehdyksetkin.

Postmoderni yksilö ei välttämättä löydä itseään toteuttamalla perinteisiä elämäntavan mallia, joten niitä muokataan itselle sopiviksi. Myös ajatus vapaaehtoisesta lapsettomuudesta osana omaa identiteettiä ja elämäntapaa tulee mahdolliseksi. Lapset voivat kärjistetyimmillään ajateltuna olla esteenä itsensä toteuttamiselle. Näin vapaaehtoinen lapsettomuus voi näyttäytyä edellytyksenä vapaalle elämälle. Postmodernissa maailmassa ei Hautamäen (1996, 36) mukaan myöskään voida vaatia, että kaikki olisivat samanlaisia ja eläisivät samanlaista elämää kuin toiset, vaan erilaisuus tunnustetaan. Ihmiset eroavatkin toisistaan radikaalisti arvojensa, kokemustensa, kykyjensä ja tietojensa puolesta. (Mt.)

Baumanin (1996, 192) mukaan postmodernissa ajassa on kysymys siitä, että moderni tulee ikään kuin tietoiseksi itsestään. Tämä on merkinnyt kaikenlaisen kriittisyyden ja refleksiivisyyden lisääntymistä. Sosiologi Anthony Giddensin (1991, 32) mukaan minästä onkin tullut *refleksiivinen projekti*. *Refleksiivisyydellä* viitataan kykyyn asettaa oma toiminta jatkuvasti kriittisen tarkastelun kohteeksi. Kaikenlainen itsetutkiskelu lisääntyy joka elämän saralla yksilöiden rakentaessa omaa elämäänsä ja tehdessään valintoja koskien omaa elämäntyyliään (mt., 76). Erilaisia elämäntavan valintoja pohditaan hyvin tarkkaan ja niitä myös vertaillaan toisten yksilöiden tekemiin valintoihin. Yksilöiltä edellytetään kykyä luopua ennakkoluuloista ja ehdottomina pidetyistä totuuksista ja katsoa maailmaa monesta eri näkökulmasta. Ihmiset joutuvatkin aidosti reflektoimaan omia ratkaisujaan entisten perinteisten moraalikoodien menettäessä merkitystään. (Giddens 1991; Beck 1995.)

Giddens (1991) on käyttänyt myös käsitettä *elämänpolitiikka* (*life politics*), jolla tarkoitetaan laajasti ymmärrettyä elämää koskevien päätösten politiikkaa. Elämänpolitiikka muotoutuu refleksiivisyydestä koskien omaa itseä, identiteettiä, elämäntapaa, elämäntyyliä ja hyvinvointia. Jokainen yksilö harjoittaa oman näköistään elämänpolitiikkaa tekemällä yksilöllisiä valintoja omassa elämässään. (Mt., 214.) Elämänpolitiittiset valinnat ulottuvat myös perhe-elämään. Näin ollen vapaaehtoinen lapsettomuus voidaan nähdä eräänlaisena elämänpolitiittisena valintana, joka edellyttää refleksiivisyyttä.

2.2 Yksilöllistymisen käänköpuolia: epävarmuus ja riskit

Yksilöllistymisen voidaan nähdä vapautumisena entisestä, mutta myös toisaalta uutena haasteena. Edellisen sukupolven viitoittamasta tiestä ei ole apua, sillä maailma on muuttanut paljon hyvin lyhyessä ajassa. Yksilöt joutuvat nykyaikana lisääntyvässä määrin käsittelemään ja tulkitsemaan omina asioinaan ne mahdollisuudet, uhat ja vaikeat elämäntavan

liittyvät valinnat, jotka aiemmin oli mahdollista ratkaista perhe- tai kyläyhteisöissä tai tukeutuen esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan. Yksilöt ovatkin koko ajan vähemmän kiinnittyneitä erilaisiin auktoriteetteihin. (Ziehe 1991; Giddens 1991; Beck 1995, 20.) Kiristynvä kilpailu esimerkiksi koulutus- ja työpaikoista sekä vilkas muuttoliike rapauttavat osaltaan perinteistä yhteisöllisyyttä. Tämä aiheuttaa monille paljon epävarmuutta ja maailma voi näyttäytyä joskus hyvinkin kaoottisena ja riskialttiina paikkana elää.

Giddensin (1991, 215) mukaan yksilöiden haasteena on oman identiteetin muotoileminen ja refleksiivinen ylläpitäminen sosiaalisen elämän nopeasti muuttuvissa oloissa. Ihmisten tulevaisuuteen mahdollisesti ennalta arvaamattomalla tavalla vaikuttavat päätökset saavat ihmiset arvioimaan näihin valintoihin liittyviä riskejä (mt., 112–113). Beckin (1995, 29) mukaan perinteiset avioliitto- ja perhemuodotkin ovat muuttuneet päätöksenteon asioiksi, jotka on kaikkine ristiriitoinen koettava henkilökohtaisiksi riskeiksi. Modernisaatio sisältääkin ajatuksen sosiaalisesta muutoksesta teollisen yhteiskunnan yksinkertaisesta modernisaatiosta kohti riskiyhteiskunnan refleksiivistä modernisaatiota (Beck 1995).

Nykyisin hyvin tunnettu käsitys nyky-yhteiskunnasta *riskiyhteiskuntana* onkin peräisin Ulrich Beckiltä. Riskiyhteiskunnalla tarkoitetaan sellaista modernin yhteiskunnan kehitysvaihetta, jossa sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja yksilölliset riskit näyttäytyvät yhä enemmän karkaavan olemattomiin yhteiskunnan kontrollista (Beck 1995, 16). Kontrollottomina riskeinä voidaan tunnetusti pitää esimerkiksi erilaisia globaaleja ekologisia ja väestöllisiä kriisejä. Erilaiset riskit koskevat monessa mielessä kuitenkin myös yksilöiden henkilökohtaista elämää ja riskistä on tullut yksi keskeinen tapa jäsentää maailmaa (Giddens 1991, 3–4). Erilaiset riskit tulevat välttämättä osaksi elämää, kun vastuu omasta elämästä ja omista valinnoista on yksilöllä itsellään. Suurimman osan riskeistä voidaan ajatella jakautuvan selkeästi henkilön sosioekonomisen aseman, iän ja sukupuolen mukaan (Roos & Hoikkala 1998, 13). Esimerkiksi lastenhankinta voi näyttäytyä naiselle riskinä muun muassa ammatillisessa mielessä. Yksilöt ovatkin nykypäivänä hyvin riskitietoisia ja pohtivat ja harkitsevat tarkkaan tekemiään päätöksiä.

Kaisa Ketokiven (2004) mukaan perheen perustaminen on joutunut riskitietoisien huolen ja kalkyloinnin kohteeksi, jossa punnitaan omaan yksilöllisyyteen sekä myös mahdollisen lapsen hyvinvointiin kohdistuvia tekijöitä hyvin tarkkaan. Toisaalta perhe uhkaa yksilöllisyyttä peittäen sen mahdollisesti kokonaan alleen ja toisaalta taas vanhemmaksi ryhtymisen pelottaa, koska siinä voidaan epäonnistua. Vanhemmuutta ei voi perua jälkepäin,

toisin sanoen on oltava varma omasta pystyvyydestä olla hyvä vanhempi ennen kuin lapsi on tervetullut. (Mt., 100.) Vapaaehtoisesti lapseton saattaa nähdä lastenhankinnan mahdollisesti pysyvänä riskinä suhteessa omaan elämään, jota ei haluta ottaa. Lapsen tulon sano-taankin jopa mullistavan vanhempiensa elämän kertahetimitolla joksikin muuksi kuin mitä se on ennen ollut.

Yksilöiden odotetaan hallitsevan elämään liittyviä erilaisia riskejä, vaikka he eivät yhteis-kunnan monimutkaisuuden vuoksi voikaan aina tietää omien valintojensa aiheuttamia seu-raamuksia (Beck 1995, 20). Kenelläkään ei ole antaa suoria vastauksia siihen, mitä seura-uksia erilaisista päätöksistä seuraa, vaan yksilöt joutuvat elämään epävarmuudessa ja otta-maan riskejä. Riskikysymykset edellyttävätkin Baumanin (1996, 200) mukaan jatkuvan ambivalenssin tunnustamista. Nykyihminen on tietoinen siitä, että asiat voisi aina tehdä toisinkin. Tässä kuvaan astuu lisääntynyt asiantuntijoiden joukko, joiden tarjoamien näke-mysten lävitse valintoihin liittyviä riskejä arvioidaan. Baumanin (1996, 204) mukaan in-formaation viehätyks lisääntyy ja asiantuntijoiden valta kasvaa postmodernissa yhteiskun-nassa. Asiantuntijoiden uskotaan omaavan pätevää tietoa asiasta kuin asiasta. Erilaiset asi-antuntijat pyrkivätkin kilpaa määrittelemään esimerkiksi sitä, minkälaista on oikea perhe-elämä tai miten lasta kasvatetaan onnistuneesti. Julkisuudessa ja mediassa asiantuntijoiden kesken käytävä jatkuva ajankohtainen keskustelu lasten ja nuorten pahoinvoinnista sekä vanhemmille asetetuista erilaisista kasvatusvaatimuksista voi kuitenkin myös näyttäytyä lisääntyvää epävarmuutta luovana tekijänä pohdittaessa omia kykyjä kasvattaa lasta. Van-hemmuuden on sanottu jopa olevan kokonaan hukassa nykyvanhemmilta. (Ketokivi 2004, 101–102; Jallinoja 2006, 113.)

Ratkaisevien omaa elämää koskevien päätöksien tekeminen jää aina kuitenkin yksilöille itselleen. Yksilöt ovatkin Beckin (1995, 29) mukaan pakotettuja yksilöllistymään, teke-mään omat valintansa. Myös niiden yksilöiden on tehtävä valintansa, jotka eivät pystyisi tai haluaisi. On myös syytä huomata, että kaikki yksilölliset valinnat eivät ole avoimia kai-kille (esim. Ziehe 1991, 34–37). Kaikilla yksilöillä ei kaikissa olosuhteissa ole varaa valita, mitä elämältään toivoo ja haluaa. Tämä voi johtua esimerkiksi köyhyyden sanelemista olo-suhteista. Itsensä toteuttamisen eetoskin sanotaankin parhaiten kuvaavan keskiluokkaisten yksilöiden elämää (Hoikkala & Roos 2000, 21).

2.3 Normatiivisuus osana yksilöiden elämää

Sosiologit Giddens ja Beck painottavat kumpikin yksilöllisyyden merkitystä. Kun Beck painottaa enemmän riskejä ja niiden muutoksia, Giddens painottaa puolestaan valintaa ja refleksiivisyyttä. Tästä huolimatta kumpikin korostaa yksilöllisten valintojen avoimuutta ja traditioista vapautumista. (Roos & Hoikkala 1998, 12.) Muutoksen ja yksilöllistymisen teemat ovat Ketokiven (2005, 103) mukaan saaneet sosiologisessa teoreettisessa keskustelussa enemmän huomiota kuin monien ajattelutapojen, rituaalien ja käytäntöjen sinnikäs jatkuvuus kaikista muutoksista huolimatta. Teoria yksilöllistymisestä on oman tutkimusaiheeni kannalta erityisen tärkeä ymmärrettäessä sitä kehityskulkua, miten vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on tullut mahdollista nykyajan yksilöiden elämässä. Yksilön vapauden voidaan kuitenkin ajatella olevan parhaimmillaankin vain raamitettua vapautta.

Vaikka modernisaation myötä esiin noussut ajatus yksilöllisyydestä on hyvin vahva nyky-yhteiskunnassamme, niin välttämättä yhteiskunta ei kuitenkaan aina sitä tue (Hautamäki 1996, 35). Oma elämä ei olekaan puhtaasti yksilöiden oma asia. Yksilön vapautta ja yksilöllistymiskehitystä tarkasteltaessa tuleekin ottaa huomioon se tosiasia, että yksilöt tekevät valintansa aina tietyn yhteiskunnallisen kehyksen sisällä. Omaa elämää koskevat päätökset tehdään aina tietyissä puitteissa, joita määräävät muun muassa yksilön biologiset, kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät, yhteiskunnan rakenne ja normit, työmarkkinat, kulttuuri, globaalin tason toimijat, teknologia sekä yhteisöt joihin yksilöt kuuluvat (ks. myös Beck 1995). Ajan henkisellä ilmapiirillä, eli sillä miten ihmiset tietyssä kulttuurissa tiettyinä aikana suhtautuvat erilaisiin asioihin, on myös yksilöllisen elämän kannalta oma tärkeä merkityksensä.

Lapsettomuuden valitseminen on tullut mahdolliseksi yksilöllistymisprosessin myötä ja lastenhankintaa ei enää pidetä välttämättömänä osana elämäntapaa. Valintana se eroaa kuitenkin radikaalisti perheen perustamista ja lastenhankintaa koskevasta ihanteesta (esim. Gillespie 2000). Yksilöllistymisprosessi onkin usein ristiriidassa perinteisen ydinperheideologian ja sukupuoliroolien näkökulmasta tarkasteltuna. Vaikka elämme periaatteessa yksilöllistyneessä yhteiskunnassa, niin monet ihmisten valinnat ja elämäntyyli muistuttavat kuitenkin paljolti toisiaan. Väitänkin, että vapaaehtoinen lapsettomuus ei näyttäytyä sosiaalisen normin mukaisena valintana yhteiskunnassa, jossa useimmat yksilöt haluavat ja hankkivat lapsia.

Sosiaalisilla normeilla tarkoitetaan sosiologiassa niitä sääntöjä, joita ihmiset asettavat toisilleen ja joiden noudattamista he myös valvovat. Normin käsitteellä viitataan siis yleisesti hyväksyttävänä pidettävään ajatukseen oikeasta ja väärästä. Normit säätelevät yksilön ja yhteisön välistä vuorovaikutusta, jolloin yhteisö saa yksilöt toimimaan yhdenmukaisesti toivotulla tavalla. Esimerkiksi seksuaali- ja perhe-elämää koskeviin normeihin sosiaalistutaan jo pienestä pitäen. Normista poikkeaminen johtaa yleensä jonkinlaiseen rangaistukseen, kun taas normin noudattamisesta voidaan palkita. Joskus pelkkä paheksunnan osoittaminen toimii riittävänä sanktiona normin noudattamatta jättämisestä. Sosialisatiota opittuja käyttäytymissääntöjä ylläpidetään yhteisön jäsenten toisiinsa kohdistamalla *normatiivisilla odotuksilla*. Sosiaaliset normit taas määritellään yhteiskunnallisten valtasuhteiden kautta. (Sulkunen 1998, 79–81, 88; Saaristo & Jokinen 2004, 77–78.)

Vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat kokea, että heidän valintaansa ei pidetä sosiaalisen normin mukaisena, mikä voi aiheuttaa ristiriitoja sosiaalisissa suhteissa. Esimerkiksi pitkään parisuhteessa eläneeseen pariskuntaan saatetaan kohdistaa normatiivisia odotuksia lastenhankinnasta. Ihmisten voi olla vaikea ymmärtää valintaa lapsettomuudesta, jos he itse eivät ole koskaan ajatelleetkaan sitä vaihtoehtona omassa elämässään. Lastenhankinnan voidaan siis ajatella olevan kulttuurissamme hyvin vahva sosiaalinen normi, jota useimpien ihmisten odotetaan noudattavan.

On kuitenkin syytä huomata, että sosiaaliset normit myös muuttuvat ajassa, vaikkakin muutokset ovat yleensä hitaita ja yksilöistä saattaa tuntua, että heillä on vastassaan ylittämättömältä tuntuva kulttuurinen ja moraalinen järjestys. Traditiot elävät yhdessä yksilöllistyneen kulttuurin kanssa ja yhteentörmäyksiä ei välttämättä voida välttää. Modernin ja aidon itsensä toteuttajan taakkana jälkimodernissa maailmassa onkin usein se, että hän joutuu perustelemaan omia valintojaan ja ratkaisujaan yhteisölleen. Elämänpolitiikkakin on sosiaalista toimintaa. (Hoikkala 1998, 160.) Vapaaehtoinen lapsettomuus ilmiönä elää näin ollen eräänlaisessa välitilassa. Lapsettomuudesta on tullut jälkimodernissa maailmassa vaihtoehto yksilöiden elämässä, mutta samalla se vielä eroaa perinteisestä sosiaalisesta normista ydinperheen perustamisen suhteen.

3 PERHE MUUTOKSEN KESKELLÄ

Ajan hengen mukainen vahva yksilöllistymisen eetos sekä toisaalta yksilöihin kohdistuvat normatiiviset odotukset yhteisön taholta limittyvät vahvasti yhteen perhettä tarkasteltaessa. Jokaisella yksilöllä voidaan ajatella olevan vapaus valita oma perhemuotonsa omien toiveidensa pohjalta. Yksilöllistymistä voidaan kuitenkin myös pitää ydinperheen suurimpana haasteena. Vapaaehtoisen lapsettomuuden saatetaan ajatella uhkaavan perheen ja laajemmin yhteisön jatkuvuutta. Tässä luvussa tarkastelenkin lähemmin perhettä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Käsittelen myös parisuhteen merkitystä yksilöiden elämässä sekä sitä, mitä eri tekijöitä vanhemmuuteen ja lastenhankintaan liittyy nykypäivänä.

3.1 Ydinperhe ja moninaiset perhemuodot

Ydinperhettä on totuttu pitämään ”luonnollisena” ja ”alkuperäisenä” perhemuotona. *Ydinperheellä* tarkoitetaan perhemuotoa, joka sisältää äidin ja isän ja heidän yhteiset lapsensa. Käsitys ydinperheestä onkin hyvin tyypillinen arkinen perheen määritelmä (Forsberg 2003, 8). Sosiologit ja historioitsijat ovat kuitenkin esittäneet, että perheelle ei voida löytää mitään yhtä aitoa ja luonnollista alkuperää, vaan käsitykset perheestä ovat aina historiallisesti ja kulttuurisesti muovautuneita (ks. esim. Takala 1994; Häggman 1994; Yesilova 2009). Kai Häggmanin (1994, 135) mukaan suomalaisesta perheestä olisi ollut vaikea puhua käsitteenä ilman taloa, työyhteisöä, palvelijoita tai sukulaisia ennen 1800-lukua. Koko perheen olemusta ja suhteita koskeva ymmärrys oli jäsentynyt esimodernina aikana erilailla kuin nykyisin. Perhe ymmärrettiin tuolloin eräänlaisena suurperheenä.

Vasta vähitellen, 1800-luvun myötä perinteisten sääty-yhteiskunnan patriarkaalisisiaalisten sidosten löystyttyä myös perheen käsite muuttui, jolloin se alettiin nähdä ensisijassa vanhempien ja lasten muodostamana kasvatusyksikkönä eli ydinperheenä (Häggman 1994, 24, 135). Ydinperheen tuntomerkinä on pidetty muun muassa sukupuolten välistä roolijakoa, jonka on katsottu olleen sen muodostumisen edellytyksenä (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 23). Ydinperhe nähtiin erityisesti äidin luonnolliseksi toimintapiiriksi. Puhuttiin kotikultista ja äidistä kodin hengen luoja (Jallinoja 1985, 107). Naisen tehtäväksi katsottiin synnyttämisen ja lapsista huolen pitäminen. Miehen tehtävänä oli edustaa perhettä kodin ulkopuolella, jossa työllä oli näkyvin rooli. Perhettä onkin Riitta Jallinojan (1998) mukaan tarkasteltu sosiologiassa aina 1960-luvulle asti institutionaalista näkökulmasta. Tällöin perhe ymmärretään vakaaksi instituutioksi, jonka velvollisuutena

on huolehtia tietyistä tehtävistä, kuten lasten kasvattamisesta. Perheen ymmärtäminen vaakaana ydinperheenä on kuitenkin Suomessa 1960–1970 -luvulta lähtien asettunut uudelleen arviointien kohteeksi yksilöllistymiskehityksen myötä. (Mt., 63.)

Yksi vaikuttavimmista yhteiskunnallisista muutoksista on ollut naisten työssäkäynnin lisääntyminen Suomessa, mikä on vaikuttanut muun muassa perheiden koon pienenemiseen (Takala 1994, 16). Maailma, joka suosii työvoiman vapaata liikkuvuutta ja kaikkinaista kulutusta, ei samaan aikaan voi pitää yllä perinteistä sukupuolijakoa. Naiset eivät ole enää länsimaissa tiukasti sidoksissa avioliittoon, kotiin ja lapsiin, vaan naisilla on nykypäivänä hyvät mahdollisuudet kouluttautua ja olla osa työmarkkinoita. (Jokinen & Saaristo 2006, 205.) Sekä avioliittoinstituutio että lasten huoltajuus ovat myös muuttaneet Suomessa muotoaan 1970-luvulta lähtien, kun avioerot ja avoliitot yleistyivät (Takala 1994, 16). Sivillisedyn merkitys perheellistymisen ilmaisijana onkin menettänyt merkitystään tämän kehityskulun myötä. Nykyään jo yli puolet suomalaisista esikoislapsista syntyy avioliiton ulkopuolella, usein avoparille (Paajanen 2007, 75). Lastenhankinta on myös jatkuvasti siirtynyt yhä myöhemmälle iälle. Vuonna 1970 ensisynnyttäjän ikä oli keskimäärin 23 vuotta. Nykyään Suomessa tullaan keskimäärin ensimmäisen kerran äidiksi 28-vuotiaana ja isäksi 30-vuotiaana. (Miettinen & Rotkirch 2008, 34.)

Nykyperheiden elämäntapojen moninaisuus tuntuu olevan ristiriidassa traditionaalisten perhettä koskevien ihanteiden ja mielikuvien kanssa. Postmodernia aikaa leimaava vapaa mielisyyden ja yksilöllisyyden eetos on tehnyt erilaisista perhemuodoista vaihtoehtoja ja pyrkinyt tekemään niistä samanarvoisia perinteisen ydinperheen rinnalla (Jallinoja 1998, 63). Sosiologiassa ja sen lähitieteissä on nostettu esiin niin sanotun kriittisen perhetutkimuksen tarve. Kriittisen perhetutkimuksen voidaan sanoa osoittaneen perheiden olevan nykypäivänä hyvinkin moninaisia muodoiltaan, kuten esimerkiksi uusperheet, sateenkaari-perheet tai lapsettomat perheet osoittavat (Forsberg 2003, 10–11). Nykyperheestä puhuttaessa voidaankin puhua refleksiivisyyden lisääntymisestä, jolloin luonnollisen olemisen tilasta siirrytään perheen tekemiseen, sen uudelleen muotoilemiseen (Nätkin 2003, 21–22). Perhesuhteiden ymmärtämiseksi onkin tärkeää problematisoida sitä, mitä olemme tottuneet pitämään oikeana. Myös lastenhankinnasta tulee refleksiivinen projekti, jota harkitaan tarkoin.

Perheeseen kohdistuvista muutoksista huolimatta käsitys ydinperheestä ei ole kadonnut mihinkään. Jallinojan (1984) mukaan sekä familistinen että individualistinen perhekäsitys

elävät yhteiskunnassamme rinnakkain. Familistisen perhekäsityksen mukaan avioliiton on tarkoitus kestää läpi koko elämän ja lapset kuuluvat olennaisesti vakaaseen perhe-elämään. Individualistisen perhekäsityksen mukaan yksilö voi puolestaan rakastua useamman kerran elämässään ja lapsia on vähän, sillä suuri lapsiluku rajoittaa muuta elämää. Familistisessa perhekäsityksessä painotetaan perheen arvoa sinänsä, kun taas individualistisessa perhekäsityksessä painotetaan yksilön oikeuksia jopa perheen pysyvyyden kustannuksella. Nämä erilaiset perhekäsitykset ovat eräänlaisia mielikuvia, joiden perusteella yksilöt jäsentävät omaa perhe-elämäänsä. (Jallinoja 1984, 39, 55.) Uuden vapaamman ajattelun läpimurto ei siis merkitsekään vanhan ajattelun kokonaan katoamista, vaan perhettä koskevat erilaiset ajattelutavat elävät yhdessä samaan aikaan.

Ydinperhe voikin näyttäytyä edelleen monella tapaa ihanteena ja normina, kun ihmiset pohtivat omia perheratkaisujaan. Esimerkiksi käsitykset ihanteellisesta lapsimäärästä omassa perheessä eivät näytä muuttuneen parin viime vuosikymmenen aikana: suomalaisista valtaosa haluaa kaksi tai kolme lasta (Miettinen & Rotkirch 2008, 47). Suomalaiset eivät myöskään pidä lapsetonta avio- tai avoparia yhtä usein perheenä kuin avio- tai avoparia, jolla on lapsia. Lapset näyttävätkin olevan suomalaisille hyvin tärkeä perheen määrittäjä. (Paajanen 2007, 26–28.) Katja Yesilovan (2009) mukaan käsitys ydinperheen perustavuudesta ja ensisijaisuudesta jäsentää perhettä koskevaa ajattelua ja kokemista. Perheen käsittäminen nimenomaan ydinperheenä luo mahdollisten kokemusten alueen ja samalla rajaa muita mahdollisuuksia sen ulkopuolelle. Esimerkiksi lapsettomat perheet voidaan patologisoida poikkeuksiksi, jolloin ne näyttävät riittämättömiltä ja pulmallisilta, ikään kuin ne kaipaisivat selityksiä. (Mt., 206–207.) Yhteiskunnallisen muutoksen vauhti voi jopa ruokkia sellaista kulttuurista konservatismia, joka lisää perinteisenä nähdyn ydinperheen ja perinteisten sukupuoliroolien arvostusta. Perhettä voidaan pitää vastakohtana hektiselle ja vaativalle työelämälle. (Beck & Beck-Gernsheim 1995; Jokinen & Saaristo 2006, 200.) Nopeasti muuttuvassa postmodernissa yhteiskunnassa perinteinen ydinperhe saisikin edustaa turvallista ja pysyvää kiinnekohtaa kaiken epävarmuuden keskellä (Takala 1994, 27).

Ydinperheen asema ei suosioistaan huolimatta ole kuitenkaan enää niin vahva, että se kelpaisi yksiselitteiseksi normiksi. Nykyisessä haastajan roolissa olevassa perhekäsityksessä painottuu prosessinomaisuus, rajojen epämääräisyys, perheen jäsenten subjektiiviset mielipiteet ja jäsenten väliset moninaiset tunnesidokset. Voidaankin puhua niin sanotusta jälki-perheestä jälkimodernissa ajassa. Jälki-perheen käsitteen tarkoituksena on korostaa perhettä

kohdanneita moninaisia muutoksia. (Jokinen & Saaristo 2006, 223.) Kysymyksiin siitä, mikä on perhe tai miten perheessä eletään, onkin nykypäivänä yhä vaikeampi löytää tyhjentäviä vastauksia. Toinen meistä elää perinteisemmin, toinen etsii jotain uutta. Yksilöt määrittelevätkin perheen nykyään omilla toisistaan eroavilla tavoillaan. Myös lapseton avio- tai avopari voi muodostaa perheen.

3.2 Parisuhteen korostunut merkitys

Vapaaehtoisesti lapsettomat sanoutuvat irti perinteisestä ydinperheajattelusta päätöksellään olla hankkimatta lapsia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että he sanoutuisivat kokonaan irti perheestä. Parisuhteen merkitys yksilöille on hyvin korostunut yhteiskunnassamme. Vapaaehtoisesti lapseton ei etsi kumppania lastenhankinta mielessään, vaan parisuhteella on oma, ehkä vieläkin erityisempi rooli lapsettomien elämässä.

Jallinoja (2000) toteaa Perheen aika -nimisessä teoksessaan, että perheen pohja on tunnesuhteissa ja sen kannatinpylväänä toimii parisuhde. Parisuhteen vahva merkitys näkyy sekä tutkimuksissa että mediassa ja kulttuurituotteissa yleisemminkin. Parisuhde on eriytynyt omaksi maailmakseen ja tullut samalla myös entistä riippumattommaksi. Parisuhde on irtaantunut sosiaalisista, poliittisista ja moraalisisista säännöistä ja luonut omat sääntönsä, jotka Jallinoja nimeää romanttisen rakkauden, rakastumisen tunteen ja yhteensopivuuden säännöiksi. Ihanneparisuhde kuvitellaan näiden sääntöjen pohjalta. Rakastuminen ratkaiseekin tulevan puolison valinnan. Rakastavaisten on kuitenkin otettava myös vastuu parisuhteestaan. Yksi tapa varmistaa sen onnistuminen on huolehtia etukäteen siitä, että kumppanit sopivat hyvin yhteen. (Mt., 11, 19–20, 85.) Uskon, että vapaaehtoisesti lapsettomalle samanmielisen kumppanin löytäminen on tärkeää. Jos suhteen toinen osapuoli ei ole samaa mieltä lastenhankinnasta, on parisuhdetta tuskin järkevää muodostaa.

Yksilöllistymisestä huolimatta tai sen ansiosta ihmiset siis etsivät ja toivovat läheistä suhdetta toisen ihmisen kanssa, jonka kanssa voi jakaa oman sisäisen maailmansa. Rakkaus onkin merkittävässä roolissa yksilöllistyneiden ihmisten identiteetin rakentajana. Rakkautesta tulee tärkeä kannatteli katoottisessa ja muutoin yksinäisessä maailmassa. Yksilöiden elämä näyttäytyykin lähtökohtaisesti ristiriitaisena. Yksilöt tavoittelevat vapautta henkilökohtaisessa elämässään, mutta tultuaan yksinäisiksi he kaipaavat taas emotionaalista sitoutumista. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 24, 32.)

Parisuhdetta tutkinut Mirja Tolkki-Nikkonen (1990) toteaa, että aikaisemmin avioliittoa pidettiin onnistuneena kunhan se kesti ja tuotti lapsia. Nyt siltä kaivataan onnellisuutta ja mahdollisuutta molempien puolisoiden itsensä toteuttamiseen. Esimerkiksi avioeron syyksi riittää puolisoita yhdistävien tunnesiteiden ja kiintymyksen väheneminen puolisoiden keskinäisen taloudellisen riippuvuuden vähennyttä. Avioerojen lisääntyminen onkin tulkittu osoitukseksi siitä, että parisuhteeseen kohdistuvat odotukset ovat kohonneet. (Mt., 16.) Samalla kun yksilöt panostavat parisuhteeseensa, he myös tiedostavat, että se on kaiken aikaa uhattuna. Jallinojan (2000, 76) mukaan avioliitto onkin yksi tämän ajan suurimmista riskeistä. Giddens (1991) käyttää termiä *puhdas suhde*, jolla hän viittaa parisuhteeseen, jossa pysytään vain niin kauan kuin se tuo emotionaalista tyydytystä suhteen kummallekin osapuolelle. Toisin kuin perinteinen suhde, puhdas suhde on ulkoisista tekijöistä vapaa suhde, joka perustuu vapaaehtoiseen sitoutumiseen ja vastavuoroisuuteen, ei taloudellisiin pakotteisiin tai perinteiden velvoitteisiin. Intimiteetti ja luottamus ovat puhtaan suhteen kulmakiviä. (Mt., 88–98.)

Puhtaan suhteen käsitettä voidaan kuitenkin myös kritisoida. Kuva puhteista suhteista voi olla vain median luomus. Todellisuudessa ihmissuhteet voivat olla monimutkaisia ja parisuhteeseenkin voidaan jäädä, vaikka se ei enää toisikaan samanlaista tyydytystä suhteen osapuolille kuin sen alkuvaiheessa. Jallinojan (1997) mukaan ihmisillä on edelleen voimakas halu etsiä sitä oikeaa, jonka kanssa on tarkoitus viettää koko loppuelämä. Hän kuitenkin lisää, että aviosuhde voisi olla muuttumassa puhtaan suhteen kaltaiseksi. Puolisot hoitavat paljon suhdettaan ja tarkkailevat samalla millaisessa tilassa suhde kulloinkin on. Aviosuhde on siis jatkuvasti koetteilla ja se voi päättyä, jos sen arvioinnissa päädytään kielteiseen tulokseen. Jallinojan mukaan kaikkein puhtaimmat suhteet löytyvät niiden suhteiden joukosta, joilla ei ole tukenaan institutionaalista selkänojaa. (Mt., 137–139.) Vapaaehtoisesti lapseton parisuhde voisi toimia esimerkkinä puhtaasta suhteesta siinä mielessä, että lapsi ei velvoita suhteen osapuolia pysymään yhdessä jos suhde ei enää vastaa sille asetettuihin tarpeisiin.

Lapsi voidaan myös parisuhteen näkökulmasta nähdä riskinä. Jallinoja (2000) kirjoittaa ”kolmansista” osapuolista, jotka astuvat pariskunnan pienoismaailmaan pakottaen heidät yhä useammin erilleen toisistaan. Tämä kolmas on usein lapsi, mutta se voi olla myös työ, ystävät, harrastukset, kotityöt, köyhyys tai vaikkapa alkoholismi. Nämä kolmannet tuottavat aina eräänlaisen käännekohdan parisuhteelle. Se ei ole enää entisellään, kun kaksi on muuttunut kolmeksi. Rakastavaisten huomio suuntautuu tällöin toisaalle ja saa rakastavai-

set näkemään toisensa uudessa valossa. Kolmansista tulee kiusallisella tavalla parisuhteen kolmas pyörä, joka erottaa rakastavaiset toisistaan. Lapsi on erityisellä tavalla kolmas osapuoli, sillä se tuo parisuhteen pienoismaailmaan omat vaatimuksensa. Lapsi saa aikaan ”maanjärjestyksen”, joka voi olla täynnä odottamattomia asioita. Jallinoja puhuu äidin ja lapsen välisestä symbioottisesta suhteesta romanssina, joka työntää syrjään kaiken muun, myös parisuhteen. Myöhemmin äiti tosin vaatii, että myös isän on osallistuttava lapsen hoitamiseen, jotta äiti voisi olla muutakin kuin vain äiti. Myös parisuhde tulee vaatimaan uudenlaista elvytystä toimiakseen lapsen tulon jälkeen. Kumppanien välinen romanssi täytyy löytää uudelleen. Yhä useammille tämä on kuitenkin vaikeaa ja tilanne ratkaistaan erolla. Jallinojan mukaan radikaalein keino on kieltäytyä kokonaan hankkimasta lasta siitä syystä, että parisuhde halutaan säilyttää romanssin kaltaisena koko elämän ajan. (Mt., 89–118.) Edellä kuvattu eroaa vahvasti siitä näkemyksestä, jonka mukaan lapset päinvastoin lujittaisivat parisuhdetta ja toisivat kumppaneita lähemmäksi toisiaan.

Väestöliiton tutkijan Lassi Lainialan (2012) mukaan lastenhankintaa ei parhaimmallaakaan tahdolla voi selittää täysin rationaalisenä valintana. Tätä hän perustelee sillä, että joidenkin tutkimusten mukaan parisuhteen laatu heikkenee lapsen syntymän jälkeen. Yksilöt pelkäävätkin näitä lastenhankinnan mahdollisia kielteisiä seurauksia. Ihmiset tästä huolimatta päätyvät kuitenkin usein lastenhankintaan ja ”vaarantavat” parisuhteensa laadun. (Mt., 50–51.) Vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat myös ajatella parisuhteensa eheyden joutuvan lastenhankinnan myötä uhatuksi, joten lastenhankinnasta kieltäytyään. Vapaaehtoisesti lapsettomassa parisuhteessa jää hyvin tilaa toisen huomioimiselle ja parisuhteeseen panostamiselle, kun lapset eivät ole sille esteenä. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivatkin olla tyytyväisempiä parisuhteensa laatuun kuin vanhemmat. (Somers 1993, 648.) Tutkimusten mukaan parisuhteen intiimiys, osapuolten välinen ystävyys ja parisuhteen kokeminen onnelliseksi on vapaaehtoisesti lapsettomille tärkeää (Veevers 1980, 95; Campbell 1985, 80).

3.3 Vanhemmuus osana elämäntulkua

Vanhemmaksi ryhtyminen nähdään sen parisuhteelle aiheuttamista mahdollisista kielteisistä seurauksista huolimatta kuitenkin olennaiseksi osaksi yksilöiden elämäntulkua. *Elämäntulkulla (life course)* viitataan sosiologiseen käsitykseen elämän etenemisestä. Elämäntulkuaan sisältävät ne mahdollisuudet, mitä ihmisellä on rakennettaessa omaa elämää. Siihen voidaan sisällyttää sekä yksilölliset että yhteiskunnalliset tekijät ottaen huomioon myös histo-

riallisen ajan ja kohorttivaikutusten merkityksen. Elämäntapahtumiin liittyy sosiologisesta näkökulmasta tarkastellen olennaisena osana myös erilaiset ikänormit. (Marin 2001, 28.)

Elämäntapahtumia voidaan nähdä koostuvaksi erilaisista elämäntapahtumista. Tavallisia yhteiskunnan tukemia elämäntapahtumia ovat kouluun meno, avioliiton solmiminen, lapsen syntymä, isovanhemmuus ja eläkkeelle jääminen (Marin 2001, 36). Erilaiset elämäntapahtumat ovat olennaisesti ikäsidonnoisia. Eri ikävaiheissa olevia yksilöitä määrittävät erilaiset sosiaaliset rooliodotukset. Se, mikä esimerkiksi on hyväksyttävää nuorelle, ei välttämättä ole enää hyväksyttävää aikuiselle ja toisinpäin. Sosiaalisten roolien liittäminen tiettyihin ikävuosiin luo sosiaalisen aikataulun, jonka mukaisesti yksilön odotetaan etenevän elämäntapahtumissaan. (Rantamaa 2001, 58–59.) Myös Sosiologi Tommi Hoikkala (1993) puhuu elämäntapahtumien institutionalisoitumisesta. Elämäntapahtumamalli kertoo miten tiettyssä iässä tulee käyttäytyä, mitä odotuksia ja mitä mahdollisuuksia yksilöllä on missäkin iässä. Näin elämäntapahtumien normatiivisuus luo odotuksenmukaisuutta. Ihmiset tietävät, mitä heidän odotetaan saavuttavan missäkin iässä. (Mt., 19.) Esimerkiksi teini-iässä äidiksi tuleminen ei välttämättä koeta sosiaalisen normin mukaiseksi. Samalla tapaa myös ”liian vanhana” eli yli 40-vuotiaana äidiksi ryhtyminen voidaan ajatella olevan epäsoviva käytöstä. Kokonaan lapsettomaksi jääminen ei myöskään sovellu osaksi perinteisenä pidettyä elämäntapahtumia. Yksilöt voivat kuitenkin nykypäivänä käsikirjoittaa omaa elämäntapahtumiaan toisistaan poikkeavilla tavoilla. Elämäntapahtumien käsite on Anni Vilkon (2000, 78) mukaan nykyisin sosiaalitieteissä vallalla sen prosessuaalisuutta, dynaamisuutta ja monimuotoisuutta korostavien ominaisuuksien vuoksi. Elämäntapahtumia kuvaa sekä jatkuvuutta että muutosta.

Nykyperheiden ominaispiirteinä voidaan pitää kohonnutta avioitumis- sekä ensisynnyttäjäien ikää. Sopivan kumppanin puute on yksittäisistä syistä tärkein syy sille, että lastenhankintaa siirretään myöhemmälle iälle (Miettinen & Rotkirch 2008, 90). Nuoret haluavat myös saattaa opintonsa loppuun ja päästä työelämästä kiinni ennen vanhemmaksi ryhtymistä. Taloudellisen tilanteen täytyy olla kunnossa ennen kuin voi ajatella mahdollista lastenhankintaa. Taloudellisen itsenäisyyden saavuttamisen voidaan kuitenkin katsoa vaikeutuneen pidentyneiden opiskeluaikojen, nuorisotyöttömyyden, sekä pätkä- ja osa-aikatoiden takia. (Oinonen 2001, 112.)

Hoikkalan (1993) mukaan yhteiskunnassamme korostetaan nuoruutta ja sen merkitystä aikuisuuden käsitteen samalla hämärtyessä. Ketokiven (2004) mukaan voidaan puhua pidentyneestä nuoruudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että siirtymä nuoruudesta vastuulliseen ai-

kuisuuteen, johon vanhemmuuskin nähdään olennaisesti kuuluvan, pitkittyy. Yksilöllistyneessä kulttuurissa vapaudesta on tullut nuoruutta jäsentävä periaate ja myös normi, joka määrittää nuoruutta. Vapaus on siis institutionalisoitunut. Nuorena on oltava vapaa toteuttamaan itseään niin opiskelun, työn kuin vapaa-ajan ja kulutuksenkin puitteissa. (Mt., 94, 97–98; ks. myös Ziehe 1991.) Nuorena on löydettävä oma itsensä ennen mahdollista perheen perustamista, johon vapauden nähdään loppuvan. Perheen perustaminen on nuorille merkki aikuisuudesta, vastuun ottamisesta sekä itsekeskeisyydestä luopumisesta. Ketokiven tutkimuksessa suomalaiset nuoret kokivat, että vapaa elämä jatkuu aina kolmekymppiä asti. Jos perhe perustetaan aikaisemmin, sitä joudutaan selittelemään. Vanhemmaksi tuleminen pitääkin ajoittaa oikeaan aikaan, jolloin siihen on huolella valmistauduttu. Nuoruuden pidentymisen voidaankin ajatella tässä valossa merkitsevän aikalisää, jonka aikana reflektoidaan omaa kypsyyttä ja valmistaudutaan kantamaan vastuuta. (Ketokivi 2004, 97, 100, 103.)

Aina ei kuitenkaan ole selvää, halutaanko lasta ollenkaan tai jos halutaan, niin missä vaiheessa elämäntulkua. Lastenhankintaan ja vanhemmaksi ryhtymiseen liittyy paljon epävarmuutta ja epävarmuutta. Tällöin mahdollisuutena on Jallinojan (1997) mukaan jäädä odottelemaan tunnetta haluta lapsi. Yksilöt voivatkin monesti jäädä odottamaan niin sanottua ”vauvakuumetta”, joka tullessaan kertoo milloin on oikea hetki lastenhankinnalle. Näin päätös lapsen hankkimisesta jätetään ikään kuin kohtalolle. (Mt., 130–131.) Ajatus tunteen ratkaisevasta merkityksestä lastenhankinnassa eroaa selvästi siitä näkemyksestä, jonka mukaan lastenhankinta on hyvin suunnitelmallista ja tietoisesti harkittua ja pohdittua.

Vanhemmuuteen liitetään myös paljon odotuksia, jotka voivat aiheuttaa epärointiä mietittäessä omaa kykyä toimia hyvänä vanhempana. Käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ovatkin varmasti monelle tuttuja. Vanhemmuuden ihanteena voidaan Anna Rotkirchin (2000, 189) mukaan pitää lapsen ja aikuisen välistä totaalisuutta, joka on hyvin kokonaisvaltainen. Koti, rakkaus, ruoka ja vaatteet eivät riitä hyvän lapsuuden rakennusaineiksi vaan vanhempien tulee voida tarjota lapsilleen laadukasta yhdessäoloa, koulutusta ja harrastuksia (Oinonen 2001, 121). Vanhemmuus onkin määritelmällisesti yksilöllistymisen toinen puoli sen ikuisuuden ja epäsymmetrisyyden vuoksi. Vanhemmuus säilyy siteenä ja velvoitteena yksilön koko elämän ajan. Vanhemmuus ei myöskään ole tasavertaista puhtaan suhteen lailla, vaan se alkaa toisen täydellisestä haavoittuvuudesta ja riippuvuudesta. (Rotkirch 2000, 187–188.)

Kun puhutaan neutraaliin sävyyn vanhemmuudesta, unohdetaan usein sen sukupuolittunut luonne. Puhetapa vanhemmuudesta kätkeekin usein alleen naisten ja miesten välisen työnjaon (Vuori 2010, 109). Jaetun vanhemmuuden ideaaliin kuuluu ajatus siitä, että lasten hoito ei ole vain naisen tehtävä, vaan myös isät osallistuvat yhtäläillä lasten hoitoon ja kasvatukseen (esim. Rotkirch 2000, 192). Vaikka nuoret miehet ovatkin vanhempia miehiä valmiimpia osallistumaan lasten hoitoon ja kotitöihin, on päävastuu yhä edelleen kuitenkin naisilla. Harvoin esimerkiksi mies jää kotiin hoitamaan lapsia naisen lähtiessä työelämään, vaan tilanne on yleensä päinvastainen naisen jäädessä kotiin. Tasa-arvo-periaatteista huolimatta naisten uhraukset perheelle ovatkin suuremmat kuin miesten sekä taloudellisessa, ammatillisessa että ajankäytöllisessä mielessä. (Oinonen 2001, 118.) Satu Katvalan (2001) mukaan suomalaisten uskomukset äidin roolin tärkeydestä lapselle ovat hyvin vankkoja. Monet äitiyden kokemukset ja tunnot palautuvatkin kysymyksiin ja odotuksiin huolenpidosta. Äidin vastuuta kasvatuksessa korostetaan Katvalan mukaan jopa yli inhimillisten kykyjen. Äiti on uskomusten mukaan voimakas, täydellinen ja pystyvä. Äiti oletetaan isää keskeisemmäksi vanhemmaksi, kasvattajaksi ja hoivaajaksi. (Mt., 91, 95.)

Vanhemmuuteen kohdistuneen korkean vaatimustason vuoksi vanhemmaksi ryhtymistä lykätään siis entistä myöhäisempään vaiheeseen tai siitä voidaan myös luopua kokonaan. Eriikka Oinosen (2001, 112) mukaan kaikkialla länsimaissa sellaisten yksilöiden määrä kasvaa koko ajan, jotka ovat omillaan toimeen tulevia yksin eläjiä, avoliitossa eläviä tai vapaaehtoisesti lapsettomia. Heitä ei voida kuitenkaan luokitella muualle kuin aikuisten kategoriaan. Tämä siitäkkin huolimatta, että tosi-aikuisen ajatellaan olevan yksilö, joka on täysi-ikäinen, omillaan toimeen tuleva, vakiintunut ja perheellinen. (Mt.) Hyväksytyn aikuisuuden määritelmä siis hämärtyy. Muun muassa perheen perustaminen ja lastenhankinta aikuisuuden mittarina on problematisoitunut, siitäkkin huolimatta että useimmat ihmiset hankkivat lapsia. Kaiken kaikkiaan yksilön toimintaa suunnanneita ikänormeja sekä eri elämänvaiheita puntaroidaan uudelleen. Sosiaalisen normin mukaiseen elämäntapaan ja aikuisuuteen kuuluisi luonnollisena osana vanhemmuus ja vastuunotto jälkikasvusta. Yksilöllisestä näkökulmasta tarkasteltuna vanhemmuus voi kuitenkin asettua harkinnan kohteeksi.

3.4 Lastenhankinta

Tässä luvussa tarkastelen vielä lähemmin lastenhankintaa ja siihen liittyviä tekijöitä. Lastenhankintaa käsiteltäessä tulee erityisesti ottaa huomioon sukupuolen korostunut merkitys.

Lapsen saaminen on väistämättä eri asia naiselle kuin miehelle jo biologian asettamien rajojen puitteissa. Nainen on tutkimusten mukaan myös usein se osapuoli, joka tekee aloitteen lapsen hankkimisesta. Joillakin halu tulla äidiksi on ollut jo lapsuudesta lähtien ja osalle se on varmistunut aikuisiällä. (Sevón & Huttunen 2002, 78–79.) Samalla tapaa myös valinta lapsettomaksi jäämisestä on usein parisuhteessa naisen tekemä (Gillespie 2003, 128). Eeva Jokisen (1997, 62) mukaan niin sanottu äitimisen eli äidiksi tuleminen halu tai äitiydestä kieltäytyminen syntyvät muistoista ja kulttuurisista kertomuksista, tietoisista ja tiedostamattomista samaistumisista tai kieltäytymisistä äitiyden representaatioihin.

Ydinperheideologiaa tarkasteltaessa äitiydellä on perinteisesti ollut korostunut rooli ja sen merkitystä on eri yhteyksissä painotettu. Samalla tavalla, kuin ydinperhettä on pidetty alkuperäisenä ja luonnollisena perhemuotona, myös äitiyden on nähty olevan luonnollinen osa naiseutta (esim. Gittins 1985; Nätkin 1991; Gillespie 2000; 2003). Äitiyttä voidaan pitää länsimaisessa kulttuurissa naisen tärkeimpänä sosiaalisena roolina ja identiteetin rakentajana (Gillespie 2000, 225). Äitiyden ideologia määrittelee näin pitkälle naiseutta yhteiskunnan tasolla ja sitä onkin hyvin vaikea kyseenalaistaa. Ritva Nätkinin (1997) mukaan suvunjatkamisessa syntyvä sukupuolisuhde on syvästi yhteiskuntaa rakenteistava tekijä. Biologisen argumentin mukaan miehelle ja naiselle on siittämisen ja synnyttämisen perusteella annettu valmiit ja muuttumattomat tehtävät yhteiskunnallisessa työnjaossa ja kulttuurissa. Poliittisen argumentin mukaan naisen ja miehen tehtävistä kuitenkin käydään alituisia määrittelykamppailua. (Mt., 26.)

Lastenhankinta ja äidiksi tuleminen ovat muuttuneet paljon historian saatossa. Esimodernina ja vielä moderninakin aikana Suomessa lapset olivat ”herran lahja”. Perheet olivat myös usein monilapsisia. (Häggman 1994, 103–105.) Syntyvyyden säännöstely on ollut johdonmukaista seurausta maallistumisesta, mutta ennen kaikkea se on ollut näkyvä esimerkki yksilöllistymisen lisääntymisestä sekä halusta parantaa naisten asemaa. Niin sanottujen toisen aallon feministien keskeisten poliittisten vaatimusten listalla olikin 1960-luvulta lähtien naisen oikeus omaan ruumiiseensa (Vuori 2010, 111). Nainen nähtiin äitinä alistetuksi joko biologiansa tai patriarkaalisen yhteiskunnan asettamien vaatimusten kautta. Äidinrakkaus on Nätkinin (1997, 16) mukaan pyritty irrottamaan siitä oletuksesta, että äitiyttä ohjaisi jokin universaali äidinvaisto. Myös perhekultin muodostamaa äitiyden ideologiaa on kritisoitu sen naista alistavan luonteen vuoksi. (Mt.)

Suomessa naiset ovat taistelleet itsenäisyytensä puolesta jo 1800-luvulta lähtien (Jallinoja 1985, 51). Kuitenkin vasta 1960- ja 1970-lukujen radikaali murros naisten asemassa vaikutti aikanaan moneen kehityskulkuun. Tästä murroksesta muistetaan ennen kaikkea naisten kamppailu vapaaehtoisen lapsettomuuden puolesta, johon liittyi uudet vaatimukset koskien raskaudenehkäisyä, aborttia ja uutta sukupuolimoraalia. Naisemansipaatio on merkinnyt vapautta kieltäytyä kokonaan äitiydestä sekä vapautta yhdistää äitiys ja työelämä. Kehittynyt ehkäisyteknologia sekä naisten uudet mahdollisuudet työelämässä ovatkin olleet tärkeitä saavutuksia suomalaisille naisille. (Nätkin 1991, 22.) Modernisaatio on olen- naisesti muuttanut suvunjatkamisprosessia vapauttamalla naiset kohtalomaisesta sidok- sesta synnyttämiseen.

Miksi ihmiset sitten kuitenkin useimmiten hankkivat lapsia? Lastenhankinnalle on histori- an saatossa ajateltu olevan enemmän rationaalisia syitä kuin hankkimatta jättämiselle. Las- ten on ajateltu merkitsevän vanhemmilleen sekä taloudellista turvaa että vanhuuden turvaa. Lapset on voitu myös nähdä oman ”kuolemattomuuden turvaajina”. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhempien kuollessa lapset jäävät jatkamaan suvun nimeä, perinteitä ja arvoja edel- leen aina seuraaville sukupolville. Lasten hankkimiseen liittyvät instrumentaaliset syyt voidaan länsimaissa kuitenkin nähdä pitkälti korvautuneen erilaisilla psykologisilla motii- veilla. Lapsella nähdään olevan syvä emotionaalinen merkitys. Lasta halutaan rakastaa ehdoitta ja lapselta saadaan vastineeksi ehdotonta rakkautta. (Gittins 1985, 93–99.) Lapsen koetaan usein antavan merkityksen elämälle, syyn elää. Tässä mielessä lapsen koetaan tuo- van pysyvyyttä ja ennakoitavuutta elämään. Lapseen voidaankin turvautua jonkinlaisena vastakohtana kylmälle ja kovalle maailmalle. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 37, 106– 107.)

Lapseen voi vanhempien taholta kohdistua myös paljon toiveita ja odotuksia. Lapsista voi huomaamatta tulla vanhempiensa elämäntarkoituksen takaajia ja lapset voivat näyttäytyä vanhempiensa korvikeidentiteetin edustajina sekä osana aviollista merkityskittiä, kuten Thomas Ziehe (1991, 45–46) asian ilmaisee. Ziehe väittää, että oman lapsen näkeminen itsensä osana ja jatkeena istuu yhä tiukassa vanhempien mielissä. Lapsesta tulee ”projekti”, jota vanhemmat voivat muovata haluttuun suuntaan. Muotoiltavuudessaan lapsi representoi mahdollista emansipatorista tulevaisuutta vanhemmilleen. Vanhemmat tarvitsevat lapsia omia läheisyyden ja varmuuden toiveita tyydyttämään. (Mt., 86, 90, 100.) Toisaalta lapsi voidaan nähdä myös taakkana ja lastenhankinnasta luovutaan kokonaan, kuten vapaaehtoi- sesti lapsettomat tekevät.

4 VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA

Tässä luvussa tarkastelen vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tehtyjä aikaisempia tutkimuksia. Vapaaehtoista lapsettomuutta voidaan tutkia sekä demografisten tekijöiden kautta että kysymällä heiltä itseltään, miksi he ovat valinneet lapsettomuuden. Käsittelen myös sitä, miten ympäristön on tutkimuksissa nähty suhtautuvan vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Suomalaisen tutkimustiedon vähäisyyden vuoksi olen tukeutunut pitkälti kansainvälisiin tutkimuksiin vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Tällöin eri kulttuurien välisten erojen huomioon ottaminen ja niiden pohtiminen on tärkeää suhteutettaessa tutkimustuloksia Suomen oloihin. Vanhimmat tutkimustulokset ovat myös jo noin kolmenkymmenen vuoden takaa, mikä tarjoaa mielenkiintoisen lähtökohdan omalle tutkimukselleni. Mikä lapsettomuuden valitsemisessa ja siihen suhtautumisessa on kenties pysynyt samana ja mikä on ehkä muuttunut?

4.1 Keitä ovat vapaaehtoisesti lapsettomat?

Vapaaehtoinen lapsettomuus on Suomessa ainakin vielä suhteellisen marginaalinen ilmiö. Tutkimusten mukaan luku on nuorten aikuisten keskuudessa vaihdellut kaiken kaikkiaan noin kahden ja seitsemän prosentin välillä (Miettinen 2010, 8). Miettisen vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan voidaan arvioida, että 35–44-vuotiaista naisista, eli naisista jotka ovat ohittamassa hedelmällisen ikänsä, vapaaehtoisesti lapsettomia olisi noin 14 prosenttia kaikkien lapsettomien joukosta. Miesten vastaava luku on 10 prosenttia. Koko ikäryhmään verrattuna vapaaehtoisesti lapsettomien naisten ja miesten osuus olisi tällöin noin kolme prosenttia. Miettinen arvelee, ettei vapaaehtoisesti lapsettomien määrä lähitulevaisuudessa tulisi tästä paljoa nousemaan: 25–29-vuotiaista naisista viisi prosenttia ja miehistä kolme prosenttia on sitä mieltä, ettei aio hankkia lapsia tulevaisuudessa. (Mt., 12.) Toisaalta on myös arvioitu, että lapsettomuuteen liittyviä ihanteita ja toiveita ei suomalaisessa yhteiskunnassa uskalleta vielä täysin vapaasti ilmaista. Tämä siitäkkin huolimatta, että perheen perustamista koskevat normit ovat nykyään lieventyneet. (Miettinen & Rotkirch 2008, 30.) Euroopan tasolla vapaaehtoisesti lapsettomia on Itä-Euroopan maissa vähiten, kun taas eniten heitä on Saksassa ja Itävallassa. Näissä maissa lähes 35–40 prosenttia nuorista aikuisista pitää lapsettomuutta tai yhtä lasta ihanteellisena perhemallinaan. (Miettinen & Rotkirch 2008, 26.)

Päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on osalle lapsettomista tarkan harkinnan tulosta, jolloin lastenhankintaa arvioidaan ottaen huomioon sen hyvät kuin huonotkin puolet. Osalle taas päätös ei ole välttämättä kovin tietoinen valinta. (Callan 1985, 110.) Vapaaehtoisesti lapsettomat voidaan kanadalaisen sosiologin Jean E. Veeversin (1980) mukaan jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne, jotka usein jo varhain elämässään ovat tienneet, etteivät halua lapsia (*early articulators*). Tähän ryhmään kuuluvat ovat usein hyvin vahvasti sitoutuneet lapsettomuuteen, johon yhdistetään muun muassa sterilisaatiossa käyminen ja abortin tekeminen raskaudenehkäisyyn mahdollisesti pettäessä. Heillä on myös enemmän negatiivisia käsityksiä vanhemmuudesta ja lastenhankinnasta, kuin lastenhankintaa lykkäävillä henkilöillä. (Veevers 1980, 29–30; Callan 1985, 111.) Toiseen ryhmään kuuluvat ne, joille päätös lapsettomuudesta on muotoutunut erilaisten elämäntilanteiden ja lastenhankinnan lykkäämisen myötä (*postponers*). Lastenhankintaa tulevaisuuteen eri syistä lykännyt henkilö saattaa jossain vaiheessa elämänsä kulkuaan todeta, ettei ole valmis luopumaan lapsettoman elämäntavan mukanaan tuomista hyödyistä ja näin ollen identifioituu pysyvästi vapaaehtoisesti lapsettomaksi. (Veevers 1980, 20; Callan 1985, 110.)

Vapaaehtoista lapsettomuutta koskeissa tutkimuksissa on perinteisesti etsitty erilaisia demografisia tekijöitä, joiden avulla on pyritty selittämään valittua lapsettomuutta. Seuraavaksi käynkin lyhyesti läpi aikaisempien tutkimusten tärkeimpiä tuloksia liittyen vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla oleviin demografisiin tekijöihin.

Vapaaehtoisesti lapsettomien on useissa tutkimuksissa todettu olevan korkeakoulutettuja, hyvätuloisia ja työhönsä sitoutuneita (ks. esim. Callan 1985; Somers 1993; Park 2005; Kelly 2009). Stereotypia vapaaehtoisesti lapsettomasta naisesta uraohjuksena onkin varmasti monelle tuttu. Syitä tähän on etsitty perhe-elämän ja työ-elämän yhdistämiseen liittyvistä ongelmista. Tällä on viitattu muun muassa lastenhankinnasta aiheutuviin taloudellisiin ja ammatillisiin kustannuksiin (*high opportunity costs of childbearing*), joiden katsotaan olevan suuremmat erityisesti korkeasti koulutetuille naisille (esim. Kelly 2009, 162; Merz & Liefbroer 2012, 597). Lastenhankintaan liittyvät äitiyslomat tulevat kalliimmiksi äidin ansiotason kohotessa, koska lapsen syntymään kytkeytyvä ansionmenetyks kasvaa. Palkkatulojen menetyksen lisäksi myös urakehityksen voidaan ajatella kärsivän.

On kuitenkin myös tutkimusnäyttöä siitä, että valittu lapsettomuus liittyy taloudellisten resurssien vähyteen. Miettisen (2010) mukaan vapaaehtoinen lapsettomuus on Suomessa hieman yleisempää niiden naisten keskuudessa, joilla on matala tulotaso. Sosioekonomisil-

la tekijöillä ei Suomessa kuitenkaan ole suurta merkitystä vapaaehtoista lapsettomuutta selitettäessä. Myöskään koulutustasolla ja vapaaehtoisella lapsettomuudella ei näyttäisi Suomen oloissa olevan yhteyttä keskenään. (Mt., 20.) Tämän voidaan ajatella johtuvan erilaisista perhepoliittisista tukimuodoista, joita suomalainen yhteiskunta tarjoaa lapsiperheille työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen tueksi. Näin suomalaisten naisten on helpompi yhdistää sekä lastenhankinta että ura keskenään, ilman että toisesta joudutaan tinkimään. Väestöliiton vuoden 2008 perhebarometrin mukaan kuitenkin lähes joka kolmas suomalaisista lapsettomista naisista oli sitä mieltä, että lapsen syntymä heikentäisi heidän työssäkäyntimahdollisuuksiaan. Runsas neljäsosa katsoi myös, että uralla etenemisen mahdollisuudet heikkenisivät lastenhankinnan myötä. Erityisesti määräaikaaisessa työsuhteessa olevat ja korkeasti koulutetut naiset kokevat lapsen tulon riskinä työn tai uran kannalta. Vastaavasti lapsettomista miehistä vain joka kymmenes katsoi, että lapsi rajoittaisi työssäkäyntimahdollisuuksia ja vain kuusi prosenttia piti lasta esteenä uralle. (Miettinen & Rotkirch 2008, 44, 48.)

Lapsuuden aikaisen sosialisoinnin merkitystä lapsettomuuden valitsemisessa on myös tutkittu jonkin verran. Esimerkiksi sisarusten puuttuminen tai esikoisena isossa perheessä eläminen on yhdistetty lapsettomuuden valitsemiseen. Ainoana lapsena lapsuuden perheessä kasvaneena yksilölle ei välttämättä synny samalla tapaa kokemuksia lapsista kuin pienempien sisarusten läsnä ollessa, jolloin lasten seurassa oleminen voidaan ehkä kokea myöhemmin vieraana asiana. Esikoisena isossa perheessä elämisen vaikutusta valittuun lapsettomuuteen selitetään puolestaan sillä, että usein nämä yksilöt ovat saaneet tarpeekseen pienistä lapsista jo nuorena joutuessaan toimimaan hoivaajan roolissa. Heille on myös syntynyt jo aikaisin käsitys lasten hoitamiseen liittyvistä epämukavista puolista. (Veevers 1980, 60–61; Callan 1985, 115.)

Sekularisoinnilla, eli uskonnon merkityksen vähenemisellä ihmisten elämässä on todettu olevan myös yhteys vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät usein ole kovinkaan uskonnollisia (ks. esim. Veevers 1980; Callan 1985; Somers 1993). Uskonnollisten yhteisöjen perheen ja lastenhankinnan tärkeyttä painostavilla näkemyksillä ei näin ole juurikaan merkitystä vapaaehtoisesti lapsettomille. Miettisen (2010) mukaan vähäisellä uskonnollisuudella, sisarusten puuttumisella ja vanhempien korkeakoulutuksella on vaikutusta erityisesti miesten keskuudessa vapaaehtoisen lapsettomuuden omaksumiseen Suomessa. Naisten kohdalla puolestaan näillä tekijöillä ei ollut merkittävää yhteyttä.

Miettinen ei myöskään löytänyt yhteyttä vapaaehtoisen lapsettomuuden ja urbaanin asuinympäristön väliltä. (Mt., 20.)

Erilaisten demografisten tekijöiden selitysvoinan riittävyttä vapaaehtoisen lapsettomuuden kohdalla voidaan myös kritisoida. Niiden luonne on usein spekulatiivinen ja tulokset vaihtelevat eri tutkimusryhmien välillä. Näin ollen myös tutkimustulosten yleistäminen on hankalaa. Ne eivät myöskään sinällään vielä kerro paljoakaan ilmiöstä. Vapaaehtoista lapsettomuutta onkin pyritty selittämään tarkemmin kysymällä vapaaehtoisesti lapsettomilta itseltään heidän valinnastaan.

4.2 Miksi lapsia ei haluta?

Vapaaehtoisesti lapsettomien itse heidän valinnalleen antamia syitä on tutkittu erilaisissa laadullisissa tutkimuksissa, usein henkilö- tai parihaastatteluissa. Erilaiset motiivit ja syyt vapaaehtoiseen lapsettomuuteen ovat kaiken kaikkiaan hyvin moni-ilmeisiä. Syyt ovat henkilökohtaisia ja ne saattavat vaihdella yksilöiden elämän varrella eri aikoina. Tässä luvussa käyn lyhyesti läpi tärkeimpiä aiemmissä tutkimuksissa ilmenneitä syitä vapaaehtoiseen lapsettomuuteen.

Veeversin (1980, 67) mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat ajattelevat lapsen yleensä olevan esteenä jollekin toiselle tärkeäksi koetulle asialle (*"baby trap"*). Miettisen (2010, 17) tutkimuksessa suomalaisista vapaaehtoisesti lapsettomista yli puolet oli sitä mieltä, että lapset olisivat uhka heidän nykyiselle elämäntyyliin. Individualistiset syyt, kuten halu säilyttää oma vapaus ja itsenäisyys oman elämän suhteen ovat tutkimusten mukaan yksi tärkeimmistä syistä vapaaehtoiseen lapsettomuuteen (ks. esim. Campbell 1985; Somers 1993; Gillespie 2003). Lapsettomuus mahdollistaa tietynlaisen aikuiskeskeisen elämäntyylin (*adult-centred lifestyle*) ylläpitämisen (Veevers 1980, 69; Callan 1985, 110). Myös opiskelun, työn ja uran merkitys ja näihin panostaminen koetaan erityisesti naisten keskuudessa tärkeäksi motiiviksi valita lapsettomuus (esim. Veevers 1980, 79–82; Somers 1993, 646; Park 2005, 390–391). Taloudelliset hyödyt, jonka ansiosta voidaan säilyttää korkeampi elintaso, koetaan puolestaan erityisesti miesten keskuudessa tärkeäksi motiiviksi lapsettomuudelle (Park 2005, 393). Lapset voidaankin nähdä taloudellisena rasitteena. Ammatilliset ja kulukselliset suunnitelmat saattavat merkitä ihmisille enemmän kuin halu saada lapsia.

Kristin Parkin (2005) vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevia motiiveja koskevassa tutkimuksessa hänen haastattelemansa yhdysvaltalaiset lapsettomat näkivät joko omien

vanhempiensa tai muiden tuntemiensa vanhempien käytöksessä tai kokemuksissa negatiivisia piirteitä, jotka vaikuttivat heidän päätökseen pysyä lapsettomana. Tämä koski erityisesti naisia. Haastatellut näkivät vanhemmuuden stressaavana ja raskaana tehtävänä. Vanhemmuuden nähtiin myös vaativan tietynlaisia kykyjä ja ominaisuuksia, joita vapaaehtoisesti lapsettomat sekä miehet että naiset eivät kokeneet omaavansa. Haastatellut kuvailivat itseään herkkinä, kärsimättöminä, rauhaa rakastavina tai täydellisyyttä tavoittelevina ihmisinä ja näin ollen he eivät nähneet itsensä sopivan vanhemman rooliin. (Mt., 387–389.) Myös Miettinen (2010, 17) on todennut, että vapaaehtoisesti lapsettomat eivät välttämättä luota omiin kykyihinsä toimia hyvänä vanhempana. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat usein hyvin tietoisia siitä vastuusta, mitä lastenhankinta tuo mukanaan ja saattavat kokea, että se tuntuu heidän mielestään liian ylivoimaiselta (Campbell 1985, 47).

Parkin (2005) tutkimuksessa melkein puolet naisista ja muutama miehistä sanoi lapsettomuutensa motiiviksi myös sen, etteivät he pitäneet lapsista tai viihtyneet lasten seurassa. Useat naiset eivät hänen tutkimuksessaan kokeneet omaavansa minkäänlaista ”äidillistä viettiä” (*maternal instinct*). (Mt., 393–394.) Toisaalla on todettu myös, että omasta valitusta lapsettomuudesta huolimatta useat vapaaehtoisesti lapsettomat eivät ole suinkaan ”lastenvihaajia”, vaan viihtyvät lasten seurassa (esim. Callan 1985, 136).

Vapaaehtoista lapsettomuutta on tutkittu myös useissa feministisesti suuntautuneissa tutkimuksissa, joissa tutkimukseen osallistuneet ovat olleet pelkästään naisia. Rosemary Gillespie (2003) on jakanut Englannissa tehdyssä tutkimuksessaan haastattelemiensa naisten perustelut vapaaehtoiselle lapsettomuudelle kahteen eri kategoriaan. Toisaalla ovat syyt, joita hän kutsuu niin sanotuiksi lapsettomuuden ”vetovoimatekijöiksi” (*attraction or pull of being childfree*) ja toisaalla syyt, jotka liittyvät äitiyden torjumiseen (*rejection or push away from motherhood*). Lapsettomuuden vetovoimatekijöihin kuuluu ensisijaisesti sen mukanaan tuoma vapaus sekä sen mahdollistama etu naisille panostaa enemmän ihmissuhteisiin ja parisuhteeseen. Äitiyden torjumisella hän taas viittaa niihin perusteluihin, miten hänen haastattelemansa naiset näkivät äitiyden. Äitiys näyttäytyi monille uhrauksena, velvollisuutena ja taakkana, jota he eivät halunneet ottaa kantaakseen. He käsittivät äitinä olemisen ajan, energian ja lopulta myös oman identiteetin kadottamisena. (Mt., 126–133.) Myös Elaine Campbell (1985, 39) toteaa Skotlantilaisia vapaaehtoisesti lapsettomia parisuntia koskevassa tutkimuksessaan, että pelko kontrollin menettämisestä suhteessa omaan elämään ja tulevaisuuteen oli yleisin motiivi, jonka vuoksi vanhemmuudesta haluttiin kieltäytyä.

Osalla vapaaehtoisesti lapsettomista naisista on pelkoja tai vastenmielisyyden tunteita raskautta ja synnytystä kohtaan, mutta nämä niin sanotut fyysiset syyt lastenhankinnan esteenä ovat kuitenkin tutkimusten mukaan suhteellisen harvinaisia tai eivät ainakaan yksistään riitä perusteeksi olla hankkimatta lapsia (ks. esim. Veevers 1980, 44–46; Campbell 1985, 51–52; Park 2005, 394). Osa vapaaehtoisesti lapsettomista naisista saattaa myös ajatella, että lapsen saaminen vähentää naisen fyysistä viehättävyyttä, joka länsimaisessa kulttuurissa nähdään olennaiseksi osaksi feminiinisyyttä (Veevers 1980, 47; Callan 1985, 138).

Myös erilaiset eettiset ja moraaliset perustelut lapsettomuuden taustalla ovat suhteellisen yleisiä. Nykyaikana ilmenevä huoli jatkuvasta väestönkasvusta on joillekin vapaaehtoisesti lapsettomille syynä tai osasyynä lapsettomuuden valitsemiseen. Heidän mukaansa on eettisesti arveluttavaa tehdä lapsia maailmaan, joka on jo täynnä luonnonvaroja kuluttavia ihmisiä. (Campbell 1985, 108; Park 2005, 394–395.) Vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat myös kokea, että monenlaista epävarmuutta ja pahuutta sisältävään maailmaan ei ole turvallista tehdä lapsia ja päättävät näin ollen pysyä lapsettomina (Campbell 1985, 90–92; Callan 1985, 133).

4.3 Mitä lapsettomista ajatellaan?

Vapaaehtoista lapsettomuutta koskevissa tutkimuksissa on tutkittu myös sitä, miten vapaaehtoisesti lapsettomiin suhtaudutaan ja mitä heistä ajatellaan. Veeversin (1980, 40) mukaan lastenhankinta näyttäytyy useimmille ihmisille asiana, jota ei osata kyseenalaistaa. Lapsettomaksi jääminen on jotain, mitä ei välttämättä ajatella edes vaihtoehtona. Tällöin vapaaehtoinen lapsettomuus valintana voikin herättää kuulijoissa ihmettelyä. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat, että he joutuvat selittelemään ja perustelemaan valintaansa läheisilleen (Veevers 1980, 136).

Tutkimusten mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat usein muiden ihmisten suhtautuvan heidän valintaansa kielteisesti (ks. esim. Somers 1993, 647; Gillespie 2000; Park 2002). Vapaaehtoisesti lapsettomiin voidaan liittää sellaisia negatiivisia stereotyyppioita kuten itsekkyyks, kypsymättömyys, luonnottomuus tai tunteettomuus. Gillespien vuonna 2000 tehdyn tutkimuksen mukaan vapaaehtoisesti lapsettomien naisten valintaa saatettiin toisten läheisten toimesta olla uskomatta (*disbelief*), heidän saatettiin ajatella muuttavan mielensä (*disregard*) tai heidän valintaansa pidetään itsekkäänä, outona ja epäfeminiinisena (*deviance*) (mt., 227–230). Vapaaehtoisesti lapsettomia saatetaan Parkin (2005, 376) mukaan syyt-

tää liiallisesta yksilöllisyyden painottamisesta yhteisöllisyyden ja perhesiteiden sijaan. Vastaavasti vanhempana toimiminen nähdään epäitsekkäänä ja kypsyyttä osoittavana tekona. (Mt.)

Vapaaehtoisesti lapsettomilla on tutkimuksissa todettu olevan erilaisia keinoja selviytyä sosiaalisista paineista lastenhankinnan suhteen tai vähentääkseen itseensä kohdistuvia syytöksiä. Veevers (1980) erottaa kaksi eri strategiaa toisistaan: erilaisuuden kieltäminen (*rejection of difference*) ja erilaisuuden hyväksyminen (*acceptance of difference*). Erilaisuutensa kieltäjät saattavat lykkäämällä lastenhankintaa antaa toisten luulla, että he joskus vielä hankkisivat lapsia. He voivat myös kieltää ympäristön syytökset itsekkyydestä ja siitä, että he eivät pitäisi lapsista. Erilaisuutensa hyväksyjät puolestaan näkevät erilaisuutensa etuna suhteessa niihin, joilla on lapsia. Lastenhankinta saattaa heidän mukaansa näyttäytyä alistumisena sosiaalisille normeille. He saattavat myös pitää vanhempia onnettomina ja ajatella heidän negatiivisen suhtautumisen vapaaehtoista lapsettomuutta kohtaan johtuvan kateudesta. (Mt., 117–129.)

Myös Park on vuonna 2002 suorittamassaan tutkimuksessa tutkinut sitä, miten vapaaehtoisesti lapsettomat ylläpitävät ja oikeuttavat identiteettinsä kulttuurissa, missä suositaan lastenhankintaa. Park lähestyi tutkimuksessaan aihetta stigman käsitteen kautta. Vapaaehtoisesti lapsettomien identiteetti voi helposti stigmatisoitua, sillä heidän valintaansa ei pidetä sosiaalisen normin mukaisena. Yksi strategia on välttää negatiivisesti leimautumista siten, että erityisesti nuorena iässä valinnasta ei kerrota suoraan muille (*passing*). Toinen strategia oli vaihtaa oma identiteetti vähemmän stigmatisoituun identiteettiin (*identity substitution*). Vapaaehtoisesti lapseton voi esimerkiksi valehdella olevansa tahattomasti lapseton eli kyvytön saamaan lasta, jolloin häneen suhtaudutaan hyväksyvämmiin. Näin hänen ei myöskään tarvitse alkaa selittelemään muille valittua lapsettomuuttaan. Kolmantena strategiana vapaaehtoisesti lapsettomat saattoivat itse arvostella heidän arvostelijoitaan esimerkiksi siten, että he ajattelivat lastenhankinnan pikemminkin olevan itsekästä tai että lapsia hankkivat vain seuraavat sokeasti sosiaalisia normeja (*condemnation of the condemnors*). Neljännen strategian mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat puolustivat valintaansa modernin yksilön oikeudella henkilökohtaiseen onneen ja itsensä toteuttamiseen (*self-fulfillment*). Viimeisenä vapaaehtoisesti lapsettomat saattoivat vedota valinnassaan siihen, että he eivät omaa minkäänlaista äidinvaistoa (*appeal to biological drives*). (Mt., 32–36.)

Australialaisen Victor J. Callanin (1985, 129) tutkimuksen mukaan useimmat vapaaehtoisesti lapsettomat pariskunnat olivat puolestaan sitä mieltä, että he eivät jaksaneet välittää tai olla kiinnostuneita siitä, mitä toiset ihmiset ajattelevat heidän valinnastaan. Nämä vapaaehtoisesti lapsettomat edustavat tässä mielessä hyvinkin individualistista ajattelutapaa, jossa toisten mielipiteillä ei ole heille sanottavaa merkitystä. He haluavat päättää itse omasta elämästään ja elämäntyylistään huolimatta siitä, onko se ympäristön taholta toivottavaa vai ei.

Lopuksi on syytä huomata, että suhtautuminen vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan on aina yksilöistä ja heidän taustastaan sekä kulttuuristaan riippuen hyvin erilaista. Suinkaan kaikki eivät ajattele negatiivisesti valitusta lapsettomuudesta, vaan näkevät sen olevan vaihtoehtoinen elämäntapa muiden joukossa. Merzin & Liefbroerin (2012) Hollannissa tekemässä tutkimuksessa vertailtiin 20 eri Euroopan maan tasolla sitä, miten vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtaudutaan. Suomi oli myös mukana vertailussa. Maita vertailtaessa huomattiin, että Skandinaviassa ja Länsi-Euroopassa suhtaudutaan vapaaehtoiseen lapsettomuuteen kaikista myönteisimmin. Tämä selittyy heidän mukaansa sillä, että näissä maissa modernisaatio- ja yksilöllisyyskehitys on pidemmällä, toisin kuin esimerkiksi Itä-Euroopan maissa, joissa suhtautuminen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen olikin kaikista kielteisintä. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtaudutaan heidän mukaansa positiivisimmin nuorempien, vähemmän traditionaalisten, vähemmän uskonnollisten ja korkeammin koulutettujen henkilöiden keskuudessa. Naiset hyväksyivät valitun lapsettomuuden paremmin kuin miehet. Myös ne, jotka kokivat taloudellisen tilanteensa hyväksi, suhtautuivat lapsettomuuteen myönteisemmin, kuin taloudellisen tilanteensa heikoksi kokevat. (Mt., 594–597.)

Vuoden 2008 perhebarometrin mukaan yhdeksän kymmenestä suomalaisesta vastaajasta oli sitä mieltä, että ihminen voi olla täysin onnellinen, vaikka ei lapsia hankkisikaan. Päätöstä valitusta lapsettomuudesta ei myöskään pidetä itsekkyyden ilmauksena. Hyvin harva myöskään ajatteli, että lapsen hankkiminen olisi velvollisuus yhteiskuntaa kohtaan. (Miettinen & Rotkirch 2008, 42–43.) Näiden tutkimustulosten pohjalta voisi ajatella, että asenteet vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan olisivat Suomessa suvaitsevaisia. Onkin mielenkiintoista tutkia sitä, miten aineistoni vapaaehtoisesti lapsettomat naiset kokevat muiden ihmisten suhtautuvan heidän valintaansa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tavoitteen eli tutkimuskysymykset ja kirjoituspyynnöllä keräämäni vapaaehtoisesti lapsettomia naisia koskevan tutkimusaineiston. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja analyysimenetelmänä sovellan sisällönanalyysia, jota käsitelen tarkemmin viimeisessä alaluvussa.

5.1 Tutkimuksen tavoite

Pertti Alasuutarin (2011, 44) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on kyse arvoituksen ratkaisemisesta. Kerätyt havainnot toimivat johtolankoina, joiden avulla tutkija pyrkii ratkaisemaan tutkimuskysymystensä pohjalta muotoilemansa arvoituksen. Tässä tutkielmassa pyrin ensisijaisesti ratkaisemaan arvoituksen seuraavien päätutkimuskysymyksieni osalta:

Mitä eri syitä ja motiiveja vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla on?

Onko lapsettomuuden valitsemisella seurauksia sosiaalisessa elämässä?

Olen kiinnostunut myös seuraavista alatutkimuskysymyksistä:

Milloin ja miten päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy?

Miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa parisuhteessa elämiseen?

Miten vapaaehtoisesti lapsettomat suhtautuvat vanhemmuuteen?

Alun perin ennen aineiston keruuta en ollut kiinnostunut siitä, milloin tai miten päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy ja tätä ei täten ole kysytty kirjoituspyynnössäni. Tämä teema nousi kuitenkin vahvasti aineistostani esiin erillisenä keskeisenä ja mielenkiintoisena juonteena, jota käsitelen myös aineiston analyysissa.

5.2 Tutkimusaineiston esittely

Olen kerännyt tutkimusaineistoni kirjoituspyynnön (ks. liite 1) avulla internetin keskustelupalstoilta, joissa keskustelun aiheena on vapaaehtoinen lapsettomuus. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat suhteellisen marginaalinen ryhmä koko väestöstä, joten helpoin tapa löytää heidät vastaamaan kirjoituspyyntöni, oli laittaa pyyntö sinne, missä he jo valmiiksi keskustelevat. Välitin kirjoituspyynnön myös vapaaehtoisesti lapsettomien omaan yhdistykseen Vapaaehtoisesti Lapsettomat ry:hyn. Aineistoa on kerätty tammikuussa 2012 ja

täydennetty tammikuussa 2013. Rajoitin pyynnöissä kirjoitusajan muutamaan viikkoon, mutta jatkoin tämän jälkeen vielä kirjoitusaikaa noin kuukaudella, sillä aika tuntui liian lyhyeltä saadakseni tarpeeksi kirjoituksia. Kirjoitusajan pidentämisestä oli selkeä hyöty, sillä pystyin sen avulla tavoittamaan lisää vastaajia.

Kirjoituspyynnössä kysyin millaisia syitä vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla nähdään olevan sekä joutuuko valintaa selittelemään muille ja vaikuttaako se sosiaaliseen elämään. Kysyin myös lisäksi, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa mahdollisessa parisuhteessa elämiseen sekä miten vanhemmuuteen suhtaudutaan. Pyysin myös vastaajia kertomaan sukupuolensa, ikänsä, koulutustaustansa ja asuinpaikkakuntansa.

Vapaaehtoista lapsettomuutta koskevissa aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkimuksen kohderyhmää mahdollisesti rajattu niin, että mukaan on hyväksytty vain iältään jo vanhempia tai esimerkiksi jo pidemmän aikaa avioliitossa eläneitä henkilöitä (ks. esim. Callan 1985; Somers 1993; Park 2005). Itse en asettanut kirjoituspyynnössä vastaajille rajoituksia iän tai parisuhteessa elämisen suhteen. Tämä siksi, että tutkimusten mukaan osa vapaaehtoisesti lapsettomista tietää jo hyvin varhain, että he eivät tule koskaan haluamaan lapsia (Veevers 1980; Callan 1985). Näin iällä tai mahdollisessa parisuhteessa elämisellä ei välttämättä ole vaikutusta lapsettomuuden valitsemiseen. En myöskään halunnut liikaa rajoittaa mahdollisten vastaajien määrää sillä, että olisin asettanut tiukkoja reunaehtoja. Oletan, että kirjoittajat ovat kertoneet rehellisesti omasta päätöksestään olla hankkimatta lapsia. Kirjoituspyynnössä on myös erikseen korostettu sitä, että vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston analyysissä kirjoittajien henkilöllisyys ei tule ilmi eikä heitä voida taustatietojensa avulla tunnistaa tekstistä. Tämä on tutkimuksen eettisyyden kannalta hyvin tärkeää. Tietojen käsittelyssä tulee aina säilyttää luottamuksellisuus ja anonyymiteettisuoja. (Eskola & Suoranta 2008, 56–57.)

Kirjoituspyyntö on pro gradu -tutkielman tekijälle tutkimuksellisesti ekonominen tapa kerätä aineisto esimerkiksi haastatteluihin verrattuna, sillä haastatteluita voidaan pitää kalliina ja aikaa vievänä aineistonkeruumuotona, toisin kuin kirjoituspyyntöä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Kirjoituspyyntö mahdollistaa myös sen, että vastaajat voivat vapaasti kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan ilman että haastattelijä tai haastattelutilanne vaikuttaisi aineiston muodostumiseen. Näin vuorovaikutustilanteisiin liittyvät mahdolliset ongelmat eivät päde kirjoituspyynnön kohdalla. Kirjoituspyynnön mahdollisina heikkoina puolina voidaan ajoittain pitää vastaamattomuutta tai vastaajien niukkasuutta (Tuomi

& Sarajärvi 2009, 74). Tutkimusaineistoni koostuu yhteensä 57 kirjoitelmasta vapaaehtoisesta lapsettomuudesta, mikä on mielestäni tämän tutkimuksen tarkoituksiin varsin hyvä määrä vastauksia. Tällä määrällä tavoittaa hyvin erilaisia kirjoittajia ja heidän kokemuksiinsa aiheesta. Aineistosta pystyy hyvin myös tyypittelyn avulla muodostamaan monipuolisen kuvan ilmiöstä (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2009, 89). Analyysin valmistuttua havaitsin, että pienempikin aineisto olisi tuottanut samat tutkimustulokset, mikä kertoo myös aineiston hyvästä koosta. Aineistotekstiä kertyi yhteensä 80 sivua.

Kirjoitelmia kertyi alun perin yhteensä 64 kappaletta, mutta niukkasananaisuuden vuoksi päädyin jättämään viisi kirjoitusta pois aineistostani. Neljä kirjoitusta oli jätetty suoraan keskustelupalstalle, ja näistä valitsin vain yhden mukaan aineistooni muiden kirjoitusten ollessa hyvin lyhyitä. Tarkoitukseni oli saada kirjoituksia sekä naisilta että miehiltä, mutta vain kaksi miestä vastasi kirjoituspyyntöni. Aineistonkeruuvaiheessa yritin vielä erikseen saada miehiä vastaamaan kirjoituspyyntöni laittamalla pyynnön myös keskustelupalstoille, joissa ajattelin enimmäkseen miesten kirjoittelevan, mutta tuloksetta. Päädyin jättämään miesten kirjoitukset lopulta kokonaan pois aineistostani, sillä näin pieni määrällinen miesten osuus aineistossa (2 miesvastaajaa ja 57 naisvastaajaa) ei olisi riittänyt antamaan miesten osalta kattavaa kuvaa aiheesta, eikä sukupuolten välinen vertailu olisi ollut mahdollista (ks. vastaavasti esim. Notko 2011, 21).

Naiset saattavat vastata miehiä enemmän erilaisiin kirjoituspyyntöihin ja ylipäätään ottaa osaa erilaisiin tutkimuksiin. Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta keskusteleminen ja asian pohtiminen tuntuu myös enemmän kiinnostavan naisia, mikä voi johtua siitä, että naiset usein päättävät mahdollisesta lastenhankinnasta tai lapsettomaksi jäämisestä parisuhteessa (Sevón & Huttunen 2002, 78–79; Gillespie 2003, 128). Naiset ovat myös se osapuoli, jota lastenhankinta koskee enemmän sekä fyysisessä että ajankäytöllisessä mielessä miesten aiempaa tasavertaisemmasta osallistumisesta huolimatta (Oinonen 2001, 118). Vapaaehtoinen lapsettomuus voi myös olla hyvin henkilökohtaiseksi koettu asia. Henkilökohtaisista asioista kertominen voi olla naisille luontevampaa kuin miehille.

Tutkimusaineisto koostuu siis 57 naisvastaajan kirjoitelmista. Kirjoitukset vaihtelivat pituudeltaan aina puolen sivun mittaisesta tekstistä yhteensä kuuteen sivuun tekstiä yhtä kirjoitusta kohden. Suurimmassa osassa kirjoituksia oli vastattu kaikkiin kirjoituspyynnöissä esittämiini kysymyksiin. Aineiston nuorin vastaaja oli kirjoitushetkellä 21-vuotias ja vanhin vastaaja 59-vuotias. Koko aineistossa kirjoittajien keski-ikä oli 33 vuotta. Kirjoittajat

olivat siis iältään enimmäkseen nuoria. Ikäjakaumaan voi olla vaikuttanut se, että kirjoituspyyntö jätettiin internetin keskustelupalstoille, missä voidaan ajatella nuorempien ihmisten osuuden kirjoittamisessa painottuvan verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. Voi myös olla niin, että iältään vanhemmat ihmiset eivät enää koe aihetta itselleen ajankohtaiseksi ja näin ollen he eivät välttämättä enää pohdi sitä siinä määrin, kuin nuoremmat vielä lastenhankintaiässä olevat.

En kysynyt kirjoituspyynnössä erikseen vastaajien siviilisäätystä. Tämä siitä syystä, että nykypäivänä jo yli puolet esikoislapsista syntyy avoliittoon (Paajanen 2007, 75). Siviilisäädyllä, eli sillä elääkö henkilö avio- vai avoliitossa, ei siis välttämättä ole merkitystä päätökselle hankkia tai olla hankkimatta lapsia. Kysyin kirjoituspyynnössä kuitenkin sitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa mahdollisessa parisuhteessa elämiseen. Kirjoittajista suurin osa, 47 kirjoittajaa kertoi elävänsä parisuhteessa. Näistä 18 kirjoittajaa mainitsi erikseen elävänsä avioliitossa. Kirjoittajista seitsemän ei kirjoitushetkellä elänyt parisuhteessa ja kolmessa kirjoituksessa ei ole mainittu, onko kirjoittajalla parisuhdetta vai ei.

Kysyin myös kirjoituspyynnössä vastaajien koulutustaustaa sekä asuinpaikkakuntaa. Vapaaehtoisesti lapsettomien on useissa kansainvälisissä tutkimuksissa todettu olevan korkeasti koulutettuja (ks. esim. Callan 1985; Somers 1993; Park 2005; Kelly 2009). Miettisen (2010, 20) mukaan koulutustasolla ja vapaaehtoisella lapsettomuudella ei Suomessa kuitenkaan ole selvää yhteyttä keskenään. Aineistossani melkein puolet kirjoittajista eli 27 kirjoittajaa oli suorittanut korkeakoulututkinnon (ammattikorkeakoulu tai yliopisto). 13 kirjoittajaa oli ammattikoulun suorittaneita, kuusi oli tehnyt kaksoistutkinnon (ammattikoulu ja lukio), kuusi lukion suorittanutta sekä neljä kirjoittajaa kertoi opiskelevansa. Yksi kirjoittaja ei ilmoittanut koulutustaustaansa. Aineiston kirjoittajien koulutusjakauma vastaa siis hyvin Miettisen (2010) tutkimustuloksia, vaikka aineistossani ei toki olekaan kyse tilastoaineistosta. Asuinpaikkakuntaa tiedusteltaessa seitsemän kirjoittajaa ei kertonut tarkkaan missä he asuivat. Suurin osa kirjoittajista kertoi puolestaan asuvansa isossa kaupungissa (60 % kirjoittajista). Voi pohtia johtuuko tämä siitä, että kaupunkiympäristössä sosiaalinen paine hankkia lapsia voi olla pienempi kuin maaseudulla.

5.3 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi analyysimenetelmänä

Tutkimukseni asettuu osaksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen kenttää. Yksinkertaisimmillaan laadullinen tutkimus ymmärretään aineiston ja analyysin muodon ei-

numeraaliseksi eli sanalliseksi kuvaukseksi. Aineistoon voidaan soveltaa myös kvantitatiivisia eli määrällisiä analyysitapoja. (Eskola & Suoranta 2008, 13.) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan jotakin ilmiötä, ymmärtämään tiettyä toimintaa sekä antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta kyseiselle ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Laadullisessa tutkimuksessa painottuu siis sekä ymmärtävä ote että tulkinnallisuus.

Tutkimukseni analyysimenetelmänä sovellan sisällönanalyysia. Keskityn siis aineiston sisällölliseen informaatioon eli tekstin merkityksiin, enkä esimerkiksi siihen, miten näitä merkityksiä tekstissä tuotetaan, kuten diskurssianalyysissa tehdään (ks. diskurssianalyysista Jokinen, Juhila & Suoninen 2004). En myöskään tässä tutkimuksessa ole kiinnostunut kirjoitelmista kertomuksina narratiivisen analyysin tapaan. Sisällönanalyysia voidaan pitää laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä, joka voidaan ymmärtää paitsi yksittäisenä tutkimusmetodina, myös väljänä teoreettisena kehyksenä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysia käyttäen tutkittavaa ilmiötä pyritään kuvaamaan sanallisesti tiivistetyssä ja yleisessä muodossa, kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysin avulla voidaan esimerkiksi luokitella, teemoitella tai tyyppitellä aineistoa. Näin kerätty aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätösten eli tulkinnan tekoa varten. Aineiston kuvaaminen ei vielä itsessään riitä, vaan tutkimuksen teossa olennaista on mielekkään tulkinnan muodostaminen järjestetyn aineiston pohjalta. Sisällönanalyysia voidaan kritisoida siitä, että sen avulla päästään usein vasta siihen vaiheeseen, mistä tulkinta alkaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93, 103, 108.) Tulkintojen tekeminen ja niiden hedelmällisyys ja osuvuus on aina viime kädessä kiinni tutkijasta ja hänen tieteellisestä mielikuvituksestaan (Eskola & Suoranta 2008, 145).

Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on tärkeä. Teorian ja empirian suhdetta voidaan tarkastella eri näkökulmista. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein induktiivisesta (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiivisesta (yleisestä yksittäiseen) analyysista. On kuitenkin olemassa myös kolmas tieteellisen päättelyn logiikka eli abduktiivinen päättely. Abduktiivisessa päättelyssä on usein kyse teoriasidonnaisesta tai teoriaohjaavasta analyysista. Analyysissa on tällöin teoreettisia kytkentöjä, mutta se ei suoraan nouse teorian pohjalta tai teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Analyysista on siis tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta samalla se on uusia ajatuksia ja näkökulmia avaavaa. Tällöin tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat sekä aineistolähtöisyys että valmiit teoriat. (Eskola 2001, 136–137; Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97.) Tämän tutkimuksen aineiston

analyysi pohjaa hyvin pitkälle teoriaohjaavaan analyysitapaan, jossa teoreettinen viitekehys ja tutkimusaineisto käyvät vuoropuhelua keskenään.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin ei katsota olevan niin helppoa kuin määrällisten tutkimusten kohdalla. Laadullisessa tutkimuksessa onkin mahdollista kulkea paljon vapaammin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja tutkimustekstin välillä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullista tutkimusta tehtäessä tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja ottamaan kantaa sekä analyysin kattavuuteen että työn luotettavuuteen. Tutkijan rooli laadullisessa tutkimuksessa ja sen luotettavuuden arvioinnissa onkin keskeisellä sijalla. Tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. (Eskola & Suoranta 2008, 208, 210.) Pysin itse tutkijana niin hyvin kuin mahdollista refleктоimaan kriittisesti ja rehellisesti omaa suhtautumistani tutkimusaineistooni ja siitä tekemiini tulkitoihin. Pysin myös olemaan johdonmukainen tekemiäni valintojen suhteen ja avaamaan tutkimusprosessin kulkua läpi koko tutkimuksen. Perimmältään tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin taustalla on Eskolan ja Suorannan (2008, 212) mukaan kysymys sen sisältämien väitteiden perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta.

Aloitin aineiston analyysini siten, että luin ensin koko aineiston muutamaan kertaan huolellisesti läpi. Pysin löytämään aineistosta sekä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia että muodostamaan aiheesta alustavaa kokonaiskuvaa. Olenkin kiinnostunut etsimään aineistostani sekä samankaltaisuutta kuvaavia merkityksiä että myös erilaisuutta. Poikkeavat vastaukset voidaan Eskolan ja Suorannan (2008, 181) mukaan nähdä voimavarana sekä kiinnostavuutta lisäävänä seikkana laadullisen tutkimuksen analyysissa. Teemoittelun avulla olen järjestänyt aineiston erilaisten aihepiirien mukaan, jotka valaisevat tutkimuskysymyksiäni. Teemoittelu on aina edellytyksenä aineiston tyypittelylle. Tämän jälkeen olen rakentanut teemojen pohjalta erilaisia tyyppejä kuvaamaan yleisemmällä tasolla aineistoani, erityisesti vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevia syitä. Olen nimennyt erilaiset vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevia syitä ja motiiveja kuvaavat tyypit syytyypeiksi, joita käsitelen luvussa 6.2. Tyypittelyssä on kysymys aineiston ryhmittelystä tyypeiksi, selkeiksi ryhmiksi, jotka koostuvat samankaltaisista tarinoista. Parhaimmillaan tyyppien tehtävänä on kuvata aineistoa laajasti ja mielenkiintoisesti, mutta silti taloudellisesti. (Eskola & Suoranta 2008, 181.)

Olen soveltanut aineiston analyysissäni myös yksinkertaista kvantitatiivista luokittelua määrällistämällä yleisimmät vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevat syyt ja motiivit

taulukkomuotoon. Tätä voidaan kutsua sisällön erittelyksi erotuksena laadullisesta sisällönanalyysistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–106). Tutkimuskysymysten pohjalta rakennettu kirjoituspyynnön runko on toiminut hyvänä ja selkeänä apuvälineenä koko aineiston analyysissä, sillä useimmat kirjoittajat ovat muodostaneet vastauksensa tältä pohjalta. Olen käyttänyt myös aineistositaatteja kuvaamaan sopivissa kohdin aineistoani. Sitaatit voivat parhaimmillaan toimia analyysia elävöittävinä esimerkkeinä ja toimia tulkinnan tukena. Aineistositaatit lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, sillä lukija voi näin seurata tutkijan tekemiä johtopäätöksiä (Eskola & Suoranta 2008, 216–217). Aineistositaattien yhteydessä olen tunnustetietoina kertonut vain kirjoittajien iän, koska tutkimuksen aihe on kuitenkin henkilökohtainen. Tämä näkyy aineistossa kirjoittajien avoimuutena henkilökohtaisia asioita käsiteltäessä.

6 VAPAAEHTOISESTI LAPSETTOMAT OMAN TIENSÄ KULKIJOINA

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni perusteella saadut tutkimustulokset vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Käsittelen aluksi sitä, milloin ja miten päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on syntynyt. Aloitan tällä teemalla siksi, että se luontevasti sopii aihealueensa puolesta analyysin alkuun, vaikka se ei kuulukaan tutkimuksen päätutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen käsittelen sitä, millaisia erilaisia syytyyppejä valitun lapsettomuuden syiden ja motiivien pohjalta on muodostunut sekä sitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa kirjoittajien sosiaalisiin suhteisiin ja parisuhteeseen. Viimeisenä teemana käsittelen sitä, mitä kirjoittajat ajattelevat yleisemmin vanhemmuudesta ja lastenhankinnasta sekä lasten kasvattamisesta.

6.1 Vapaaehtoinen lapsettomuus: valinta vai ei?

Käsittelen tässä luvussa kirjoittajien päätöksentekoprosessia eli sitä, milloin ja miten kirjoittajat ovat päätyneet valitsemaan lapsettomuuden. Päätöksen syntymisen ajankohdasta tai tavasta kertoi aineistossa yli puolet kirjoittajista. Kuten Veevers (1980) on todennut, vapaaehtoisesti lapsettomat voidaan karkeasti jakaa kahteen eri ryhmään: niihin, jotka ovat tienneet jo varhain elämässään, etteivät halua lapsia ja niihin, joille päätös lapsettomuudesta on syntynyt elämänsä myötä. Aineistossani tämä jakautuneisuus tulee selkeästi esiin. Päätöksen teosta kertovista kirjoittajista kuitenkin useimmat kertoivat tietäneensä jo varhain, usein jo lapsesta tai nuoresta asti, etteivät he halua lapsia. Osa kirjoittajista muistaa vieläkin tarkalleen, minkä ikäisenä päätös on tehty. Päätöksen taustalla on voinut olla vaikuttamassa jokin syy miksi päätös on tehty jo varhain. Usein kuitenkin päätökseen ei ole liittynyt mitään erityistä syytä, vaan päätös on muodostunut intuition kautta. Valinta vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on syntynyt tunteen perusteella.

”Tiesin jo alle kouluikäisenä, etten tule tekemään lapsia. Sitä on vaikea selittää - kyseessä on tunne, ei järkipäätös. Kun muut tytöt leikkivät nukeilla ja puhuivat ”Sitten kun minä olen äiti...”, ajattelin vain hiljaa mielessäni, ettei musta koskaan tule äitiä.” (nainen, 32 vuotta)

”Ristiäiset olivat niitä kaameimpia kokemuksia lapsena ja teininä. Kun tuputettiin sitä pientä nyyttiä syliin ja sanottiin, että tällänen tulee sinullekin sitten joskus kun olet vanhempi. Mitä tein siinä vaiheessa? No lähdin karkuun hokien, että en halua.” (Nainen, 30 vuotta)

Vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyi joillekin kirjoittajille eräänlaisena synnynnäisenä ominaisuutena siinä missä muutkin heidän piirteensä. Tätä on verrattu esimerkiksi homoseksuaalisuuteen. Kirjoituksissa saatettiin myös todeta, että eiväthän kaikki eläimet luonnossakaan lisäänty, joten on luonnollista, ettei kaikkia ihmisiä ole tarkoitettu lisääntymään. Eräs kirjoittaja koki, että häneltä puuttuu täysin vanhemmuusgeeni. Vapaaehtoisen lapsettomuuden kokeminen synnynnäisenä ominaisuutena ihmisessä viittaa siihen, että varsinaista päätöstä lapsettomuudesta ei välttämättä ole koskaan tietoisesti tarvinnut tehdä. Lapsettomuus on tavallaan itsestänselvyys, itsestään selvä osa omaa elämää. Lapsettomuuden kokeminen tällaisena itsestänselvyytensä mainittiin kirjoituksissa varsin usein. Päätös lapsettomuudesta ei tällöin ole syntynyt erityisen harkinnan tai pohdinnan tuloksena, jolloin lastenhankinnan etuja ja haittoja olisi tarkemmin punnittu. Lapsettomuus on enemmänkin eräänlainen taustalla oleva tosiasia elämässä, joka ei helposti asetu kyseenalaistetuksi. Näiden kirjoittajien on myös ollut vaikeampi perustella erityisiä syitä tai motiiveja vapaaehtoiseen lapsettomuuteensa.

”Mielestäni vapaaehtoinen lapsettomuus voi olla synnynnäinen ominaisuus samalla tavoin kuin esim. homoseksuaalisuus.” (Nainen, 33 vuotta)

”Olen vapaaehtoisesti lapseton, koska tunnen, että se on osa minua ja sitä mikä minä olen, luonteenpiirre tai ominaisuus. Se on tapa, jolla haluan elää elämäni ja minulle on hyvin tärkeää, että minulla on ollut mahdollisuus tehdä se päätös, ja etten sattunut syntymään aikana jolloin lasten synnyttäminen ei ollut päätös, vaan itsestänselvyys.” (nainen, 29 vuotta)

”Jo kymmenvuotiaana kerroin, etten tule hankkimaan lapsia. [...] En oikeastaan ole missään vaiheessa erikseen tehnyt päätöstä olla hankkimatta lapsia, vaan se on minulle itsestänselvyys.” (nainen, 25 vuotta)

Eräs kirjoittaja kertoi uskoneensa lapsena, että aikuiset eivät oikeasti halua lapsia, vaan että kaikki syntyneet lapset ovat olleet vahinkolapsia. Kirjoituksissa mainittiin myös se, että kirjoittajat eivät ole pienenä leikkineet nukeilla, niin kuin muut sen ikäiset tyttölapset. Uskoisin kirjoittajien tällä viittaavan puuttuvaan hoivaviettiinsä vauvojen ja lasten suhteen, joka on näkynyt jo lapsuudessa leikin myötä. Tämä vahvistaa osaltaan sitä käsitystä, että kirjoittajat voivat kokea vapaaehtoisen lapsettomuuden sisäsyntyisenä asiana.

Ihminen ei kuitenkaan välttämättä vielä ollessaan lapsi ymmärrä, että lastenhankinta on oma valinta, eikä kaikista naisista tule automaattisesti äitejä. Eräs kirjoittaja kertoikin pienenä pelänneensä ajatusta siitä, että hän olisi joskus äiti. Useimmat ihmiset hankkivat lapsia, joten lapsen tai nuoren näkökulmasta lastenhankinta saattaa näyttää vääjäämättömältä

osalta heidän tulevaisuuttaan. Lapset tai nuoret voivat myös ajatella mielensä vielä muuttuvan aikuisina, vaikka he ovat jo pienenä olleet sitä mieltä, etteivät halua lapsia. Toisinaan kirjoittajat kertoivatkin tunteneensa helpotusta ymmärtäessään, että lapsia ei suinkaan ole pakko hankkia.

”Olen oikeastaan aina tiennyt, että en halua lapsia. Nuorempana ajattelin, että mieli muuttuu ja kun olen ”tosi vanha”, ainakin 25-vuotias, niin alan vain haluamaan. Näin ei käynyt, ja se päivä kun tajusin että ei ole pakko, oli yksi elämäni onnellisimpia. Hymyilin varmaan viikon. Vieläkin tuo vapauden tunne tulee selkeänä mieleen ja saa hymyilemään.” (nainen, 33 vuotta)

Toisaalta taas joillekin voi olla jo pienestä asti selvää se, että lapsia ei oikeasti ole pakko hankkia. Eräs kirjoittaja kertoi lähisuvussaan olevasta vapaaehtoisesti lapsettomasta pariskunnasta, jonka olemassa olon myötä lapsettomuuden valitseminen on näyttäytynyt hänelle jo pienestä asti normaalina ja mahdollisena valintana.

Kirjoittajat, jotka kokivat jo varhain äitiyden tuntuneen heille vieraalta ajatukselta, kertoivat toisinaan, että vapaaehtoinen lapsettomuus on päätöksenä vielä vahvistunut enemmän iän myötä, kun sen tueksi on tullut erilaisia ”järkiperusteisia” syitä ja motiiveja. Näin valinta ei ole enää pelkän tunteen varassa, vaan sitä pystytään paremmin perustelemaan sekä itselle että muille ihmisille. Aina kuitenkin lapsettomuuden valitseminen ei ole vielä varhain elämässä tunnistettavissa. Toisille kirjoittajille päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on selkiytynyt vasta elämänkulun myötä.

”Alkuun ajattelin, että lapsia hankitaan ”sitten joskus”, kun taloudellinen tilanteemme on parempi ja meillä on varaa isompaan asuntoon. Kun se tilanne sitten tuli - olimme silloin noin kolmekymppisiä - tajusin lopullisesti, etten halua lapsia, en silloin enkä myöhemmin.” (Nainen, 59 vuotta)

”Olen pian 38-vuotias nainen. Noin kymmenen vuoden ajan olen tiennyt, etten välttämättä halua omia lapsia. Tuntemus on kasvanut sitä voimakkaammaksi, mitä vanhemmaksi olen tullut. Tavallaan sitä mukaa, kun elämän palikat alkoivat tipahdella siihen järjestykseen, joka saa useimmat ajattelemaan, että ”no niin, seuraava askel on sitten lapsi”, minulla kävikin juuri päinvastoin.” (nainen, 37 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat voineet pitää lastenhankintaa aikaisemmin elämässään asiana, joka tulee koskemaan heitäkin joskus. Nykynuoret haluavat sopivan kumppanin löytämisen lisäksi useasti saattaa opiskelunsa loppuun ja päästä työelämästä kiinni, ennen kuin ajattelevat tosissaan lastenhankintaa. Myös taloudellisen tilanteen halutaan olevan kunnossa, ennen kuin lapset ovat tervetulleita. (Oinonen 2001, 112.) Nämä asiat saavutet-

tuaan nuori saattaa kuitenkin todeta, että lastenhankinta ei tunnu hyvältä ratkaisulta. Nuoret ovat myös nykyään yhä vanhempia päästessään työelämään ja nuoruuden voidaankin ajatella pidentyneen (Ketokivi 2004). Lastenhankintaa lykännyt nuori saattaa jo elämää nähneenä oivaltaa, ettei olekaan valmis luopumaan lapsettoman elämäntavan mukanaan tuomista hyödyistä ja identifioituu näin vapaaehtoisesti lapsettomaksi (ks. myös Callan 1985, 110). Tällöin lastenhankinnan mukanaan tuomia mahdollisia etuja ja haittoja pohditaan ja verrataan näitä lapsettoman elämäntavan mahdollisiin etu- ja haittapuoliin.

Kirjoittajat saattoivat myös kertoa oivaltaneensa elämänsä myötä, että aikaisempi ajatus lastenhankinnasta onkin ollut sosiaalisen normin mukainen ja sitä ei ole osattu kyseenalaistaa.

”Menin nuorena (21v) naimisiin ja ajattelin tuolloin, että lapsiahan nyt kuuluu hankkia, se on looginen jatkumo ihmisen elämässä. Aloin kuitenkin aika pian kyseenalaistamaan tuota oletusjatkumoa ja mitä enemmän asiaa mietin, sitä kirkaammin aloin huomata, etten kaipaa omia lapsia.” (Nainen, 29 vuotta)

”Minulle ei ole ollut mikään itsestänselvyys, etten halua lapsia, vaan sen tiedostaminen on ollut pitkä ja vaiheittainen prosessi. Teini-ikäisenä ja vielä parikymppisenä ajattelin hankkivani lapsia. Olin elänyt lapsuuteni varsin konservatiivisessa ympäristössä. Lähipiirissäni ei ollut vapaaehtoisesti lapsettomia. Yksi lapseton pariskunta oli, mutta heille lapsettomuus ei ollut oma valinta. Luulin, että minäkin haluaisin sitä perinteistä ”mies, kaksi lasta, omakotitalo ja koira” elämää.” (Nainen, 33 vuotta)

Lastenhankinta on näyttäytynyt kirjoittajille aikaisemmin elämässä normaalina osana ihmisen elämänsä, mutta iän myötä lastenhankinnan välttämättömyys on asettunut tarkemman harkinnan kohteeksi. Nämä kirjoittajat ovatkin myöhemmin elämässään huomanneet, että he eivät oikeasti halua lapsia. He ovat oivaltaneet ajatellessaan lastenhankintaa virheellisesti jonain, mikä kuuluu väistämättä ihmisen elämänsä.

Lapsettomuuden valitseminen ja päätöksen tekeminen tästä noudattelee siis hyvin erilaista kaavaa eri yksilöiden elämässä. Useimmille päätöksen teosta kertovista kirjoittajista lapsettomuus on ollut selvää jo pienestä pitäen ja sitä voidaan pitää itsestään selvänä osana elämää, jonka suhteen ei välttämättä ole tehty erityistä tietoa valintaa. Toisille kirjoittajille puolestaan vapaaehtoinen lapsettomuus on selkiytynyt vasta myöhemmin iän ja elämänsä myötä. Toisinaan kirjoittajat mainitsivat, että heille on tehty sterilisaatio tai he ovat aikeissa mennä kyseiseen toimenpiteeseen. Suomessa sterilisaatio voidaan lainsäädännön mukaan tehdä vasta 30-vuotiaalle lapsettomalle naiselle hänen toiveestaan, joten luonnollisesti alle 30-vuotiaat kirjoittajat eivät ole voineet teettää sterilisaatiota. Muutama kirjoit-

taja kertoi myös, että heille on tehty joskus abortti tai että he tekisivät abortin, jos raskaudenehkäisy mahdollisesti pettäisi. Sterilisaatiossa käyminen ja abortin tekeminen kertovat osaltaan hyvin vahvasta sitoutumisesta vapaaehtoiseen lapsettomuuteen (ks. myös Veevers 1980, 29–30; Callan 1985, 111).

Toisinaan kirjoittajat kertoivat, että vaikkakin he tuntevat olevansa vapaaehtoisesti lapsettomia, niin tulevaisuudesta ei voi aina täysin tietää etukäteen. Päätös olla hankkimatta lapsia voikin tulevaisuudessa muuttua. Usein kuulee esimerkiksi sanottavan, että sopivan kumppanin löytyessä mielipide lapsettomana pysymisestä saattaa muuttua päinvastaiseksi. Kirjoittajat kuitenkin ajattelivat, että muuttaakseen mieltään lastenhankinnan suhteen heidän täytyisi muuttua monella muullakin tapaa täysin erilaisiksi ihmisiksi, kuin mitä he kokivat olevansa. Carolyn Morell (2000, 316–318) on vastaavasti puhunut tietynlaisesta epäroinnistä viitaten siihen, miten kaikista järkähtämättöminkin vapaaehtoisesti lapseton nainen voi miettiä jossain vaiheessa elämänsä aikana millaista olisi saada lapsia. Tämän voidaan ajatella olevan luonnollista kulttuurissa, jossa lastenhankintaa korostetaan tärkeänä asiana naisille. Aineistosta oli löydettävissä myös mainintoja pohdinnoista siitä millaista olisi olla äiti. Kirjoittajat kuitenkin korostivat olevansa täysin tyytyväisiä omaan valintaansa pysyä lapsettomana. Vapaaehtoisen lapsettomuuden edut nähtiin tärkeämpinä kuin ne mahdolliset edut, joita lastenhankinta toisi mukanaan. Voi pohtia myös sitä, että aina omiin elämänvalintoihin liittyviä epäkohtia ei haluta paljastaa, vaan omien valintojen takana seis-tään mahdollisista epäroinneistä huolimatta.

6.2 Syyt ja motiivit vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla

Tässä luvussa pyrin vastaamaan tärkeimpään tutkimuskysymykseeni, eli siihen, mitä syitä ja motiiveja vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla on. Olen muodostanut vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevista syistä erilaisia syytyyppejä, jotka kuvaavat sitä monipuolisuutta, mikä aineistostani nousee esiin. Pelkästään yhdellä kirjoittajalla saattoi olla keskenään hyvinkin erilaisia motiiveja valita lapsettomuus. Osalla kirjoittajista syyt ovat myös vaihdelleet elämänsä aikana. Syytyypit eivät kuitenkaan ole rakentuneet yksittäisten kirjoitusten pohjalta, vaan jokaisen syytyypin alle asettui runsaasti aineiston kirjoituksia. Olen tuonut analyysiin mukaan myös mielenkiintoiseksi kokemiani yksityiskohtia aineis-tosta.

Ajoittain koin syytyyppien muodostamisen hankalana, sillä jotkut syyt ja motiivit limittyvät vahvasti toisiinsa ja näkökulmasta riippuen jokin syy voisi kuulua myös johonkin toiseen syytyyppiin. Tutkielmani teoreettinen viitekehys osoittautui kuitenkin hyvin toimivaksi apuvälineeksi valintoja tehdessäni ja tyypejä muodostaessani. En ole käsitellyt parisuhteeseen liittyviä motiiveja osana syytyyppinä, koska kirjoittajat olivat kirjoituspyynnössä olleen jaottelun mukaisesti käsitelleet parisuhdettaan erillisenä teemana kirjoituksissa ja parisuhdeteeman ympärille muodostui myös muita mielenkiintoisia juonteita. Käsitellenkin lapsetonta parisuhdetta erikseen luvussa 6.3.4. Olen kirjoittanut syytyypit siihen järjestykseen, kuinka yleisiä ne olivat aineistossani aloittaen yleisimmistä syytyypeistä. Tämän luvun loppuun olen lisäksi erikseen koonnut aineistossa esiintyvät yleisimmät syyt ja motiivit taulukkomuotoon (taulukko 1) havainnollistaakseni tarkemmin sitä, kuinka monessa kirjoituksessa eri syyt on mainittu.

Varsin yleisiä toteamia esittämäni kysymykseen siitä, mitä syitä vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla on, oli pelkistetty aineistossa seuraavilla tavoilla: ”*En ole ikinä kokenut vauvakuumetta*”, ”*En ole vielä keksinyt yhtään syytä, miksi mun pitäisi tehdä lapsi*”, ”*Puhtain syy on, etten vain halua. Sanonkin kysyttäessä kevyesti, ettei ole pakko jos ei halua.*”, ”*En oikein tiedä syytä, se vaan ei ole ”meidän juttu*.” Nämä aineistositaatit ovat lapsettomuuden perusteluina epämääräisiä ja kertovat osaltaan siitä, että varsinaisten syiden etsiminen vapaaehtoiselle lapsettomuudelle ei ole aina niin yksiselitteistä. Joillekin vapaaehtoinen lapsettomuus on, kuten edellisessä luvussa totesin, eräänlainen itsestäänselvyys, jota voi olla vaikea perustella muutoin kuin sillä, että lapsia ei vain haluta tai niille ei ole tarvetta. Yleistä oli todeta, että vauvakuumetta ei vain ollut tullut missään vaiheessa elämää. Eräs kirjoittaja ajatteli, että hänen biologinen kellonsa on mennyt rikki. Jallinojan (1997, 130) mukaan ihmiset saattavat jäädä odottelemaan vauvakuumetta, tunnetta siitä, koska olisi oikea hetki lastenhankinnalle, erityisesti jos siitä ollaan epävarmoja. Jos vauvakuumetta ei koskaan ilmesty, voidaan identifioitua vapaaehtoisesti lapsettomiksi.

Kaikki aineiston kirjoittajat olivat kuitenkin yrittäneet eritellä erilaisia syitä ja motiiveja vapaaehtoiselle lapsettomuudelleen sitä kysyttäessä. Seuraavissa alaluvuissa esittelenkin erikseen aineistoni perusteella rakentamani erilaiset vapaaehtoisen lapsettomuuden syytyypit: *lapsettomuus osana individualistista elämäntyyliä, vanhemmuuden vaativuus ja kokemukset lapsista, vanhemmaksi sopimattomuus, vapaaehtoinen lapsettomuus eettis-moraalisena valintana sekä fyysiset syyt lastenhankinnan esteenä.*

6.2.1 Lapsettomuus osana individualistista elämäntyyliä

Ensimmäinen syytyyppi edustaa niitä syitä ja motiiveja, millä vapaaehtoisesti lapsettomat perustelevat valintansa selkeitä etuja ja hyötyjä, niin sanottuja vetovoimatekijöitä. Lapsettomuus valitaan, koska se nähdään olevan edellytyksenä yksilöllisesti hyväksi koetulle elämäntyyliä. Normaalielämäntyyliin kuuluneet käsikirjoitukset ovat menettäneet otettaan yksilöllisistä. Olemmekin siirtyneet ”tee-se-itse-biografioiden” aikaan, kuten Beck ja Beck-Gernsheim (2002, 24) asian oivallisesti ilmaisevat. Yksilöt tavoittelevat nykypäivänä individualismin hengessä vapautta ja tyytyväisyyttä elämässään (Beck & Beck-Gernsheim 1995). Yksilöllistyminen näkyy sekä palkkatyön, perheen että sukupuolten välisten suhteiden muuttumisessa. Vapaaehtoisen lapsettomuuden nähdään tuovan elämään erityisesti vapautta ja uudenlaisia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen.

”Pidän vapaasta elämäntyylistäni, en halua sitoa itseäni lapsiperheen arkeen. Haluan pitää mahdollisuudet auki, mennä ja tulla niin kuin haluan.” (nainen, 29 vuotta)

”[...]minulla on elämässäni paljon asioita, joista en olisi valmis luopumaan edes väliaikaisesti ja lapsen kanssa olisi välttämättä tehtävä niin. Koen myös, että minulla on vielä paljon asioita kokematta ja näkemättä, lapsi rajoittaisi sillä sektorilla huomattavasti. Siis lyhyesti sanottuna, minulla on ihan tarpeeksi elettävää tässä omassakin elämässäni.” (nainen, 32 vuotta)

Individualististen syiden on todettu olevan tutkimusten mukaan yksi tärkeimmistä syistä vapaaehtoiseen lapsettomuuteen (ks. esim. Campbell 1985; Somers 1993; Gillespie 2003; Miettinen 2010). Tämä teema näkyy myös vahvasti omassa aineistossani. Kirjoittajat pitävät individualistisia syitä hyvin tärkeänä motiivina heidän päätöksessään valita lapsettomuus. Henkilökohtainen vapaus ja itsenäisyys oman elämän suhteen koetaan tärkeiksi asioiksi elämässä. Vapaudesta on Ketokiven (2004, 94) mukaan tullut myös eräänlainen normi pidentyneen nuoruuden kulttuurissa. Nuorena täytyy voida kokea itsensä vapaaksi ja löytää oma identiteettinsä, jonka etsimisessä lapset ovat tiellä. Lastenhankinta koetaan vastakkaisena asiana vapaudelle.

Kirjoittajat kokivat, että lapsen takia täytyisi uhrata oma itsensä ja omat tavoitteensa ja haaveensa elämässä. Vastaavasti myös Gillespien (2003, 130) tutkimuksen mukaan äitiys voi näyttäytyä vapaaehtoisesti lapsettomalle naiselle uhrauksena, taakkana ja lopulta oman identiteetin kadottamisena.

”En pidä siitä, että joutuisin uhraamaan itseni ja itselleni tärkeät asiat kokonaan jonkun asian tai ihmisen takia, laiminlyöden itseni omasta mielestäni kokonaan.” (nainen, 30 vuotta)

”Voin rehellisesti myös myöntää, että taustalla on pelko oman minän menetyksestä vanhemmuuden myötä. Rakastan vapaa-aikaa, sen tuomaa omaa rauhaa ja omien suunnitelmien tekemistä liiaksi uhratakseni siitä hetkeäkään jonkun muun tarpeisiin.” (nainen, 25 vuotta)

Mahdollisen lapsen pelätään muuttavan radikaalisti sekä omaa itseä että omaa elämäntyyliä, joista ei olla valmiita luopumaan. Äidiksi tullut nainen ei ole enää entinen oma itsensä. Vanhemmaksi tulon jälkeen nainen joutuukin pitkälti elämään elämänsä lapsen ehdoilla. Kirjoittajat pelkäävät, että he joutuisivat luopumaan omista unelmistaan esimerkiksi uran tai harrastusten suhteen äidiksi tulon myötä. Vapaaehtoisesti lapseton kokee oman elämänsä tarpeeksi mielekkäänä ja täytenä ilman lapsiakin. Näin sosiaalinen normi lastenhankinnan tärkeydestä problematisoituu. Eräs kirjoittaja ajatteli ihmisten elämän muuttuvan lastenhankinnan myötä tylsäksi ja mielenkiinnottomaksi. Vapaaehtoisesti lapseton ei näe, että tarvitsisi lasta tekemään elämästään onnellisempaa, toisin kuin monet vanhemmat saattavat ajatella hankkiessaan lapsia (ks. esim. Beck & Beck-Gernsheim 1995, 37). Vapaaehtoisesti lapseton näkee lastenhankinnan pikemminkin uhkana ja rajoitteena merkityksellisenä koettulle elämälle.

Lapsettomuuden selkeänä etuna nähdään vapaus tehdä mitä haluaa ja vapaus spontaanisti tulla ja mennä niin kuin tahtoo. Lapsettomuuden ansiosta elämässä säilyy omanlaisensa joustavuus. Elämästä halutaan nauttia lapsettomuuden tuoman vapauden myötä. Toisinaan kirjoittajat kertoivat myös viihtyvänsä hyvin itsekseen ja tarvitsevansa paljon omaa aikaa ja rauhaa, mikä ei onnistuisi niin helposti lapsiperheen vanhempana. Lasten voidaankin ajatella kuluttavan vanhempiensa aikaa ja psyykkisiä voimavaroja. Vapaaehtoisesti lapsetoman ei myöskään tarvitse ottaa omassa elämässään huomioon mahdollisen lapsen tarpeita eikä hänen näin ollen tarvitse mukauttaa omaa elämänsä niiden mukaan. Lapsettomuus mahdollistaa näin aikuiskeskeisen elämäntyylin ylläpitämisen (ks. myös Veevers 1980, 69; Callan 1985, 110). Tärkeiksi asioiksi elämässä kirjoittajat kokivat muun muassa harrastukset, ystävät, matkustelun, lemmikkieläimet ja ajan kumppanin kanssa.

”Lapset eivät ole minulle se asia, joka tuo elämäni sisältöä. Sisältöä tuo lapsien sijaan illanvietot ystävien kanssa, kahdenkeskinen aika puolison kanssa, oma rauha, hyvin nukutut yöunet, omat harrastukset.” (nainen, 38 vuotta)

”Haluan voida keskittyä omiin asioihini, lukea tasokasta kirjallisuutta ja matkustella ilman ylimääräisiä häiriötekijöitä. Haluan ympäröidä itseni kauniilla ja miellyttävillä asioilla ja elämyksillä ja päättää itse spontaanisti ajan- ja rahankäytöstäni.” (nainen, 25 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomilla voi olla vilkas sosiaalinen elämä tai jokin tärkeä harrastus, johon he haluavat panostaa aikaansa. Kirjoittajat kertoivat myös pitävänsä matkustelusta. Matkustelua ei nähdä samalla tapaa mahdolliseksi jos olisi lapsia. Matkustelu lapsen kanssa ei olisi enää sama asia, kuin matkustaminen yksin tai kumppanin kanssa. Matkakohteet täytyisi tällöin valita lasten ehdoilla. Eräs kirjoittaja kertoi, että perhelomakohteet vastaavat hänen käsitystään helvetistä. Vapaaehtoisesti lapseton haluaakin karttaa näitä paikkoja ja matkustaa ympäristöissä, jotka eivät ole tarkoitettu ensisijaisesti lapsiperheille. Kirjoittajat saattoivat myös mainita valitsevansa arjessaan, esimerkiksi ulkona syödessään, aina sellaisia paikkoja, joissa he voivat karttaa lapsien läsnäoloa. Ympärillä olevien lasten ei nähdä edistävän rentoutumista vapaa-ajalla.

Lemmikkieläimien omistaminen nähtiin myös usein tärkeäksi osaksi kirjoittajien elämää. Lemmikkien omistajat sanoivatkin omaavansa voimakkaan hoivavietin eläinten suhteen, toisin kuin ihmislasten. Lemmikkieläinten hoito vaatii omistajiltaan paljon aikaa. Jos perheessä olisi myös lapsia, veisivät nämä pois aikaa lemmikeiltä, kuten eräs kirjoittaja totesi. Lemmikit nähdäänkin hyvin tärkeinä perheenjäseninä, joille annetaan paljon huomiota ja joista pyritään huolehtimaan niin hyvin kuin mahdollista. Toiset kirjoittajista kokivat, että lemmikit ovat heille eräänlaisia lapsia. Toiset taas korostivat, että lemmikit eivät missään nimessä ole lapsenkorvikkeita. Mielenkiintoista on se, että nämä kirjoittajat eivät kuitenkaan koe, että lemmikit rajoittaisivat liiaksi heidän vapauttaan samalla tapaa kuin mahdollinen lapsi tekisi. Lapsen hoitaminen ja kasvattaminen nähdään kuitenkin monta kertaa työläämpänä kuin lemmikkieläinten, joita hoidetaan mielellään.

Jälkimodernin ajan yksilön katsotaan olevan vapaa päättämään omasta elämästään ja mieltymyksen kohteistaan (ks. esim. Giddens 1991). Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat olevansa hyvin itsenäisiä, eräällä tapaa oman elämänsä herroja tai tässä tapauksessa rouvia. Heillä on vahvat omat mielipiteet, joiden takana he seisovat. Vapaaehtoinen lapsettomuus on osa heidän arvomaailmaansa ja tärkeäksi koettua elämäntyyliään. Muutama kirjoittaja mainitsi omaavansa myös yleisesti ottaen hyvin ei-perinteisen arvomaailman, johon liittyi esimerkiksi uskonnon ja perinteisen ydinperhekäsityksen kyseenalaistaminen eri tavoilla. Kirjoittajat olivat myötämielisiä esimerkiksi sateenkaariperheiden oikeuksien lisäämistä

kohtaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa vapaaehtoinen lapsettomuus ja sekularisoituminen onkin yhdistetty vahvasti toisiinsa (ks. esim. Veevers 1980; Callan 1985; Somers 1993).

Työ ja raha

Kirjoituksissa on otettu esille myös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta aiheutuvat edut suhteessa työhön ja rahankäyttöön. Lastenhankinnasta kieltäytymisen ansiosta aikaa voidaan ajatella jäävän enemmän työhön ja uraan panostamiseen ilman perhe- ja työelämän yhteensovittamisen ongelmia. Näiden yhdistäminen voidaankin kokea hankalaksi erityisesti naisten näkökulmasta katsottuna. Kansainvälisissä tutkimuksissa on työhön ja uraan panostamisen todettu olevan erityisesti naisille tärkeitä motiiveja valita lapsettomuus (esim. Veevers 1980, 79–82; Somers 1993, 646; Park 2005, 390–391). Vuoden 2008 perhebarometrissa tuotiin esille myös suomalaisten naisten huoli siitä, että lastenhankinta mahdollisesti heikentäisi heidän työssäkäyntiinsä sekä uralla etenemiseensä liittyviä mahdollisuuksia (Miettinen & Rotkirch 2008, 44). Tämä siitäkin huolimatta, että suomalainen yhteiskunta tarjoaa erilaisia tukia lapsiperheille.

Aineistossani työstä kertovat kirjoittajat totesivat olevansa ainakin jossain määrin kunnianhimoisia ja keskittyvänsä mieluummin työhön ja uraan kuin lastenhankintaan. Kirjoittajat saattoivat työskennellä alalla, josta lapsen kanssa kotiin jääminen merkitsisi takapakkia uralla. Nämä naiset eivät halua ottaa tätä riskiä, vaan panostavat mieluummin uraansa kuin lasten kasvattamiseen.

”[...]pidän työstäni, enkä halua olla pois töistä äitiysvapaiden ym. vuoksi pitkää pätkeä.”
(nainen, 32 vuotta)

”En ole ura- tai rahaohjautunut henkilö, mutta keskityn silti mieluummin mielekkääseen työhöni kuin äitiyteen.” (nainen, 29 vuotta)

”[...]vuoden poissaolo työelämästä aiheuttaisi huomattavaa takapakkia uralla. Välitän työstäni paljon, mutta en kuitenkaan halua profiloitua uraohjukseksi.” (nainen, 30 vuotta)

Mielenkiintoista kyllä, työstään kertovat vapaaehtoisesti lapsettomat eivät kuitenkaan halua profiloitua uraansa panostavina naisina, vaikka valitsevatkin mieluummin uran kuin lastenhankinnan. Tämä saattaa liittyä sellaisesta stereotypiasta irtisanoutumiseen, jossa vapaaehtoisesti lapsettomia naisia voidaan syyttää liiallisesta panostamisesta työhön ja uraan oman perheen perustamisen kustannuksella. Siitä huolimatta, että naiset eivät ole

enää tiukasti sidoksissa kotiin ja lapsiin ja Suomessa naiset ovat jo pitkään olleet tärkeä osa työmarkkinoita, voivat ihmiset ajatella, että naisen rooliin kuuluu äidiksi tuleminen (ks. myös Gillespie 2000; 2003). Naista, joka kieltäytyy lastenhankinnasta ja keskittyy mieluummin työhön ja uraan, saatetaan pitää epäfeminiinisenä.

Nainen onkin usein se osapuoli, joka jää kotiin hoitamaan lapsia miehen ollessa työelämässä (Oinonen 2001, 118). Eräs kirjoittaja kertoi, että hänen mieskumppaninsa ei suostuisi jäämään lapsen kanssa kotiin vanhempainvapaalle ja hän ei myöskään itse olisi siihen valmis. Kirjoittaja ei ymmärrä, miksi hänen pitäisi joutua tekemään sellainen valinta, jos mieskään ei suostu hoitamaan lasta kotona. Naisen kotiin jääminen lasten vuoksi työstä poisjäännin kustannuksella kyseenalaistuu kirjoittajan mielipiteessä vahvasti. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivat olla hyvin halukkaita kritisoimaan sukupuolirooleihin liittyviä vanhakantaisia käsityksiä. Eräs kirjoittaja arveli myös leikkisästi, että vapaaehtoinen lapsettomuus voisi olla naiselle merkittävä hyöty rekrytoinnissa, jos tämä olisi työnantajan tiedossa. Näin työnantajan ei tarvitsisi pelätä, että nuori nainen jäisi mahdollisesti heti palkkaamisen jälkeen äitiyslomalle.

Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta koituvat hyödyt liittyen työhön ja uraan mainittiin aineistossa kuitenkin vain suhteellisen harvoin. Tämän aineiston perusteella näyttäisikin siltä, että työ ja ura eivät olisi suomalaisille vapaaehtoisesti lapsettomille naisille kovinkaan keskeisiä motiiveja valita lapsettomuus tai ainakaan sitä ei tuoda kirjoituksissa esille. Tämä siitäkin huolimatta, että työhön ja uraan panostamisen voidaan ajatella olevan lapsettomana helpompaa. Voikin pohtia sitä, että juurikin suomalaisen yhteiskunnan lapsiperheille tarjoamien tukien ansiosta lapset eivät välttämättä ole suuri este uraan panostamiselle, toisin kuin maissa, joissa valtio ei samalla tavalla tue lastenhankintaa. Näin ollen naiset eivät jakaudu Suomessa selkeästi niin sanottuihin uraohjuksiin tai äiteihin. Voi olla myös niin, että työ ja ura mainitaan kirjoituksissa harvemmin siitä yksinkertaisesta syystä, että niillä ei ole aineiston naisille muutenkaan erityisen merkittävää roolia elämässä.

Raha on myös teema, mikä liittyy vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemiseen ja se mainittiin aineistossa hieman useammin lapsettomuuden motiiviksi kuin työ tai ura. Kirjoittajat kertoivat, että he haluavat käyttää rahansa mieluummin täysin itseään tai parisuhdettaan varten, kuin lapsen tarpeisiin. Kuluttamisella onkin nykypäivänä ihmisten elämässä usein korostunut merkitys. Myös esimerkiksi harrastusten ja matkustelun voidaan nähdä kuluttavan paljon varoja. Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ja lapsen kasvattaminen nähdään

puolestaan liian kalliina, mikä on pois niistä varoista, jotka voitaisiin käyttää muihin itselle mielekkäämpiin asioihin.

”On myös tosiasia, että lapsen kasvattaminen on kallista lystiä, sijoitan varallisuuden mieluummin itseni kehittämiseen ja uusiin kokemuksiin.” (nainen, 30 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomille tärkeä vapauden teema ilmenee siis myös rahankäyttöön liittyvissä asioissa. Rahasta ja sen käyttökohteista halutaan päättää itsenäisesti. Tämä pätee myös silloin, kun rahaa on vähän. Miettisen (2010, 20) tutkimuksen mukaan vapaaehtoinen lapsettomuus on Suomessa hieman yleisempää niiden naisten keskuudessa, joiden tulotaso on matala. Toisinaan myös aineistoni kirjoittajat kertoivat, että rahaa ei ole käytettävissä paljon, mikä on heille yksi syy lapsettomuuden valitsemiseen.

”[...]pitäisi olla isompi asunto ja auto ja enemmän rahaa. Asuntolainaa maksettais varmaan loppuelämämme ja aina olisi rahat tiukalla.” (nainen, 42 vuotta)

Lastenhankinnan myötä rahan tarpeen ajatellaan kasvavan esimerkiksi siksi, että rahaa pitää sijoittaa mahdollisesti isompaan asuntoon ja autoon. Kirjoituksissa otettiin esille myös se, että nykyaikana yhä nuoremmille lapsille pitäisi olla hankkimassa koko ajan uutta kulutustavaraa, mikä taas nähtiin omien arvojen vastaisena. Kirjoittajat saattoivat ajatella, että lastenhankinta sitouttaisi heidät tiukemmin niin sanottuun oravanpyöräelämään, sillä rahaa pitäisi koko ajan ansaita enemmän. Näin työ veisi paljon aikaa elämästä vapaa-ajan kustannuksella. Vapaaehtoisen lapsettomuuden voidaan ajatella mahdollistavan toisaalta työhön ja uraan panostamisen että myös vähemmän työn tekemisen niin halutessa.

6.2.2 Vanhemmuuden vaativuus ja kokemukset lapsista

Toinen syytyyppi rakentuu niistä eri syistä, millaisena vapaaehtoisesti lapsettomat näkevät vanhemmuuden ja lapsiperhe-elämän olevan. Käsittelen tässä syytyypissä myös sitä, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä vapaaehtoisesti lapsettomilla on lapsista. Siinä missä joku toinen unelmoi perinteisestä ydinperheestä ja lastenhankinnasta, vapaaehtoisesti lapseton ei näe itseään tulevaisuudessa vanhemman roolissa. Vapaaehtoisesti lapsettomalla on vanhemmuudesta usein huonoja kokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet omaan haluun pysyä lapsettomana. Kirjoittajien kuvaukset vanhemmuuteen liittyen olivatkin sävyiltään pääasiassa negatiivisia. Käsitukset vanhemmuudesta eivät näyttäyty heille ruusunpunaisina unelmina perheonnesta, vaan pikemminkin päinvastoin.

”Lapsiperheen vanhemmat ovat väsyneitä ja kireitä sekä valittavat ajan, unen ja rahan puutetta.” (nainen, 30 vuotta)

”En ole kiinnostunut lapsiperhe-elämästä, se vaikuttaa raskaalta ja vaivalloiselta.” (nainen, 35 vuotta)

”Tuntuu, että lapsella on aina jokin ”vaihe”, mikä pitää vain kestää. Helppo elämä on aivan liian aliarvostettua!” (nainen, 37 vuotta)

Lapsiperheiden arki ja vanhemmuus tuntuivat useasta kirjoittajasta epämiellyttävältä asialta, mitä ei haluta omalle kohdalle. Lasten hoitaminen ja kasvattaminen nähdään liian työllään ja vaativana tehtävänä. Lapsista nähdään koituvan paljon ylimääräistä huolta ja murhetta. Parkin (2005, 387–389) tutkimuksessa erityisesti naiset saattoivat nähdä tunteisiensa vanhempien käytöksessä tai kokemuksissa negatiivisia piirteitä, jolla oli vaikutusta heidän haluunsa kieltäytyä lastenhankinnasta. Useimmilla ihmisillä onkin kokemuksia jonkin läheisen vanhemmuudesta, jonka kautta saadaan tietoa siitä, millaista vanhempana toimiminen on. Näistä kokemuksista kertoivat myös aineistoni kirjoittajat, jotka totesivat sisarus- tai ystäviensä vanhemmaksi tulon vaikuttaneen heidän lapsettomuuspäätökseensä. He ovat nähneet tässä tapauksessa läheltä, miten raskasta lapsiperheen elämä voi olla ja mitä muutoksia lasten saaminen aiheuttaa heidän läheistensä käyttäytymisessä.

”Osa ystäväistä sai lapsia ja lapsen saaminen teki niistä yleensä ärsyttävää ja rasittavaa seuraa. Riippuu ehkä ihmisestä, mutta kovin usein raskausaika ja pikkuvauvuodet tekee ihmisestä valittavan ja itseään säälivän olion.” (nainen, 28 vuotta)

Kirjoittajat kokivat, että vanhemmuus muuttaa ihmistä ja vaikuttaa ihmisten elämänlaatuun sitä heikentäen. Tämä onkin vaikuttanut vahvasti heidän päätökseensä valita lapsettomuus. Kaikenlaisen kriittisyyden ja refleksiivisyyden voidaan ajatella lisääntyneen jälkimodernissa maailmassa yksilöiden pohtiessa esimerkiksi omaa perhemuotoaan (ks. Giddens 1991; Beck 1995). Erilaisia elämäntien valintoja pohditaan hyvin tarkkaan ja niitä myös vertaillaan toisten yksilöiden tekemiin valintoihin, tässä tapauksessa läheisten lapsiperheiden vanhempien elämään. Toisten yksilöiden elämäkokemukset saattavatkin olla se tekijä, mikä saa yksilöt tarkemmin punnitsemaan omia elämäntien valintojaan.

Osa kirjoittajista on nähnyt myös työnsä kautta paljon lapsiperheitä ja heidän elämäänsä, mikä on saanut heidät ajattelemaan vanhemmuuden huonoja puolia. Myös kokemukset vanhemmuudesta omassa lapsuuden perheessä vaikuttavat vahvasti yksilön ajatuksiin vanhemmuudesta ja lastenhankinnasta. Erityisesti oman äidin kautta välittynyt malli äitinä olemisesta tuntui kirjoittajista kahlitsevalta. Kirjoittajat kokivat oman äitinsä uhrautuneen

perheen vuoksi ja olleen päävastuussa arjen pyörittämisestä heidän lapsuuden perheessään, mistä oli jäänyt heille huonoja kokemuksia.

”Näin miten äitini oli marttyyri ja kodin huoltaja koko ajan. Isä ei ollut koskaan väkivaltainen tms., mutta perinteinen mies, joka jätti kodinhoidon kokonaan äidille. Äiti on aina rakastanut lapsia, jota minä en käsittänyt alkuunkaan. Miksi jättää koko mielenkiintoinen maailma & elämä lasten takia ja sitoutua mieheen ja perheeseen.” (nainen, 41 vuotta)

Kirjoittajat harmittelivat sitä, että äideille jää kotona paljon vastuuta, kun taas isät pääsevät tässä suhteessa helpommalla. Eräs kirjoittaja esimerkiksi arveli olevan naisena se osapuoli, joka jäisi aina kotiin mahdollisen lapsen sairastaessa. Jaetun vanhemmuuden ideaaliin kuuluu ajatus siitä, että lasten hoito ei olisi vain naisen tehtävä, vaan myös isät osallistuisivat yhtälailla lasten hoitoon ja kasvatukseen (esim. Rotkirch 2000, 192). Tasa-arvoon liittyvistä ihanteista huolimatta naiset ovat kuitenkin usein edelleen se osapuoli, jolle jää vastuu sekä kotitöistä että lapsista (Oinonen 2001, 118). Eräs kirjoittaja kertoi leikitellen, että hän voisi olla niin sanottu ”rusinat pullasta-isä” mahdollisille lapsilleen, jolloin kaikki lapsiperhe-elämään kuuluvat ikävät asiat voisi jättää äidin harteille ja itse voisi isänä vain leikkiä lasten kanssa aina silloin kun siltä tuntuisi. Kirjoittajan mukaan vastaava ajattelutapa ei sopisi äidille, joka on lapsessa enemmän kiinni niin henkisesti kuin fyysisestikin.

Lapsen ajatellaan tuovan mukanaan myös suuren määrän vastuuta. Vastuun ottaminen pienestä lapsesta pitkäksi aikaa tuntui kirjoittajista liian suurelta askeleelta, jota ei haluta ottaa.

”Tuntuu liian suurelta ja pelottavalta, ahdistavalta taakalta, olla vastuussa niin kokonaisvaltaisesti jostakin toisesta ihmisestä, yhden ihmisen elämästä.” (nainen, 24 vuotta)

”Jos minun pitää lyhyesti selittää jollekin miksi olen valinnut lapsettomuuden, sanon yleensä vain, että en kestä ajatusta, että joku olisi minusta niin riippuvainen 24/7. Ja että en halua sitä vastuuta, joka ei lopu sataan vuoteen. Siinä se on pääpiirteissään.” (nainen, 37 vuotta)

Lapsen saaminen voi vapaaehtoisesti lapsettomasta tuntua liialliselta taakalta ja ”riippakiveltä”, kuten eräs kirjoittaja asian ilmaisi. Lapsesta pitäisi voida olla valmis huolehtimaan jatkuvasti, sillä lapsi on hyvin avuton ja riippuvainen vanhempiensa huolenpidosta varsinkin ensimmäisinä elinvuosinaan. Kirjoittajat kokivat riippuvuussuhteen lapsen ja vanhemman välillä hyvin epämiellyttävänä asiana. Eräs kirjoittaja totesi vanhemmuuden olevan käytännössä yhtä kuin vankila.

Toisinaan kirjoittajat kertoivat olevansa lapsuuden perheensä esikoisia ja toimineensa niin sanottuina sijaisvanhempina pienemmille sisaruksilleen. Eräs kirjoittaja koki kantaneensa jo nuorena oman kortensa kekoon lasten kasvattamisen osalta. Esikoisten näkemykset lasten hoitamisesta ja kasvattamisesta sekä lapsiperheen elämästä koettiin hyvin realistisina hyvine ja huonoine puolineen (ks. myös Veevers 1980, 60–61; Callan 1985, 115). Omien sanojensa mukaan heillä ei ole mitään harhaanjohtavia odotuksia lasten tuomasta auvosta ja onnesta, vaan he ovat nähneet hyvin läheltä, miten raskasta lapsista huolen pitäminen voi olla. Heillä ei olekaan mitään aikomuksia ryhtyä vanhemmiksi, vaan he haluavat tuntea itsensä vapaaksi vanhemmuuteen liittyvästä vastuusta.

Kokemukset lapsista

Noin puolet eli iso osa aineiston kirjoittajista oli sitä mieltä, että he eivät pidä vauvoista tai lapsista tai eivät osaa olla näiden seurassa. Muutama kirjoittaja jopa kertoi suoraan melkein vihaavansa lapsia. Lapsista pitämättömyys olikin aineistossa toiseksi yleisin syy valita lapsettomuus vapautteen ja itsensä toteuttamiseen liittyvien motiivien jälkeen. Joillakin aineiston kirjoittajilla oli taustalla lapsuudessa ja nuoruudessa ilmennyttä koulukiusaamista, mikä oli saanut heidät olemaan pitämättä lapsista ylipäättään. Lasten ajateltiin olevan pääasiassa ilkeitä ja käyttäytyvän huonosti. Myös vauvat nähtiin hyvin epämiellyttävinä. Vastavia tuloksia on saanut myös Park (2005, 393–394) tutkimuksessaan, jossa melkein puolet vapaaehtoisesti lapsettomista naisista kertoi, etteivät he pitäneet lapsista tai viihtyneet niiden seurassa. Monet hänen tutkimukseensa osallistuneista naisista eivät myöskään kokee omaavansa äidillisiä viettejä. Myös omassa aineistossani kirjoittajat usein kertoivat, etteivät he omaa hoivaviettä ollenkaan, mitä tulee vauvoihin tai lapsiin. Itku, meteli, huonot yöunet ja sekasotkua aiheuttavat pienet lapset nähtiin asiana, jota ei haluttu osaksi omaa elämää.

”Lapsista minulle tulee heti ensimmäisenä mieleen likaisuus, haiseminen, kirkuminen, kunnioituksen puute, väsymys, stressi, kouriminen ja ilkeys. En oikeastaan näe lapsissa mitään hyvää. Niitä pitää koko ajan olla opettamassa, käskemässä ja siirtämässä.” (Nainen, 26 vuotta)

”Itkevä vauva tai melskaava leikki-ikäinen on jo ajatuksena kauhistus.” (nainen, 32 vuotta)

”Koen oloni yleensä epämukavaksi lasten seurassa. En osaa kommunikoida heidän kanssaan.” (nainen, 41 vuotta)

Kirjoittajat saattoivat pitää joitakin lapsia ihan mukavina, mutta yleisesti ottaen lasten kanssa olemista ei nähty miellyttävänä asiana. Kirjoittajat kokivat, että he eivät halua tai eivät osaa seurustella tai leikkiä lasten kanssa. Ei tiedetä, miten lasten kanssa kuuluisi toimia. Tähän on saattanut olla vaikuttamassa myös oman lapsuuden perheen sosialisatio. Kirjoittajat kertoivat toisinaan olevansa lapsuuden perheensä ainoita lapsia tai kasvaneensa sellaisena ikäeron ollessa suuri vanhempiin sisaruksiin. Heillä ei ole ollut pienempiä sisarusia ja he ovatkin eläneet pääasiassa aikuisten ympäröiminä. Nämä kirjoittajat eivät ole saaneet lapsuudessaan ja nuoruudessaan välttämättä juurikaan kokemuksia, miten pienten lasten kanssa ollaan tai miten heitä hoidetaan ja kasvatetaan (ks. myös Veevers 1980, 60; Callan 1985, 115). Pienet vauvat ja lapset voivat tällöin tuntua hyvin vierailta ja kaukaisilta asioilta heidän elämässään aikuisinakin.

Osalla kirjoittajista oli kuitenkin vastakkaisiakin näkemyksiä lapsista. Läheisten lapset nähtiin mukavina ja heidän kanssaan on mukava viettää aikaa. Jotkut kertoivat hoitavansa mielellään esimerkiksi ystäviensä tai sisarustensa lapsia. Joidenkin kirjoittajien kumppaneilla oli myös ennestään lapsia, joiden kasvattamiseen he osaltaan osallistuivat ja tässä ei välttämättä nähty olevan mitään ongelmaa. Kumppanin lapset eivät kuitenkaan ole omia. Toisilla kirjoittajilla saattoi kuitenkin olla myös huonoja kokemuksia kumppanien lapsista, mikä oli entisestään vahvistanut heidän tunnettaan siitä, että vapaaehtoinen lapsettomuus on oikea ratkaisu heille.

Vaikka jotkut kirjoittajat kertoivatkin pitävänsä muiden lapsista, koki moni myös, että omaan rauhaan palaaminen lasten hoitamisen jälkeen tuntuu huojentavalta.

”En inhoa lapsia. Suhtaudun heihin kuin muihinkin ihmisiin, osa on mukavampia kuin toiset, mutta kaikkia pyrin kohtelemaan ystävällisesti. Viihdyn yleensä tuttavieni lasten kanssa ja jaksan leikkiä heidän kanssaan, mutta olen aina myös huomattavan helpottunut, kun pääsen oman kotini rauhaan.” (nainen, 29 vuotta)

”En vihaa lapsia. Mielelläni tapaan sisareni ja ystävieni lapsia ja hoidankin heitä. Silti koen helpotukseksi kun hoitopäivän jälkeen lapsi palaa vanhempiansa luokse ja itse voin jatkaa omaa elämäni, omassa tahdissani.” (nainen, 37 vuotta)

Useimmilla ihmisillä onkin lähipiirissä lapsia, joita he ajoittain näkevät ja joiden kanssa he ovat tekemisissä. Nämä lapset eivät ole kuitenkaan omia, joten heistä ei tarvitse olla vastuussa. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat nauttivansa siitä vapaudesta, että heidän ei

tarvitse huolehtia omista lapsista. Vanhempana toimiminen nähdään pääosin hyvin vaativana ja velvollisuuksia täynnä olevana tehtävänä.

6.2.3 Vanhemmaksi sopimattomuus

Kolmas syytyyppi kuvaa niitä syitä, miten vapaaehtoisesti lapsettomat perustelevat omaa sopimattomuuttaan vanhemmaksi. Kirjoittajat pohtivat erityisesti omaa persoonallisuuttaan ja omia mahdollisia kykyjään toimia vanhemman roolissa. Jotkut kirjoittajista kertoivat olevansa helposti stressaantuvia, herkkiä tai liian mukavuudenhaluisia ihmisiä, jolloin vanhempana toimiminen tuntuisi liian suurelta tehtävältä. Eräs kirjoittaja kertoi olevansa luonteeltaan rauhallinen, harkitsevainen, suunnitelmallinen ja analyttinen ja häiriintyvänään melusta ja sekasotkusta. Kirjoittajat kokivat myös usein olevansa liian kärsimättömiä kasvattamaan lasta.

”En usko, että kärsivällisyyteni ja mielenkiintoni riittäisi lapsen kasvattamiseen ”kunnolla”.” (nainen, 31 vuotta)

”[...]en kestäisi hetkeäkään vauvan kitinää, tappeluita leluhyllyllä, perhelomia täyteen tungetuissa hiihtokeskuksissa, aikataulujeni asettamista lasten harrastusten mukaan [...] Olisin kaikin puolin epäkelpo äiti, juuri sellainen, jota voisin hyvinkin halveksia.” (nainen, 25 vuotta)

Aineiston kirjoittajat olivat hyvin epäileväisiä omien kasvattajan kykyjensä suhteen. He eivät olleet varmoja tulisiko heistä hyviä äitejä, jos heillä olisi lapsia. He ajattelivat, etteivät he olisi tarpeeksi vahvoja tai kypsiä ihmisiä tähän tehtävään. Moni kirjoittaja koki, ettei heistä ole omistautumaan lapselle siinä määrin mitä lapsen hyvinvointi tarvitsee. Muutama kirjoittaja myös totesi, että he eivät ole ollenkaan äiti-tyyppejä tai äitihahmoksi soveltuvia naisia. Vastaavasti myös Parkin (2005, 389) tutkimuksessa vapaaehtoisesti lapsettomat kokivat olevansa sopimattomia vanhemmiksi omien persoonallisuuttaan kuvaavien piirteidensä vuoksi. Tutkimuksessa haastatellut näkivät vanhemmuuden vaativan erityisiä kykyjä ja ominaisuuksia, joita he eivät kokeneet omaavansa (ks. myös Miettinen 2010, 17).

Vanhempana toimimiseen voidaankin kohdistaa paljon odotuksia, jotka voivat näyttäytyä hyvin vaikeasti täytettävissä olevilta. Esimerkiksi suomalaisten uskomukset äitiyden roolin merkittävydestä lapselle ovat hyvin maailmaa syleileviä: äiti nähdään voimakkaana, täydellisenä ja pystyvänä vanhempana (Katvala 2001, 91, 95). Tämän tyylliset uskomukset ovat omiaan aiheuttamaan epävarmuutta kasvattajan kykyjä pohdittaessa. Vanhemmuudessa voidaan myös ajatella pätevän eräänlainen tulosvastuullisuuden periaate, jolloin van-

hemmuuden laatu korreloi lapsen hyvinvoinnin kanssa (Ketokivi 2004, 102). Vanhemmuuden ihanteena pidetään lapsen ja aikuisen välistä totaalisuhdetta. Lapselle täytyy voida olla läsnä ja vanhemman tulee omistautua lapselleen. (Rotkirch 2000, 189.) Lapselle täytyy voida pystyä antamaan kaikkensa. Vanhemmuus voidaan siis nähdä hyvinkin velvoittavana tehtävänä. Myös mediassa vanhemmille esitetään paljon erilaisia kasvatusvaatimuksia, jotka voivat tuntua yksilöistä liian ylivoimaisilta (esim. Jallinoja 2006).

Vanhemmaksi sopivuutta saatettiin kirjoituksissa epäillä myös lapsuuden aikaisten ikävien kokemusten vuoksi. Jotkut kirjoittajat kertoivat, että suhde omaan äitiin tai isään on ollut hankala, eivätkä heidän vanhempansa ole pystyneet toimimaan hyvinä hoivaajina ja kasvattajina. Taustalla on ollut muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmia sekä väkivaltaa. Nämä kirjoittajat saattoivat pelätä, että heistäkin tulisi yhtä huonoja vanhempia kuin heidän omat vanhempansa ovat olleet heille. Eräs kirjoittaja kertoi, ettei halua ottaa sitä riskiä, että hänestä tulisi samanlainen äiti lapsilleen kuin mitä hänen oma äitinsä on ollut hänelle. Myös Callan (1985, 116–118) on vapaaehtoisesti lapsettomia koskevassa tutkimuksessaan todennut, että lapsuuden aikaisilla ikävillä kokemuksilla koskien omien vanhempien kykyä toimia vanhempana voi olla vaikutusta vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemiseen. Toisinaan kirjoittajat saattoivat puolestaan todeta, että heillä on ollut hyvä lapsuus ja heidän vanhempansa ovat olleet täydellisiä vanhempia. Eräs kirjoittaja koki, että ehkä juuri tästä syystä johtuen hän on omien vanhempiensa kautta omaksunut vanhemmuutta kohtaan kohdistuvat kovat vaatimukset, jotka taas ovat saaneet hänet epäilemään omaa sopivuuttaan vanhemmaksi.

Kirjoittajat ovat ottaneet esille myös sen tosiasian, että jos päättää hankkia lapsen, ei sitä voi palauttaa, jos vanhemmuudessa ilmeneekin ongelmia. Kirjoittajat epäilivät, että vaikka heillä olisi oma lapsi, ei se välttämättä tarkoittaisi sitä, että lapseen syntyisi automaattisesti toivotunlainen kiintymyssuhde. He epäilivät, että he eivät pitäisi omasta lapsestaan tai etteivät he osaisi sitä hoitaa, vaikka kuinka sitä haluaisivatkin. Tässä mielessä lastenhankinta näyttäytyy selvänä riskinä, jota ei haluta ottaa.

”En todellakaan halua kokeilla sopsisiko vanhemmuus minulle, koska koekaniinina olisi oikea ihminen. Ei voi hankkia vain vähän lasta, eikä sitä voi palauttaa.” (nainen, 37 vuotta)

”Jos minulla olisi oma lapsi, voisinko rakastaa häntä, vaikka hän olisi millainen tahansa?” (nainen, 32 vuotta)

Ketokiven (2004) mukaan perheen perustaminen on nykypäivänä asettunut riskitietoisien huolen kohteeksi. Tällöin punnitaan sekä mahdollisen lapsen vaikutuksia omaan yksilölliseen elämäntyyliin että toisaalta myös mahdollisen lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Vanhemmaksi ryhtyminen voi etukäteen pelottaa nuoria aikuisia, koska siinä voidaan epäonnistua. Yksilön on oltava varma omasta kyvykkyydestään toimia vanhempana, ennen kuin lastenhankinta voi olla mahdollista, sillä vanhemmuutta ei lapsen synnyttyä voida enää perua. (Mt., 100.) Nuoret reflektoivatkin paljon omaa kypsyyttään toimia mahdollisena vanhempana ja kykyä kantaa siitä vastuuta. Aineistossani tämän tyyppinen reflektointi tulee selkeästi esiin sillä erotuksella, että yksilö ei valmistaudu lastenhankintaan vaan valitsee vapaaehtoisen lapsettomuuden. Kirjoituksissa mainittiin usein suoraan, että vanhemmuus on hyvin riskialtista. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen ei liity samanlaisia riskejä, kuin vanhempana olemiseen, joten se nähdään parempana vaihtoehtona.

Kirjoituksista tulee siis selkeästi ilmi se, että kieltäytymällä hankkimasta lapsia, ei ajatella pelkästään omaa etua, vaan myös syntymättömän lapsen etua. Tähän liittyy pohdinta omista kasvattajan kyvyistä: olisiko minusta tarpeeksi hyväksi vanhemmaksi lapselle? Osaisinko minä kasvattaa lastani oikealla tavalla? Lasten hankkimatta jättämisen voidaankin Beckin ja Beck-Gernsheimin (1995, 108–110) mukaan ajatella symboloivan vastuullista ”vanhemmuutta”. Lasten hoitaminen ja kasvattaminen vaatii paljon, ja yksilöt voivat kokea olevansa tähän kykenemättömiä syystä tai toisesta. Näin syntymättömän lapsen edun kannalta on järkevämpää kieltäytyä lastenhankinnasta. Kirjoituksissa on otettu myös kantaa siihen, millaiseen elämäntilanteeseen lapsi on tervetullut. Kirjoittajilla tuntuu olevan voimakas näkemys siitä, että esimerkiksi parisuhteen, asumisjärjestelyjen ja taloudellisen tilanteen täytyisi olla hyvällä tolalla ennen lastenhankintaa. Oma lapselle sopimaton elämäntilanne voi siten olla myös osasyynä lapsettomuuden valitsemisessa.

6.2.4 Vapaaehtoinen lapsettomuus eettis-moraalisena valintana

Neljäs syytyyppi kuvaa lapsettomuuden valitsemista eettisenä ja moraalisenä valintana, johon liittyy sekä väestönkasvun tuomat haasteet ihmiskunnalle ja maapallolle että myös maailman kokeminen pahana paikkana elää. Lastenhankintaa voidaankin punnita myös laajemmassa perspektiivissä, jolloin sen vaikutuksia pohditaan yhteiskunnallisella ja globaalilla tasolla.

Kirjoittajat perustelivat yhtenä tärkeänä syynä vapaaehtoiselle lapsettomuudelleen sitä, että maailmassa on jo tarpeeksi, jopa liikaakin ihmisiä. Vapaaehtoisesti lapsettomat haluavat näin omalta osaltaan olla osallistumatta globaalilla tasolla kiihtyvään väestönkasvuun (ks. myös Campbell 1985, 108; Park 2005, 394–395). Väestönkasvuun liittyvät ongelmat mielletään yleensä köyhempien kehitysmaiden haasteeksi. Kuitenkin väestönkasvun mukanaan tuomat haasteet tunnetaan hyvin myös länsimaissa, vaikka syntyvyys näissä maissa on jo pidemmän aikaa ollut alhaista. Aineistossani lastenhankintaa on ajateltu nimenomaan globaalissa mittakaavassa.

”Painava syy olla hankkimatta biologista lasta on myös se, että maailma on jo ylikansoitettu ja on olemassa valtavasti äidittömiä lapsia, jotka elävät kurjissa oloissa. Suomessa asiat ovat vielä hyvin, mutta mielestäni on parempi ajatella globaalisti.” (nainen, 25 vuotta)

”Lisäksi en halua lapsia sen takia, koska maapallolla on jo nyt liikaa ihmisiä, eivätkö ihmiset oikeasti tajua sitä? Onko järkevää tehdä monta lasta, kun todennäköisesti ne vain tukehtuvat lopulta saasteisiin. Jotkut tietysti sanovat, että kyllä me länsimaalaiset voidaan lapsia huoletta tehdä, että kehitysmaissahan ne niitä lapsia tehtailee. Joo, kyllähän siihen kehitysmaiden tilanteeseenkin pitäisi puuttua, mutta kun yksi länsimaalainen kuluttaa maapalloa varmaan yhtä paljon kuin 100 kehitysmaalaista yhteensä (en tiedä oikeaa suhdetta).” (nainen, 25 vuotta)

Filosofi Christine Overallin (2012) mukaan vastuu globaalien väestönkasvun haasteista siirtyy useammassa mielessä länsimaalaisten harteille. Syinä tähän hän mainitsee sen, että länsimaalaiset ovat yleensä hyvin koulutettuja ja tietävät näin ollen ylikansoittumisen vaaroista. Länsimaalaisilla on myös paljon tietämystä erilaisista ehkäisytekniikoista. Overallin mukaan länsimaalaiset myös kuluttavat aivan eri suhteessa luonnonvaroja kuin kehitysmaiden kansalaiset. Länsimaalaisilla ei myöskään ole taloudellisista syistä tarvetta hankkia useita lapsia, mikä taas voi olla tärkeä syy hankkia lapsia köyhemmissä olosuhteissa. (Mt., 179.)

Kirjoittajat saattoivat kertoa tuntevansa sympatiaa lapsia kohtaan, jotka joutuvat kärsimään köyhyyden vuoksi hyvän vanhemmuuden puutteesta. Eräs kirjoittaja kertoi lapsena ajatelleensa, että hän ei tule koskaan tekemään biologista lasta, vaan hän adoptoisi orvoksi jääneen lapsen. Toinen kirjoittaja puolestaan arveli, että jos hän joskus sattuisi ”sairastumaan” vauvakuumeeseen, hän adoptoisi siinä tapauksessa tytön Aasiasta. Myös näiden lasten auttamiseen osallistuminen erilaisten järjestöjen kautta koettiin kirjoittajien mielipiteissä tar-

keäksi. On siis selvää, että vapaaehtoisesti lapsettomat voivat olla hyvin kiinnostuneita lapsista ja heidän hyvinvoinnistaan, vaikka he itse lastenhankinnasta kieltäytyvätkin.

Väestönkasvuun liittyy vahvasti myös kysymys ympäristön saastumisesta ja maapallon tilasta. Mitä enemmän ihmisiä maapallolla on, sitä enemmän on myös ihmisiä, jotka kuluttavat osaltaan hupenemassa olevia luonnonvaroja. Jatkuvaan talouskasvuun tähtäävä politiikka ei myöskään sovi järkevästi yhteen ympäristön ja luonnon hyvinvoinnin turvaamisen kanssa. Ekologinen ajattelu tulee hyvin esille myös aineiston kirjoituksissa.

”Maapallolla on aivan liikaa väestöä ja ikuinen väestönkasvu ja talouskasvu ei vaan ole mahdollista loputtomiin. Kaikista vihreimmän teon teen, kun en tee lapsia.” (nainen, 28 vuotta)

”Totesin, että yksi omalta kohdaltani suurimmista palveluksista luontoa ja maapalloa kohtaan on se, ettei perheeseeni tule lapsia. Vaippavuoret, pyykinpesut jne., EI! Puhumattaakaan siitä, että meitä on jo nyt liikaa. Luonnonvarat ovat rajalliset, enkä halua omalta osaltani lisätä taakkaa.” (nainen, 43 vuotta)

Vihreä ajattelu onkin ollut viime vuosina näkyvästi esillä yhä laajemman ihmisjoukon keskuudessa ja yksilöt tuntuvat olevan yhä enemmän kiinnostuneempia esimerkiksi ekologisemmista kulutustavoista. Lastenhankinnasta kieltäytyminen ekologisuu-teen vedoten voisikin edustaa tietystä mielessä äärimmäistä tapaa toteuttaa ekologista ideologiaa.

Maailman pahuus

Kirjoituksissa käsiteltiin vapaaehtoista lapsettomuutta myös siitä näkökulmasta, että maailma on liian paha paikka lapselle elää. Kirjoittajat totesivat, että olisi liian riskialtista synnyttää lapsi tällaiseen maailmaan, jossa on monenlaista kurjuutta ja pahuutta (ks. myös Campbell 1985, 90–92; Callan 1985, 133). Heidän mielestään yhteiskuntien kehitys näyttäisi olevan menossa pikemminkin huonoon kuin hyvään suuntaan. Mahdollisen lapsen tulevaisuuden ajattelemisen aiheuttaakin paljon epävarmuutta ja pelkoa. Toisaalta sen vuoksi, että lapselle voisi tapahtua jotakin kamalaa suojelevista vanhemmista huolimatta, toisaalta sen takia, että maailmassa on liikaa vääriä polkuja, joille lapsi voisi elämässään astua. Eräs kirjoittaja totesi, että edes vanhemmat eivät voi vaikuttaa lastensa elämässä kaikkiiin asioihin. Esimerkiksi oman lapsen kaveripiiriä ei voi vanhempana välttämättä valita. Myös tässä asiassa vapaaehtoisesti lapsettomat ovat vahvasti riskitietoisia ajatusmaailmaltaan.

”Lapsettomuuteni on hieman yhteiskunnallinenkin asia. Maailmassa on niin paljon kaikkea pahaa, ihmisiä ammutaan. Huumeet ovat levinneet, enkä halua tuoda tähän maailmaan omaa lastani, jonka puolesta saisin pelätä.” (nainen, 35 vuotta)

”Mielestäni yhteiskunta ja maailma ovat nykyisin aika pahoja paikkoja, enkä halua välttämättä synnyttää lapsia tällaiseen maailmaan. En tiedä osaisinko kasvattaa lasta selviytymään hyvin tällaisessa maailmassa.” (nainen, 35 vuotta)

”Ajattelin aina, etten antaisi itselleni koskaan anteeksi, jos minun lapsestani tulisi joku mummojen potkija tai jos hän muuten omaksuisi arvot, jotka kovin poikkeavat omistani.” (nainen, 59 vuotta)

Maailma voi näyttäytyä yksilöille hyvinkin riskialttiina paikkana elää. Ei tarvitse kuin katsoa iltautuisia tai lukea iltapäivälehtiä, joiden otsikot herättävät pelkoa. Mediassa käydään myös nykypäivänä paljon keskustelua lasten ja nuorten pahoinvoinnista, mikä osaltaan aiheuttaa epävarmuutta lastenhankintaa pohdittaessa (Ketokivi 2004, 101–102). Puhutaan myös lisääntyneistä mielenterveys- ja päihdeongelmista aikuisväestön keskuudessa. Kirjoittajat saattoivat kertoa oman lapsen hankinnan sijasta toimivansa paljon mieluummin sijais- tai tukivanhemman roolissa jo olemassa oleville apua tarvitseville lapsille.

Beckin (1995, 16) mukaan nyky-yhteiskuntaa voidaan pitää niin sanottuna riskiyhteiskuntana. Erilaiset riskit ovat tulleet osaksi yksilöiden elämää, kun vastuu omista valinnoista on yksilöillä itsellään. Edellisen sukupolven viitoittamasta tiestä ja ohjeista ei nykypäivänä ole paljoakaan apua, sillä maailma on muuttunut paljon hyvin lyhyessä ajassa ja on edelleen koko ajan muutoksen kourissa. Tulevaisuutta on hyvin vaikea ennustaa. Lastenhankinnasta on tullut nyky-yhteiskunnassa riskitekijä monessakin yksilön elämään vaikuttavassa mielessä. Tämä näkyy erityisen hyvin siinä, että mahdollisen lapsen epävarma tulevaisuus pelottaa. Näin voi olla parempi valita lapsettomuus kuin ottaa riski, että lapselle tapahtuisi mahdollisesti jotain ikävää. Yksilöistä voi tässä suhteessa tulla jopa ylivarovaisia oman elämänsä suhteen, koska erilaisia riskejä katsotaan mahdottomiksi hallita.

6.2.5 Fyysiset syyt lastenhankinnan esteenä

Viimeinen eli viides syytyyppi edustaa niin sanottuja fyysisiä syitä vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemisessa. Fyysiset syyt valitun lapsettomuuden taustalla koskevat nimenomaan sukupuolena naisia. Naiset ovat raskaana, synnyttävät sekä imettävät jälkikasvuun ja ovat näin ollen fyysisesti sidoksissa lapseen eri tavalla kuin miehet.

Vapaaehtoisesti lapsettomilla naisilla voi olla erilaisia lapsen saantiin fyysisenä tapahtumana liittyviä pelkoja tai vastenmielisyyttä aiheuttavia tunteita. Fyysiset syyt lastenhankinnan esteenä ovat aikaisempien tutkimusten mukaan kuitenkin suhteellisen harvinaisia tai eivät usein yksistään ole riittävä syy olla hankkimatta lapsia (ks. esim. Veevers 1980, 44–46; Campbell 1985, 51–52; Park 2005, 394). Oma aineistoni tukee edellisten tutkimusten tuloksia siltä osin, että fyysiset syyt eivät useinkaan kuuluneet lapsettomuuden kärkisyihin, lukuun ottamatta yhtä kirjoittajaa. Kuitenkin noin viidesosa kirjoittajista mainitsi fyysiset syyt perusteluna lastenhankinnasta kieltäytymiseen. Ajatukset raskaana olemisesta ja synnyttämisestä saattavat aiheuttaa voimakkaitakin tuntemuksia.

”Suurin syy kuitenkin on se, että pelkään raskautta ja sen aiheuttamaa olotilaa, kipua ja muutoksia minussa itsessäni niin henkisesti kuin fyysisesti. En koe miellyttäväksi ajatuksesi sitä, että sisälläni elää jokin elävä olento, ja joka lähtiessään aiheuttaa suunnatonta tuskaa ja voi jopa viedä minulta hengen siinä samalla.” (nainen, 30 vuotta)

”Äitiys on mielestäni totaalista uhrautumista. Ensin olet raskaana 9kk, jolloin sisälläsi kasvaa ”loinen”, joka saattaa aiheuttaa enemmän tai vähemmän epämiellyttäviä sivuoireita. Koko ajatus raskaudesta omalla kohdalla on todella ahdistava. Jo raskauden aikana joutuu tekemään uhrauksia kasvavan ihmisen alun vuoksi.[...] Synnytys vasta kamalalta ajatukselta tuntuukin. Toki se on vain pieni osa, joka saa niin pahoja repeämiä, jotka vaikuttavat omaan arkeen jonkin aikaa tai jopa pysyvästi. En siltikään ymmärrä miksi jotkut haluavat altistaa itsensä tuollaiselle.” (nainen, 30 vuotta)

Naisilla saattaa olla paljon pelkoja lasten saamiseen liittyen erityisesti jos he ovat kuulleet niin sanottuja kauhukertomuksia siitä, mitkä kaikki asiat voivat mennä huonoimmassa tapauksessa pieleen sekä raskaudessa että synnytyksessä. Tällöin ajatus lastenhankinnasta omalla kohdalla voi tuntua hyvinkin ahdistavalta. Vapaaehtoisesti lapsettomat pohtivat tarkkaan tästäkin näkökulmasta katsottuna mahdollisia lastenhankintaan liittyviä riskejä. Vaikka lasten saaminen fyysisenä tapahtumana on naiselle hyvin luonnollinen asia, liittyy siihen aina myös riskejä, jotka voivat tuntua naisesta hyvinkin pelottavilta.

Raskaana oleminen ja imettäminen myös rajoittavat naisen elämää. Lapsen edun vuoksi täytyy tehdä valintoja, jotka takaavat lapsen hyvinvoinnin. Tällöin nainen joutuu mahdollisesti tekemään kompromisseja esimerkiksi omien harrastustensa suhteen. Lapsen fyysinen riippuvuus äidistään edellyttää sitä, että nainen uhraa osittain omat mielenkiinnon kohteensa lapsen parhaan vuoksi. Vapaaehtoisesti lapseton voi kokea tämän liian rajoittavana tekijänä suhteessa omaan elämäntyyliinsä. Eräs kirjoittaja ei esimerkiksi pitänyt ajatuksesta, että lapsen saamisen takia joutuisi luopumaan omista liikunnallisista harrastuksistaan. Toi-

nen kirjoittaja myös mainitsi, että lapsen hoitaminen lapsen ensimmäisinä elinvuosina on fyysisesti hyvin raskasta, mikä ei kirjoittajasta tuntunut miellyttävältä ajatukselta.

Vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat myös ajatella, että lapsen saaminen vaikuttaa naisen fyysiseen viehättävyyteen sitä vähentäen, joka taas voidaan nähdä olennaisena osana femiiniisyyttä erityisesti länsimaisessa kulttuurissa (ks. Veevers 1980, 47; Callan 1985, 138). Kirjoituksissa saatettiin toisinaan todeta, että raskaus ja synnytys tai lapsen imettäminen muuttaisivat naisen kehoa epämiellyttävällä tavalla.

”En kestä ajatusta siitä, mitä raskaus ja synnyttäminen tekisivät vartalolleni. Kiinteät rinnat ja hoikka uuma ovat tärkeä osa kroppaani enkä halua, että ne tuhoutuvat lopullisesti raskauden, synnytyksen tai imetyksen takia. Ajatus imettämisestä saa minut voimaan pahoin.” (nainen, 30 vuotta)

”Vaikken olekaan kovin ulkonäkökeskeinen, en silti haluaisi kokea raskauden ja synnytyksen aikaansaamia muutoksia kehossani.” (nainen, 32 vuotta)

Ulkonäkö ja siihen liittyvät paineet mielletään usein naisten taakaksi. Naiset panostavatkin usein paljon ulkonäköönsä ja viehättävyyteensä. Toisaalta naiset voivat myös kieltää olevansa ulkonäkökeskeisiä, sillä siihen saatetaan yhdistää pinnallinen ajattelu. Kirjoituksissa oltiin toisinaan sitä mieltä, että ulkonäköön liittyvät syyt eivät ole ollenkaan relevantteja motiiveja lastenhankinnasta kieltäytymiseen. Eräs kirjoittaja oli sitä mieltä, että nainen joka tapauksessa vanhenee, mikä tulee muuttamaan naisen ulkomuotoa, oli hän saanut lapsia tai ei. Muutamissa aineiston kirjoituksissa mainittiin edellä olevien syiden lisäksi, että oma fyysinen sairaus on osittain syynä vapaaehtoiselle lapsettomuudelle, mutta sitä ei kuitenkaan pidetty tärkeänä perusteluna. Jos nämä kirjoittajat olisivat halunneet hankkia lapsen, ei sairaus olisi tätä estänyt.

6.2.6 Vapaaehtoisen lapsettomuuden syytyypit numeroina

Edellä olevissa luvuissa olen tutkimusaineistoni perusteella esitellyt vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevien syiden ja motiivien pohjalta rakentuneet syytyypit. Alla oleva taulukko (taulukko 1) havainnollistaa vielä tarkemmin niitä yleisimpiä vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevia syitä ja motiiveja, joita kirjoittajat pitivät aineistossa tärkeinä. Olen määrällistänyt syyt ja motiivit siten, kuinka monessa aineiston kirjoituksessa (N=57) ne on mainittu. Jokaisessa kirjoituksessa on lähtökohtaisesti mainittu useampia eri syitä lapsettomuuden valitsemiselle, joten mainittujen syiden summa on täten suurempi kuin kirjoitusten määrä. Kuten taulukosta näkyy, vapautteen ja itsensä toteuttamiseen liittyvät

teemat ja negatiiviset kokemukset lapsista saivat aineistossa eniten mainintoja. Vähemmän mainintoja aineistossa saivat fyysiset syyt, työ ja maailman kokeminen pahana paikkana.

TAULUKKO 1. Vapaaehtoisen lapsettomuuden tärkeimmät syyt ja motiivit

Syy/Motiivi	Esiintyvyys aineistossa
<i>Individualistinen elämäntyyli</i>	
Vapaus/itsensä toteuttaminen	34/57
Harrastukset/matkustelu	23/57
Työ	11/57
Raha	15/57
<i>Vanhemmuuden vaatimus</i>	
Vanhemmuus raskasta/liikaa vastuuta	21/57
Ei pidä lapsista/ei osaa olla lasten seurassa	29/57
<i>Vanhemmaksi sopimattomuus</i>	
Sopimaton persoona/ei luottamusta omiin kasvattajan kykyihin	23/57
<i>Eettis-moraaliset syyt</i>	
Väestönkasvu	16/57
Maailman pahuus	10/57
<i>Fyysiset syyt</i>	
Raskaus/synnytys tuntuu ahdistavalta	12/57

6.3 Vapaaehtoisesti lapsettomien sosiaaliset suhteet

Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen johtavien syiden ja motiivien lisäksi toisena tärkeänä päätutkimuskysymyksenäni oli selvittää sitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus mahdollisesti vaikuttaa kirjoittajien sosiaaliseen elämään. Ensimmäisenä teemana käsittelen sitä, joutuu-ko valittua lapsettomuutta selittelemään toisille ihmisille. Toiseksi tarkastelen sitä, millaisia reaktioita kirjoittajat ovat kohdanneet valintaansa kohtaan. Kahdessa viimeisessä alalu-

vussa käsittelen erikseen vapaaehtoisesti lapsettomiin ystävyyssuhteiden problematiikkaa sekä sitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus näkyy parisuhteessa.

6.3.1 Vapaaehtoinen lapsettomuus herättää kysymyksiä

Lapsettomuuden valitseminen on yksilöiden elämässä hyvin henkilökohtainen päätös. Veeversin (1980, 136) mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat voivat silti kokea usein, että he joutuvat selittelemään ja perustelevaan valintaansa läheisilleen. Useimmat ihmiset perustavat ydinperheen ja hankkivat lapsia, joten vapaaehtoinen lapsettomuus voi saada osakseen ihmettelyä ympäristön taholta. Tämä näkyy selvästi myös omassa aineistossani. Kirjoituspyynnössä kysyin, joutuuko valintaa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta selittelemään. Suurin osa kirjoittajista totesi, että he joutuvat tai ovat joutuneet selittelemään päätöstään olla hankkimatta lapsia. Lapsettomuuden valitseminen nähdään erikoisena valintana, jota joudutaan perustelevaan. Itseään toteuttavan yksilön taakkana jälkimodernissa maailmassa onkin omien valintojensa jatkuva perusteleva yhteisölle, kuten Hoikkala (1998, 160) on todennut.

”Omaa halua lapsettomuuteen olen joutunut selittämään kavereille, työkavereille ja sukulaisille. Haastavinta on itselle asian käsitteleminen omien vanhempien kanssa, jotka kovasti toivoisivat lastenlapsia. He eivät kuitenkaan painosta asiassa ja antavat minun ja sisareni tehdä omat päätöksemme.” (nainen, 28 vuotta)

”Valitettavasti joudun selittelemään, eikä se ole kivaa. En kuitenkaan halua olla tämän asian kanssa kaapissa tai hymistellä, joten sitten on vain selitettävä.” (nainen, 32 vuotta)

”Nyt kun itse täytän 30 ja mieheni 32, joudumme selittämään jatkuvasti, miksei olla naimissa tai mitä vikaa meissä on kun lapsia ei vain tule.” (nainen, 29 vuotta)

Se, joutuuko valintaa lapsettomuudesta selittelemään ja kuinka paljon, on vahvasti yhteydessä lapsettoman ikään. Erilaiset elämäntapahtumat, kuten vanhemmaksi ryhtyminen ovat ikäsidonnaisia ja elämäntapahtumien nähdäänkin liittyvän olennaisena osana erilaiset ikänormit. Voidaan puhua eräänlaisesta sosiaalisesta aikataulusta, jonka mukaan yksilöiden odotetaan elämänsä aikana etenevän. (Marin 2001, 28; Rantamaa 2001, 58–59.) Nykyajan ominaispiirteinä voidaan tunnetusti pitää kohonnuttua avioitumis- sekä ensisynnyttäjien ikää. Nuoruus on Ketokiven (2004, 100) mukaan pidentynyt niin, että nuoret haluavat elää vapaata elämää aina noin kolmikymppisiksi asti, ennen kuin hankkivat lapsia.

Aineistossani nuoruuden pidentyminen näkyy niin, että kaksikymppiset kirjoittajat eivät ole juurikaan kohdanneet uteluita mahdollisesta lastenhankinnasta. Pidentyneen nuoruuden

mallin mukaisesti yksilöiden odotetaan tulevan vanhemmiksi vasta myöhemmällä iällä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että nuorten kirjoittajien ei ole tarvinnut vielä selitellä valintaansa lapsettomuudesta. Tätä vanhemmat kirjoittajat ovat kohdanneet paljon enemmän kysymyksiä lastenhankintaan liittyen ja ovat joutuneet näin ollen enemmän perustelevaan kyselijöille sitä, miksi he eivät halua lapsia. Toisaalta iän karttuessa myös utelut voivat jäädä vähemmälle muiden ihmisten ymmärtäessä, että lapsettomien mieli lastenhankinnasta kieltäytymisen suhteen ei tule muuttumaan. Iän lisäksi myös se, onko kirjoittajalla vakituinen parisuhde vai ei, on vaikuttanut siihen joutuuko kirjoittaja antamaan selityksiä valitusta lapsettomuudestaan. Jos kirjoittaja on elänyt pitkään parisuhteessa, myös odotukset mahdollista lastenhankintaa kohtaan ovat ympäristön osalta kasvaneet. Naisen odotetaan harvemmin saavan lasta ilman parisuhdetta. Yksin elävät kirjoittajat ovatkin välttyneet lastenhankintauteluilta.

Lastenhankintaa on kirjoittajilta tiedusteltu sekä perheen ja sukulaisten että myös ystävien ja työkavereiden taholta. Vapaaehtoisesti lapsettomien on tutkimusten mukaan todettu kokevan painostusta lastenhankintaan erityisesti omien vanhempiensa taholta, varsinkin jos heidän ainoa toivo saada lapsenlapsia on heidän harteillaan (ks. esim. Veevers 1980, 143; Campbell 1985, 112). Moni kirjoittaja totesi, että heidän omat vanhemmat, erityisesti kirjoittajien äidit olisivat toivoneet saavansa heiltä lastenlapsia. Toisaalta kirjoittajat kertoivat, että lähipiirin kanssa asiasta keskusteltuaan lähimmät ihmiset ovat ymmärtäneet ja hyväksyneet heidän valintansa täysin. Kirjoittajien vanhemmat ja ystävät ovat lopulta olleet hyvin myötämielisiä heidän päätökselleen. Eräs kirjoittaja totesikin, että jos lähimmät ihmiset eivät osaisi hyväksyä hänen valintaansa, he tuskin enää olisivat lähimpiä ihmisiä.

Kirjoittajat pitivät eniten häiritsevinä sellaisia uteluja, jotka tulivat vieraammilta ihmisiltä, esimerkiksi työpaikoilla. Toisinaan kirjoittajat olivatkin joutuneet kokemaan erityisesti miespuolisilta työkavereilta tai asiakkailta työpaikallaan kyselyjä, jotka koettiin tahdittona. Kyselyitä lastenhankintaan liittyen pidetäänkin helposti epämiellyttävänä, sillä aihe nähdään yksilön omana asiana.

”Jos kysytään onko minulla lapsia, sen voin vielä sietää. Jatkokysymysten kanssa tunnen jo ärtymystä. Se on mielestäni kuitenkin henkilökohtainen asia. En minäkään kysele muilta heidän seksikäyttäytymisestään ja se on mielestäni yhtä tahditonta.” (nainen, 30 vuotta)

Vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään henkilökohtaisena päätöksenä, jolloin lapsettoman voi olla vaikea ymmärtää sitä, miksi asiasta täytyisi keskustella muiden ihmisten kanssa tai

miksi sitä pitäisi perustella muille ihmisille. Kirjoituksissa saatettiin todeta, että eihän lastenhankintaa suunnittelevilta tai raskaana olevilta naisiltakaan kysellä, miksi he ovat päättäneet tehdä lapsen. Toisinaan kirjoittajat olivatkin sitä mieltä, että he eivät lähde mielellään selittelemään valintaansa kenellekään.

”Kyllähän sitä joutuu (selittelemään), jos itse lähtee selittämisen ja puolustelemisen tielle. Vanhemmiten en ole jaksanut enää niin paljon välittää siitä mitä kaikkea ihmiset olettavat ja valinnastani ajattelevat. Läheisimpien ihmisten kanssa voin kyllä keskustella aiheesta, mutta yhtään vieraampien henkilöiden (esim. työkaverit) kanssa se ei useimmiten ole vaikeaa ja yleensä epämiellyttävän kokemuksen arvoista. Ihmiset joko ymmärtävät tai sitten eivät, minun selitykseni tuskin voivat ratkaisevasti muuttaa kenenkään näkemyksiä asian suhteen.” (nainen, 32 vuotta)

”Toki asiaa on kyselty, joskus aggressiivisestikin, mutta olen lopettanut selittelyt jo aikavälillä sitten. Enhän itsekään tivaa muiden motiiveja hankkia lapsia, joten on ihan kohtuullista ettei minunkaan tarvitse selittää elämäni valintoja kenellekään.” (nainen, 39 vuotta)

Kirjoittajat eivät kokeneet olevansa vapaaehtoisesta lapsettomuudestaan velkaa selittelyn muodossa. Voisikin sanoa, että nämä kirjoittajat eivät hae tai tarvitse toisten hyväksyntää omalle elämäntyyliä koskevalle valinnalleen ja näin ollen he edustavat hyvin individualistista ajattelutapaa. He eivät jaksakaan välittää siitä, mitä muut ajattelevat heidän valinnastaan (ks. myös Callan 1985, 129). Kirjoittajat saattoivat myös kokea, ettei selittelemisestä ole mitään hyötyä, sillä kaikki ihmiset eivät ymmärtäisi heidän valintaansa kuitenkaan.

Jotkut kirjoittajat puolestaan kertoivat mielellään selittävänsä päätöstään vapaaehtoisesta lapsettomuudesta, jos joku siitä heiltä kysyi. Nämä kirjoittajat eivät kokeneet kysymyksiä loukkaavina, vaan olivat enemmänkin iloisia siitä, että pystyivät kertomaan muille valintansa eduista. Eräs kirjoittaja jopa harmitteli, että ei ole päässyt kenenkään kanssa keskustelemaan enemmän valinnastaan, sillä muita ei tunnu kiinnostavan hänen valittu lapsettomuutensa. Kaikki kirjoittajat eivät kertoneet joutuneensa selittelemään vapaaehtoista lapsettomuuttaan, vaan toiset olivatkin välttyneet kokonaan uteluilta.

Toisinaan nuorempien kirjoittajien läheiset eivät vielä tienneet heidän olevan vapaaehtoisesti lapsettomia eivätkä he olleet omien sanojensa mukaan mainostaneet asiaa kenellekään. He saattoivat ajatella, että heidän valintaansa ei mahdollisesti hyväksyttäisi. Vapaaehtoisesti lapsettomilla onkin tutkimuksissa todettu olevan erilaisia strategioita selviytyä sosiaalisista paineista lastenhankinnan suhteen tai vähentääkseen itseensä kohdistuvia syytöksiä (Veevers 1980, 117–129; Park 2002, 32–36). Vapaaehtoisesti lapsettomat voivat

antaa toisten ihmisten luulla, että he vain lykkäävät lastenhankintaa. Vapaaehtoisesti lapsettoman onkin mahdollista salata identiteettinsä muilta ihmisiltä niin halutessaan.

Eräs kirjoittaja kertoi puolestaan valehdelleensa tuttavalleen, ettei hän pystyisi saamaan lapsia, koska hän ei jaksanut enää jatkuvia uteluita lastenhankinnasta. Vapaaehtoisesti lapseton voikin valehdella toisille kyvyttömyydestään hankkia lapsia välttääkseen valitusta lapsettomuudesta keskustelemisen. Näin heihin voidaan myös suhtautua positiivisemmin, kuin silloin, jos he suoraan kertoisivat olevansa lapsettomia omasta tahdostaan. Oma mahdollinen stigmatisoitu identiteetti voidaan näin vaihtaa toiseen vähemmän stigmatisoituun identiteettiin. (Park 2002, 33.) Ihmiset saattavatkin usein suhtautua myötätuntoisesti tahattomasti lapsettomia kohtaan toisin kuin vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Kirjoittajat myös saattoivat toisinaan kertoa ottavansa fyysisen sairautensa esiin valittua lapsettomuutta selittävänä tekijänä, jos aiheesta oli vaikea keskustella toisen ihmisen kanssa, vaikka sairaus ei ollutkaan varsinaisena syynä lapsettomuuteen. Toisen ihmisen ajateltiin helpommin hyväksyvän kirjoittajan vapaaehtoisen lapsettomuuden, jos henkilöllä on jokin sairaus, joka voi olla esteenä lastenhankinnalle.

6.3.2 Reaktioita vapaaehtoiseen lapsettomuuteen

Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen voidaan yksilöistä riippuen suhtautua eri tavoin. Toiset ihmiset hyväksyvät asian täysin lapsettoman henkilökohtaisena valintana, mutta valittu lapsettomuus voi myös aiheuttaa ympäristössä toisenlaisia reaktioita. Gillespien (2000, 227–228) tutkimuksen mukaan läheiset eivät aina usko vapaaehtoisesti lapsettomien naisten valintaa ja heidän saatetaan ehkä ajatella muuttavan mielensä. Aineistossani tuli varsin usein esiin se kirjoittajien kokemus, että muut ihmiset eivät uskoneet heidän valintansa lapsettomuudesta olevan pysyvä.

”Kun kerron kantani asiasta niin ihmiset alkavat sen saman tarinan, että kyllä mieleni muuttuu kun olen vielä niin nuori, tai kun löydät sen oikean miehen niin kyllä sitten perustat sen perheen ja asetut aloillesi.” (nainen, 30 vuotta)

”En jaksa sitä kaikki tietävää hymistelyä ”kyllä sinäkin mielesi muutat” ja ”niin minäkin aikaisemmin sanoin/luulin”. Koen moisen käytöksen todella törkeänä ja loukkaavana.” (nainen, 30 vuotta)

”Kun olen kertonut ihmisille valinnastani, minulta on yleensä kysytty ”oletko nyt aivan varma”, ”oletko miettinyt asian nyt ihan loppuun asti” - se ärsyttää ja loukkaa.” (nainen, 37 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat epäilykset heidän valintaansa kohtaan epämiellyttävinä, sillä he itse kokevat olevansa täysin varmoja kannastaan pysyä lapsettomina ja lapsettomuus on tärkeä osa heidän identiteettiään ja elämäntyyliään. Kirjoittajat kokivat muiden ihmisten epäilyillään vähättelevän heidän päätöstään lastenhankinnasta kieltäytymisestä. Eräs kirjoittaja kertoi, että heidän uskotaan olevan tahattomasti lapsettomia, vaikka he kuinka selittäisivät, että lapsettomuus on heidän oma valintansa. Vapaaehtoista lapsettomuutta voikin joskus olla vaikea hyväksyä selitykseksi lapsettomuudelle. Toisinaan kirjoittajat kertoivat, että muut ihmiset ajattelivat heidän jonain päivänä katuvaan päätöstään siitä, että he eivät halua lapsia. Kirjoittajat saattoivat myös kokea, että heitä yritettiin käännättää muuttamaan kantaansa lastenhankinnasta vetoamalla siihen, että ajatus lapsesta muuttuu positiiviseksi, kun se on oma. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivat myös kokea, että muut pitävät heitä onnettomina tai jopa säälivät heitä, koska heillä ei ole lapsia.

”Ihmisten reaktiot ovat yleensä aika tuomitsevia ja sitten tietysti yritetään hirveästi ”käännättää”, tyyliin se on eri asia kun se on oma jne. Välillä pelaankin mielessäni bingoa näillä kaikilla väsyneillä fraaseilla, mitä ihmiset heittävät kun kuulevat valinnastani. En pysty ymmärtämään käännättämistä, minusta on täysin absurdia tuputtaa jollekin ihmiselle jotain sellaista, mitä hän ei elämänsä halua. Lisäksi joidenkin kommentteista paistaa myös se hyvin läpi, että ajatellaan, etten esim. ole onnellinen ilman lapsia.” (nainen, 32 vuotta)

”Usein kuulee myös sitä, kuinka menetän todella paljon, kun en hanki lapsia. Ja että ihminen ei voi koskaan oikealla tavalla ymmärtää elämää, ennen kuin on saanut lapsen. Mielestäni etenkin nuo kommentit ovat todella loukkaavia, sillä kenelläkään ei ole oikeutta vähätellä toisen ihmisen elämäkokemuksia ja ymmärrystä. Minulla on omanlaiseni elämä ja toisilla omanlaisensa. Varmasti ymmärrämme elämästä aivan yhtä paljon, mutta katsoimme sitä vaan eri vinkeistä. Elämäni on omasta mielestäni rikasta ja tyydyttävää, joten monesti mietin, miksei se näille ihmisille riitä?” (nainen, 27 vuotta)

Vapaaehtoinen lapsettomuus valintana eroaa radikaalisti yhteiskunnassa vallalla olevasta lastenhankintaa koskevasta ihanteesta. Yksilöihin voi ympäristön taholta kohdistua vahva normatiivinen odotus siitä, että lapsia kuuluu hankkia. Suomalaisille lapset ovatkin tärkeä perheen määrittelijä (Paajanen 2007, 26). Vapaaehtoista lapsettomuutta ei pidetä yhteiskunnassamme sosiaalisena normina, jonka myös kirjoittajat ovat vahvasti kokeneet. He eroavat tästä normista selvästi valitsemalla lapsettomuuden ja näin heidät nähdään ympäristön taholta erilaisina. Monille ihmisille ydinperhe näyttäytyy ainoana oikeana tapana muodostaa perhe.

”Myöskin kummastuttaa se, että esimerkiksi kahden aikuisen taloutta ei pidetä perheenä samalla lailla kuin taloutta, jossa on lapsia. Yhteiskunta ei ole vielä täysin hyväksynyt va-

paaehtoisesti lapsettomia, mihin toivoisin muutosta. Lapsettomuutta pidetään edelleen outona.” (nainen, 26 vuotta)

Sitaatin kirjoittaja toteaa, että lapsetonta pariskuntaa ei pidetä perheenä samalla tapaa kuin perhettä, jossa on lapsia. Perhe määritelläänkin hyvin pitkälle ydinperheen käsitteen kautta edelleen, vaikka perhemuodot ovat moninaistuneet hyvin erilaisilla tavoilla. Yesilovan (2009, 206) mukaan lapsettomat perheet voidaan patologisoida selitystä kaipaaviksi poikkeuksiksi. Vaikka ihmiset voivat olla nykypäivänä suvaitsevaisempia erilaisia perhemuotoja kohtaan, niin käsitys ydinperheestä ei kuitenkaan ole kadonnut mihinkään. Voidaankin puhua sekä familistisen että individualistisen perhekäsityksen olemassaolosta rinnakkain (Jallinoja 1984, 55). On myös esitetty, että nopeasti muuttuvassa ja epävarmassa maailmassa ydinperheen ja perinteisten sukupuoliroolien arvostus voi kasvaa yksilöllisten perhemuotojen kustannuksella (Takala 1994, 27; Jokinen & Saaristo 2006, 200).

Kirjoittajat kokivat toisinaan, että omasta vapaaehtoisesta lapsettomuudesta kertominen toisille ihmisille oli hyvin hankalaa ja sitä ei välttämättä mielellään otettu puheen aiheeksi sosiaalisissa tilanteissa. Kirjoittajat pelkäsivät, että heidän valintaansa suhtauduttaisiin kielteisesti ja näin ollen he halusivat välttää tällaisten epämiellyttävien tilanteiden muodostumisen. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtaudutaan aikaisempien tutkimusten mukaan usein negatiiviseen sävyyn (ks. esim. Somers 1993, 647; Gillespie 2000; Park 2002).

”Yritän välttää asian esiin ottamisen, koska tiedän monen olevan melko vanhanaikainen ja ahdasmielinen tässä asiassa.” (nainen, 30 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät välttämättä halua näyttäytyä muiden silmissä liian erilaisina, joten valitusta lapsettomuudesta keskustelemista vältetään. Vapaaehtoisesti lapsettomiin saatetaan ympäristön taholta liittää erilaisia negatiivisia stereotypioita. Kirjoittajat tunnistivat teksteissään esimerkiksi sen, että heitä voidaan pitää valintansa vuoksi itsekkäinä. Perheen perustaminen on Ketokiven (2004, 97) mukaan suomalaisille nuorille merkki aikuisuudesta, vastuun ottamisesta sekä itsekeskeisyydestä luopumisesta. Vanhemmaksi ryhtymisen nähdään usein olevan epätsekästä toimintaa ja tällöin lastenhankinnasta kieltäytyminen voi näyttäytyä itsekkyyden ilmaukselta. Vapaaehtoisen lapsettomuuden voidaan jopa ajatella uhkaavan perheen ja tätä kautta yhteisön jatkuvuutta.

Kirjoittajat saattoivat myös pelätä leimautuvansa luonnottomiksi lasten vihaajiksi kertomalla olevansa vapaaehtoisesti lapsettomia. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivatkin Veeversin (1980, 117) mukaan kieltää olevansa erilaisempia kuin muut, vaikka eivät omia lapsia

haluakaan. He eivät esimerkiksi halua muiden ihmisten luulevan heidän vihaavan lapsia, koska se nähdään helposti sosiaalisten normien vastaisena. Toisinaan kirjoittajat olivat kokeneet, että toiset ihmiset, usein äidit, tuntuivat loukkaantuneen kun he kertoivat olevansa lapsettomia omasta tahdostaan.

”Osalle lapsiperheistä olen joutunut kovasti todistelemaan, että en ole lapsivihaaja ja minulla ei ole heidän lapsiaan vastaan mitään.” (nainen, 30 vuotta)

”Valitettavasti usein vaan olen huomannut sen, että jotkut vanhemmat kokevat toisen avoimen vapaaehtoisen lapsettomuuden loukkaukseksi heidän elämäntapaansa kohtaan. Se on valitettavaa, sillä kyse on vain minun tavastani elää elämääni.” (nainen, 27 vuotta)

Kirjoittajat eivät ymmärtäneet sitä, miksi heidän oma valittu lapsettomuutensa voidaan kokea toisen silmissä henkilökohtaisena loukkauksena. Eräs kirjoittaja koki, että ehkä perheelliset äidit ovat kateellisia vapaaehtoisesti lapsettomille siitä, että heidän ei tarvitse kokea vanhemmuuteen ja lapsiperhe-elämään liittyviä vaikeita ja raskaita asioita, vaan he pääsevät helpommalla. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivatkin kokea muiden ihmisten kielteisen suhtautumisen heitä kohtaan johtuvan kateudesta. He saattavat myös kokea vanhempien olevan onnettomia. Näin he näkevät erilaisuutensa vapaaehtoisesti lapsettomina etuna suhteessa ihmisiin, jotka hankkivat lapsia. (ks. Veevers 1980, 121–129.)

Vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat kokea myös suoranaista paheksuntaa valintansa vuoksi. Eräs kirjoittaja totesi, että hän usein itsekseen ihmettelee, miksi jotkut toiset ihmiset haluavat lapsia, mutta hän ei koe, että toisten valintaa voisi julkisesti arvostella. Hän ihmettelikin sitä, miten lapsia omaavat ihmiset voivat arvostella vapaaehtoisesti lapsettomia vapaasti heidän valintansa vuoksi. Toisinaan kirjoittajat olivat saaneet hyvinkin ikävää palautetta muilta ihmisiltä.

”Olen saanut kuulla kaikenlaisia haukkuja valintani takia. Olen mm. epänormaali, sairas, ei-nainen, hullu. Minussa on jotain pahasti vialla kuulemma.” (nainen, 37 vuotta)

”[...]jotkut ihmiset, etenkin naiset, toteavat tylysti että olen itsekeskeinen ja hirveä ihminen kun en halua lasta. Minun pitäisi ajatella niitä naisia, jotka eivät voi tulla raskaaksi jonkun sairauden tai muun asian takia. Kun pystyisi saamaan lapsen niin kyllä pitäis sellainen hankkia.” (nainen, 30 vuotta)

”Varsinkin äiti-ihmisillä on hirveitä vaikeuksia käsittää, että kaikki meistä eivät halua sitä palloa jalkaansa. Olen lukemattomat kerrat kuullut, etten tiedä mistään mitään kun minulla ei ole lapsia, ja etten ole ”oikea nainen” ennen kuin lisäännyn. Nykyään joudun selittämään enää lääkäriille yrittäessäni epätoivoisesti saada sterilisaatiota.” (nainen, 36 vuotta)

Gillespien (2000, 229–230) tutkimuksen mukaan vapaaehtoisesti lapsettomien naisten valintaa voidaan pitää itsekkäänä, outona ja epäfeminiinisenä. Lastenhankintaa tiedustellaan usein erityisesti naisilta. Naiseus ja äitiys onkin vahvasti liitetty toisiinsa kulttuurissamme. Äitiyttä voidaan länsimaisessa kulttuurissa pitää jopa naisen tärkeimpänä sosiaalisena roolina ja identiteetin rakentajana, kuten Gillespie (2000, 225) on todennut. Aineiston kirjoittajat ovatkin saaneet kuulla siitä, etteivät he ole muiden silmissä ”oikeita naisia”, koska he eivät halua lapsia. Parkin (2005) mukaan naisen kieltäytyminen äitiydestä nähdään enemmän negatiivisena, kuin se, että mies kieltäytyy isyydestä. Hyväksytyyn maskuliinisuuden määreet ovatkin hyvin erilaiset kuin hyväksytyyn feminiinisuuden. Miesten hyväksyttävyyttä määrittää naisia enemmän saavutukset työelämässä ja yksilöllisessä elämässä. (Mt., 380.)

Gillespien (2000, 224–225) mukaan vanhemmuutta ylistetään yhteiskunnassa muun muassa uskonnon, politiikan ja lääketieteen auktoriteettien kautta, jotka kyseenalaistavat lapsettomuuden legitiiminä valintana yksilöiden elämässä. Muutama aineiston kirjoittaja kertoi, miten heillä on tai oli ollut vaikeuksia saada sterilisaatiota, koska lääkärit eivät uskoneet heidän valintansa olevan todellinen. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivatkin kokea myös laajemmin yhteiskunnan ja sen asiantuntijoiden taholta, että heidän valintaansa ei hyväksytä. Myös Annily Campbell (1999) on todennut Englannissa tehdyssä tutkimuksessaan, että sterilisaatiota haluavilla vapaaehtoisesti lapsettomilla naisilla voi olla vaikeuksia saada lääkäri uskomaan heidän valintansa olevan pysyvä. Lääkärit voivat ajatella naisten vielä joskus muuttavan mielensä, eivätkä he näin ollen usko heidän haluaan pysyä lapsettomana. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki hänen tutkimukseensa osallistuneet sterilisaatiossa käyneet vapaaehtoisesti lapsettomat naiset olivat kuitenkin jälkeenpäin sitä mieltä, etteivät he katuneet päätöstään, vaan pikemminkin tunsivat olonsa helpottuneiksi. Näin heidän ei tarvinnut enää kärsiä ainaisesta raskaaksi tulemisen pelosta. (Mt., 147, 151.)

Eräs kirjoittaja pohti, että hän voisi päästä sosiaalisessa mielessä helpommalla, jos haluaisi lapsia muiden ihmisten tapaan. Näin hänen ei tarvitsisi tuntea itseään epätavalliseksi muiden silmissä. Kirjoittajan mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa on vielä pitkä matka siihen, että vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tulee yleisesti hyväksytty asia. Muutama kirjoittaja toivoikin kirjoituksissaan, että vapaaehtoisesti lapsettomien valintaa kunnioitettaisiin siinä missä muidenkin ihmisten valintaa lastenhankinnasta. Toisaalta eräs kirjoittaja mainitsi, että hän on saanut naisilta pelkästään positiivista palautetta siitä, että hän tietää mitä haluaa eikä toimi muiden toiveiden mukaan vasten tahtoaan. Voi myös olla, että kir-

joittajat vastatessaan korostivat erityisesti saamaansa negatiivista palautetta valitusta lapsettomuudesta, koska tämä on jäänyt hyvin heidän mieleensä. Kaikki kirjoittajat eivät suinkaan kokeneet, että heidän valintaansa olisi suhtauduttu millään tapaa epäillen tai negatiivisesti.

6.3.3 Ystävyysuhteet koetuksella

Aineistossani kirjoittajat kertoivat valintansa vaikutuksesta sosiaaliseen elämäänsä usein siitä näkökulmasta, miten se on vaikuttanut heidän ystävyysuhteisiinsa. Osassa kirjoituksia todettiin lyhyesti, että kirjoittajien ystävyysuhteet ovat pysyneet muuttumattomina. Näiden kirjoittajien mielestä vapaaehtoisen lapsettomuuden vaikutus sosiaaliseen elämään on pelkästään positiivinen, sillä heillä on paljon aikaa ja mahdollisuuksia nähdä ystäviään. Kirjoittajat ajattelivatkin, että lastenhankinta rajoittaisi heidän sosiaalista elämäänsä, koska he olisivat aina kiinni lapsessa. Vapaaehtoisen lapsettomuuden selkeänä etuna nähdään sen mahdollistama vapaus erityisesti panostaa ihmissuhteisiin. Moni kertoi, että heillä on ystäviä sekä lapsettomien että perheellisten joukosta. Nämä kirjoittajat kokivat, että heidän ystävänsä hyväksyvät täysin heidän valintansa ja he myös ystäviensä valinnat.

”Lähimmät ystäväni tietävät ajatuksistani, osalla heistä on lapsia ja osalla ei. Mielestäni tämä ei ole vaikuttanut suhteisiini heidän kanssaan millään tavalla. He kunnioittavat minun näkökulmiani ja minä puolestaan heidän.” (nainen, 29 vuotta)

”Ystäväni ovat hyväksyneet valintani täysin, kuten minäkin heidän valintansa jos he ovat päättäneet lapsia tehdä.” (nainen, 43 vuotta)

Kysymällä vapaaehtoisen lapsettomuuden vaikutuksesta sosiaalisiin elämään oletin, että lapsettomien ystävyysuhteet perheellistyneiden ystävien kanssa voivat ehkä muuttua ja että lapsettomat saattaisivat ehkä mielellään etsiä kaltaistansa seuraa. Tämä oletus sai myös aineistostani vahvistusta. Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät aina kokeneet ystävyysuhteidensa olevan mutkattomia. Hyvin usein kirjoituksista kävikin ilmi se, että joidenkin perheellistyneiden ystävien kanssa välit olivat viilenneet. Tärkeänä syynä tähän oli se, että kirjoittajat kokivat, että heidän ystävänsä eivät osanneet enää keskustella muusta kuin lapsistaan ja lapsiperhe-elämästä, joka ei vapaaehtoisesti lapsettomia keskusteluaiheena aina kiinnostanut. Ystävyysuhteet voivatkin Veeversin (1980, 141–142) mukaan joutua koetukselle, kun vapaaehtoisesti lapsettomien lapsia saaneet ystävät hurauttavat vanhemmuuteen täysin.

”[...]valitettavasti moni ystävä on kadonnut sinne mammalandiaan hankittuaan lapsia. Ymmärrän, että se lapsi on tärkeä jne., mutten sitä, ettei pystytä mistään muusta puhumaan eikä elämässä tunnu olevan mitään muuta sisältöä.” (nainen, 32 vuotta)

*”Kyllähän lapsettomuus vaikuttaa sosiaaliseen elämään. Enimmäkseen niin, että ystävä-
tarien tultua synnytyslaitokselta se elämä ei keskity juuri muuhun kuin perheeseen ja pu-
heenaiheet myös. Melko monella ikäiselläni naisella on lapsia - ehkäpä 10–15 vuoden
päästä voi jutella jo muustakin.”* (nainen, 37 vuotta)

Lapsia saaneiden ystävien elämä tuntui kirjoittajien mielestä pyörivän pelkästään lasten ympärillä. Kirjoittajat myös usein kokivat, että näitä ystäviä oli vaikea nähdä, sillä heidän aikataulunsa muodostuivat lasten asettamilla ehdoilla. Ystävät olivat kovin kiireisiä arjesaan ja vapaaehtoisesti lapsettomat saattoivat ajatella, ettei heidän elämäänsä myöskään viitsinyt aina häiritä.

*”Kaikki ystäväni ovat joko lisääntyneet tai aikovat lisääntyä. Lisääntyneitten osalta se jossain määrin vaikuttaa yhteydenpitoon. Pienten lasten kanssa ei pääse noin vain kulke-
maan ja lähtemään. Jos haluaa lähteä jonnekin, pitää saada lapsenvahti tai ottaa lapset
mukaan. Kun lapset ovat mukana, mennään pakostakin niitten ehdoilla.”* (nainen, 36 vuot-
ta)

*”Sosiaaliseen elämään vaikuttaa kyllä sikäli, että lapsia hankkineita kavereita näkee nyky-
ään hyvin harvoin, eivät pysty lähtemään kyläilemään helposti, eikä itsekään halua tup-
pautua toisten kiireistä arkea häiritsemään.”* (nainen, 38 vuotta)

Toisinaan kirjoittajat kokivat, että heidän perheelliset ystävänsä olivat jättäneet yhteydenpidon vähemmälle heidän kanssaan sen vuoksi, että he ovat vapaaehtoisesti lapsettomia. Nämä kirjoittajat ajattelivat ystäviensä ymmärtäneen väärin, että he eivät viihtyisi ollenkaan lasten seurassa, mikä ei pitänyt paikkaansa. Toiset kirjoittajat puolestaan kertoivat, että he haluaisivat nähdä ystäviään aikuisten kesken rauhassa, mutta tämä koettiin vaikeaksi järjestää. Lasten mukana ollessa seurusteleminen voi olla vaikeaa, eivätkä kirjoittajat olleet kiinnostuneita ystäviensä lapsista niinkään, vaan ystävistään. Kirjoittajat saattoivat jopa todeta, että he eivät halua nähdä ystäviensä lapsia ollenkaan ja ystävät eivät ole esimerkiksi tervetulleita käymään heidän luonaan lastensa kanssa.

Toisinaan kirjoittajille oli käynyt niin, että monet lapsia saaneet ystävät olivat jääneet kokonaan pois heidän elämästään. Yhteistä puhuttavaa ja yhteistä tekemistä tuntui olevan vaikea löytää. Elämänarvot ovat voineet muodostua ystävysten kesken niin erilaisiksi, että ystävyysuhteet ovat lopahtaneet. Vapaaehtoisesti lapsettomia saattaa kiinnostaa esimerkiksi ulkona käyminen ja juhliminen enemmän kuin lapsia saaneita ystäviä. Eräs nuori

kirjoittaja kertoi pelkäävänsä jo valmiiksi sitä, että miten hänen sosiaalisten suhteidensa kanssa käy, kun ihmiset ympärillä alkavat hankkia lapsia. Vapaaehtoisesti lapsettomilla voi siis olla vaikeuksia sosiaalisessa elämässään, erityisesti jos seurusteleminen perheellistyneiden ystävien kanssa vaikeutuu syystä tai toisesta.

Sosiaaliseen elämään liittyvät vaikeudet eivät päde aina pelkästään ystävyyssuhteisiin. Jotkut kirjoittajat kokivat tuntevansa itsensä ulkopuolisiksi sellaisissa sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi työpaikkakeskusteluissa tai sukujuhlissa, missä ihmiset puhuivat perhe-elämästä ja lapsista. He kokivat näissä keskusteluissa jäävänsä helposti syrjään, sillä heillä ei ollut näihin keskusteluihin mitään annettavaa.

”Pakollisilla syntymäpäivillä ja sukujuhlilla tuntee itsensä usein ulkopuoliseksi, kun muut ovat perheellisiä ja heidän puheensa ja juttunsa ovat kovin perhekeskeisiä.” (nainen, 38 vuotta)

”Sosiaaliseen elämäni lapsettomuuteni vaikuttaa lähinnä siten, että jään ja jättyädyn ystävien/tuttavien/kollegojen keskusteluista ulkopuolelle siinä vaiheessa, kun keskusteluun tulee lapset.” (nainen, 30 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapseton voi tietyissä tilanteissa pelätä jopa joutuvansa sosiaalisesti eristetyksi, jos kaikki muut ympärillä ovat perheellisiä. Eristetyksi tuleminen voi pelottaa myös silloin, jos kaikki läheiset ihmiset hankkivat lapsia ja itse lapsettomana erottuu näin joukosta. Callanin (1985, 127) mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat voivatkin hakeutua mielellään sellaisten henkilöiden seuraan, jotka ovat samanmielisiä heidän kanssaan. Toisinaan aineiston kirjoittajat kertoivat, että he mielellään etsivät ystävikseen toisia vapaaehtoisesti lapsettomia, joiden kanssa on helpompi jakaa ajatuksia lapsettomuudesta ja tuntee yhteen kuuluvuutta.

”Sosiaaliseen elämäni velauteni (vela = vapaaehtoisesti lapseton) vaikuttaa siten, että etsin kaltaistani seuraa. Monet uudet kaverini ovat myös lapsettomia - tai sitten jo lapsensa isoiksi kasvattaneita. Pikkulasten vanhempien kanssa on vaikea löytää yhteistä säveltä. Harmittaa hiukan, että niin monet ihmiset niitä lapsia haluavat.” (nainen, 33 vuotta)

Erilaiset internetin keskustelupalstat ja Vapaaehtoisesti Lapsettomat ry mainittiin muutamissa kirjoituksissa tärkeiksi väyliksi siinä, että vapaaehtoisesti lapsettomat pystyvät löytämään muita vapaaehtoisesti lapsettomia ihmisiä elämäänsä. Vertaistuen merkitys koettiin hyvin tärkeäksi asiaksi. Kirjoittajat kertoivatkin omaavansa paljon sellaisia ystäviä, jotka ovat myös vapaaehtoisesti lapsettomia tai muuten samanhenkisiä heidän kanssaan.

6.3.4 Parisuhde ilman lapsia

Kirjoituspyynnössä kysyin myös sitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa mahdollisessa parisuhteessa elämiseen. Kirjoittajat olivat vastanneet kysymykseeni hyvin erilaisista näkökulmista käsin. Toiset kirjoittajat olivat vastanneet lyhyesti kysymykseeni siten, että vapaaehtoisella lapsettomuudella ei ole merkitystä parisuhteen kannalta, sillä myös kirjoittajan kumppani on vapaaehtoisesti lapseton. Toiset kirjoittajat taas olivat kertoneet enemmän siitä, minkälainen heidän parisuhteensa on, kun siinä ei ole lapsia. Käsittelenkin tässä luvussa sekä vapaaehtoisesti lapsettoman parisuhteen solmimista että parisuhteen luonnetta.

Lapsettoman parisuhteen solmiminen

Vapaaehtoisesti lapsettomat valitsevat kumppanikseen henkilön, joka on myös sitoutunut lapsettomuuteen. Vain harvoin kirjoittajat kertoivat, että asiasta ei ole kumppanin kanssa varsinaisesti keskusteltu tai että osapuolet ovat osittain vielä erimielisiä lastenhankinnasta. Samanmielisen kumppanin löytäminen onkin hyvin tärkeää parisuhteen onnistumisen kannalta. Kirjoittajat kertoivat, kuinka jo tutustumisvaiheessa ennen suhteen aloittamista on hyvin tärkeää ottaa esille se, että ei halua lapsia. Toiset vapaaehtoisesti lapsettomat tietävätkin jo ennen parisuhdetta, etteivät he halua lapsia ja näin ollen he etsivät kumppania, joka ajattelee samoin. Kumppanin mielipide ratkaisee, onko suhdetta järkevää viedä pidemmälle.

”Mielestäni tämä keskustelu lapsen haluamisesta/ei-haluamisesta tulee ottaa uuteen ihmiseen tutustuessa hyvin aikaisessa vaiheessa esille.” (nainen, 35 vuotta)

”Se on sellainen asia missä ei oikein voi tehdä kompromissia. Ei voi vaatia toista olemaan lapsettomana, jos hän lasta haluaa. Saatika painostaa toista tekemään lasta, jos hän ei halua.” (nainen, 36 vuotta)

Kirjoittajat kokivat, että vapaaehtoisen lapsettomuuden kohdalla ei voi tehdä kompromisseja parisuhteessa. Kirjoittajat, jotka olivat jo pidemmänkin ajan parisuhteessa eläneitä, olivat sitä mieltä, että jos kumppani alkaisi haluta lapsia, olisi parempi erota. Lasta ei voi tehdä toisen mieliksi vasten omaa tahtoa, eikä toista voi pakottaa pysymään lapsettomana, jos hän lasta kovasti toivoisi. Kysymys lastenhankinnasta olikin ollut toisinaan eron syynä kirjoittajien aikaisemmissa parisuhteissa. Jallinojan (2000, 20) mukaan ihanneparisuhteessa rakastavaiset huolehtivatkin siitä, että he sopivat toisilleen. Nuoruuden pidentyessä on aikaa kokeilla yhteiselämää useamman kuin yhden kumppanin kanssa. Kumppanin tuki

lapsettomuuskysymyksessä on ehdottomana edellytyksenä hyvin toimivalle parisuhteelle. Kirjoituksissa ilmeni kuitenkin myös usein, että parisuhteessa nainen on ollut aloitteellisemmassa roolissa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta päätettäessä, jos valinta on tehty vasta parisuhteen solmimisen jälkeen. Tutkimusten mukaan naiset ovatkin usein se osapuoli, joka päättää mahdollisesta lasten hankkimisesta tai siitä kieltäytymisestä (Sevón & Huttunen 2002, 78–79; Gillespie 2003, 128). Lastenhankinta koskee sukupuolena enemmän naisia, joten voi olla luonnollista, että naisella on sen suhteen enemmän päätäntävaltaa. Samanmielisyys voi tässä tapauksessa tarkoittaaakin sitä, että mies sopeutuu naisen toiveeseen.

Eräs kirjoittaja totesi, että hänellä ei ole ollut painetta löytää elämäkumppania biologisen kellon painostuksesta, vaan sopivaa kumppania on etsitty rauhassa. Usein naisilla onkin, toisin kuin miehillä, tarve löytää sopiva kumppani hyvissä ajoin jos aikoo hankkia lapsia, sillä nainen voi saada lapsia vain tiettyyn ikään asti, jonka jälkeen se ei ole enää mahdollista. Vapaaehtoisesti lapsettomalla naisella ei tätä ongelmaa ole, vaan oikea kumppani voi tulla vastaan vasta myöhemmälläkin iällä.

Toisinaan kirjoittajat puolestaan kertoivat vaikeudesta löytää itselleen sopivaa kumppania. He kokivat, että useimmat miehet joko haluavat lapsia tai sitten heillä on jo lapsia aikaisemmasta suhteesta. Vapaaehtoisesti lapsettomalle voikin olla hyvin tärkeää, että kumppanilla ei olisi ennestään lapsia, ainakaan pieniä sellaisia. Osa kirjoittajista puolestaan kertoi elävänsä miehen kanssa, jolla on omia lapsia. Joillekin kirjoittajille miehen lapsiin oli hankala tottua, ja jotkut taas eivät nähneet tässä mitään ongelmaa. Heille oli kuitenkin tärkeintä, että parisuhde on toimiva ja että miehellä ei ollut tarvetta hankkia lisää lapsia heidän kanssaan.

Lapsettoman parisuhteen edut

Somersin (1993, 648) tutkimuksen mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat pariskunnat olivat tyytyväisempiä parisuhteensa laatuun kuin pariskunnat, joilla oli lapsia. Hän arvioi tämän johtuvan siitä, että parisuhteessa jossa ei ole lapsia, itse parisuhde on huomion keskipisteenä, joten siihen pystytään panostamaan enemmän. Vapaaehtoisen lapsettomuuden voidaan nähdä olevan selkeä etu parisuhteen kannalta. Kirjoituksissa kuvailtiin kaikkea sitä hyvää, mitä lapsettomuus mahdollistaa parisuhteessa. Hyvin tärkeänä asiana koettiin yh-

dessä vietetyn ajan merkitys. Lastenhankinnan myötä aikaa ei jäisi yhtä paljon panostaa parisuhteeseen ja toisen huomioimiseen.

”Vapaaehtoinen lapsettomuus on yksi tekijöistä, jotka mahdollistavat sen, että meillä on aikaa toisillemme ja yhteisille asioille. Olen todella perin pohjin tutustunut ihmiseen, jonka kanssa elän parisuhteessa. En usko, että parisuhteemme olisi yhtä syvä ja onnellinen, jos meillä olisi jälkikasvua.” (nainen, 32 vuotta)

”Parisuhteessamme on paljon aikaa ja tilaa toimivalle kommunikoinnille, yhteiselle vapaa-ajalle sekä fyysiselle läheisyydelle. Saamme riittävästi lepoa, joka osaltaan edesauttaa em. asioiden toteutumista.” (nainen, 43 vuotta)

”Koen, että velauteni vahvistaa suhdettani puolisooni. Koska emme hanki lapsia, ei väliimme tule ketään muuta, emme joudu jakamaan aikaamme useamman ihmisen kesken, vaan voimme olla yhdessä tai yksin (olemme kumpikin yksiksemme viihtyviä), aina kun siltä tuntuu. Voimme myös elää juuri niin kuin haluamme, juuri sellaista elämää kuin itse haluamme.” (nainen, 26 vuotta)

Vapaaehtoisen lapsettomuuden mahdollistama vapaus ja itsensä toteuttaminen elämässä nähtiin tärkeänä osana sekä omaa elämää, että myös parisuhdetta. Parisuhteessa pystyy vapaasti olemaan yhdessä vapaa-aikana sekä harrastamaan kumppanin kanssa, kun lapset eivät vie kaikkea huomiota. Myös fyysisen läheisyyden merkitys koettiin tärkeänä. Lapsettomassa parisuhteessa ajateltiin olevan myös paljon tilaa avoimelle kommunikaatiolle. Parisuhteella näyttäisikin olevan vapaaehtoisesti lapsettomille suuri merkitys. Lapsettomuuden myötä parisuhde voidaan asettaa prioriteettina elämässä korkealle. Yksilöllistymisestä huolimatta rakkaudella on tärkeä merkitys ihmisten elämässä ja yksilöt toivovat läheistä suhdetta toisen ihmisen kanssa (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 24).

Eräs kirjoittaja totesi, että hänellä ja hänen kumppanillaan ei ole mitään pakottavaa syytä pysyä yhdessä lapsen vuoksi, vaan heidän yhdessä pysymiselleen on pelkästään syynä molemminpuolinen rakkaus. Mahdollinen lapsi ei näin pakota kumppaneita pysymään yhdessä, jos he eivät enää rakastaisikaan toisiaan. Vapaaehtoisesti lapsettomien parisuhde voi näin ollen toimia esimerkkinä Giddensin (1991, 88–98) mainitsemaasta puhtaasta suhteesta, jossa parisuhde pysyy koossa niin kauan, kuin se tuo emotionaalista tyydytystä sen osapuolille. Puhdas suhde voidaan nähdä ulkoisista tekijöistä vapaana suhteena, joka perustuu vapaaehtoiseen sitoutumiseen, ei velvoitteisiin.

Mahdollinen lastenhankinta voi myös näyttäytyä erityisenä uhkana parisuhteen eheydelle. Jallinoja (2000) on puhunut parisuhteen kolmansista osapuolista, jotka pakottavat kumppanit erilleen toisistaan. Tämä kolmas voi olla lapsi, joka syntyy parisuhteeseen. Lapsesta voi

parisuhteen näkökulmasta tulla niin sanottu kolmas pyörä, joka asettaa parisuhteeseen omat vaatimuksensa. Jallinoja puhuukin lapsen aikaan saamasta maanjäristyksestä. (Mt., 89, 98, 106.) Vapaaehtoisesti lapsettomien näkökulmasta mahdollisen lapsen mukanaan tuoma muutos parisuhteelle näyttäytyy hyvin kielteisessä valossa. Kirjoittajat kokivat, että jos heidän parisuhteeseensa syntyisi lapsi, se olisi todennäköisesti parisuhteen loppu.

”Elämme erittäin onnellisessa ja stressittömässä parisuhteessa. Meillä on aikaa harrastaa ja huomioida toisiamme. Lapsi varmasti rikkoisi sen täydellisen suhteen mikä meillä on ja ero tulisi.” (nainen, 26 vuotta)

”[...]lapsi muuttaisi arkea ja samalla parisuhdetta varmasti varsin radikaalisti enkä ole varma, että se menisi parempaan suuntaan. Lapsi tuntuu asioita sotkevalta kolmannelta pyörältä.” (nainen, 32 vuotta)

”[...]mieleeni on piirtynyt kuva parisuhteesta, joka katkeaa, kun lapsi on syntynyt. En vain pysty näkemään lapsiperhe-elämää idyllisenä. Suoraan sanottuna koen vastenmielisenä ajatuksen heterodyinperheestä ja todella absurdina sen, että minä hankkisin mieheni kanssa lapsia. Koko lause kuulostaa sanottuna ihan nurinkuriselta ja epätodelta. Ensimmäisenä ajatus herättää minussa mielikuvia riitelystä, itkusta ja väsymyksestä.” (nainen, 33 vuotta)

Kirjoittajat kokivat, että lastenhankinta olisi liian suuri riski parisuhteen pystyessä pysymisen kannalta. Lapsen ajateltiin aiheuttavan riitoja kumppanien välille esimerkiksi ajan käyttöön ja lapsen kasvatukseen liittyvien erimielisyyksien takia. Erään kirjoittajan mielestä äitiys voi myös vallata naisen pään niin täysin, että parisuhde jää kokonaan huomiotta. Hänen mukaansa ei ole ihme, että avioerot tulevat yleensä siinä vaiheessa, kun lapset ovat pieniä. Myös Jallinoja on puhunut äidin ja lapsen välisestä symbioottisesta suhteesta romanssina, josta parisuhde voi kärsiä. Lapsen tulo parisuhteeseen voikin pahimmillaan aiheuttaa eron, jos kumppanien välistä romanssia ei saada enää elvytetyksi. (Jallinoja 2000, 108, 114.) Lainialan (2012, 50–51) mukaan lastenhankintaa ei voida enää nykypäivänä nähdä täysin rationaalisenä valintana, sillä ihmiset ovat tietoisia sen mukanaan tuomista mahdollisista kielteisistä seurauksista muun muassa parisuhteelle. Kirjoittajat saattoivat myös kokea, että heidän omien vanhempiansa parisuhde on kärsinyt lastenhankinnan myötä, joka on osaltaan vaikuttanut heidän haluunsa pysyä lapsettomina ja elää näin onnellisessa parisuhteessa ilman lapsia (ks. vastaavasti myös Veevers 1980, 57–59).

6.4 Pohdintoja vanhemmuudesta

Tässä luvussa käsittelen vielä vapaaehtoisesti lapsettomien ajatuksia vanhemmuudesta, lastenhankinnasta ja lasten kasvattamisesta yleisemmällä tasolla. Kirjoituspyynnössä kysyin viimeisenä asiana, miten vapaaehtoisesti lapsettomat suhtautuvat vanhemmuuteen. Aineiston kirjoittajilla oli voimakkaita mielipiteitä sekä lastenhankinnasta että myös kasvattajana toimimisesta. Olenkin jakanut nämä teemat kahteen eri alalukuun. Ensimmäisenä teemana käsittelen sitä, miksi kirjoittajien mielestä ihmiset hankkivat lapsia ja toisena teemana tarkastelen sitä, kuinka kirjoittajat näkivät vanhemmuuden olevan nykypäivänä hu-
kassa.

6.4.1 Miksi lapsia hankitaan?

Aineiston kirjoittajat reflektoivat kirjoituksissaan sitä, miksi toiset ihmiset hankkivat lapsia. Osittain tämä saattoi liittyä lapsettomuuden valitsemiseen sitä vahvistavana ja korostavana tekijänä. Tämä teema esiintyi kuitenkin kirjoituksissa myös yleisenä pohdintana lastenhankinnasta.

Perinteistä ajatusta siitä, että lapsia hankitaan vanhuuden turvaksi, sivuttiin kirjoituksissa. Lasten näkeminen vanhuuden turvana tarkoittaa sitä, että lapset huolehtisivat vanhemmistaan, kun nämä ovat vanhoja ja tarvitsevat muiden ihmisten apua selviytyäkseen. Jos henkilöllä ei ole lapsia, hänen voidaan ajatella olevan vanhana onneton ja yksinäinen. Perheettömyyden voidaan Oinosen (2001) mukaan ajatella johtavan yhden keskeisimmän suoja-
verkon puuttumiseen. Erityisesti ydinperheen ajatellaan edustavan tärkeintä tukiverkkoa jäsenilleen. Perheen jäseniä sitoo moraalinen vastuu toisistaan ja erityisesti vanhempien ja lasten välisten suhteiden ajatellaan olevan pysyviä, vaikka vanhemmat eroaisivatkin. (Mt., 121.)

Kirjoittajat eivät kuitenkaan kokeneet, että lapsia tarvittaisiin vanhuuden turvaksi nyky-yhteiskunnassa tai että siihen voisi luottaa, että heistä olisi siihen. Hyvinvointiyhteiskunnan tarjoaman eläkejärjestelmän sekä julkisen vanhustenhoidon voidaankin ajatella vähentävän tarvetta hankkia lapsia vanhuuden turvaksi Suomessa (Lainiala 2012, 12). Suomessa vanhukset hoidetaan hyvin pitkälle vanhainkodeissa, mikä on siirtänyt vastuuta vanhempien ihmisten hyvinvoinnista kunnille. Lastenhankinta ei myöskään välttämättä takaa sitä, että lapsista olisi huolehtimaan omista vanhemmistaan. Lasten ja vanhempien välille voi Callanin (1985, 135) mukaan tulla välirikko, lapset voivat olla hyvin kiireisiä omassa elämäs-

sään tai he voivat mahdollisesti muuttaa kauas vanhempiansa luota. Tällöin on mahdotonta ajatella, että lapset automaattisesti huolehtisivat ikääntyvistä vanhemmistaan. Samanlaisia ajatuksia oli myös aineistoni kirjoittajilla. He eivät kokeneet, että lapset välttämättä aina haluaisivat huolehtia tai pystyisivät huolehtimaan omista vanhemmistaan. Lastenhankintaa ei pidetty rationaalisenä päätöksenä, jos sen motiivina nähtiin lapsista koitua turva vanhuuden päivinä.

Lasten on voitu myös ajatella merkitsevän vanhemmilleen eräänlaista oman kuolematuomuksen turvaamista. Vanhempien kuollessa lapset jatkavat heidän nimeään, genejään ja arvojaan eteenpäin aina seuraaville sukupolville. (Gittins 1985, 95.) Toisinaan kirjoittajat mainitsivat, että heillä ei henkilökohtaisesti ole mitään halua tai tarvetta siirtää omia genejään mahdollisille lapsilleen ja koko ajatusta geenien välittämisestä lapsille pidettiin erikoisena syynä hankkia lapsia.

Lastenhankintaan liittyy myös vahva ajatus lasten emotionaalisesta merkityksestä vanhemmilleen. Lapsen nähdään antavan merkityksen elämälle. Lasta halutaan rakastaa ehdoitta ja lapselta halutaan saada vastineeksi ehdotonta rakkautta. (Gittins 1985, 99; Beck & Beck-Gernsheim 1995, 107.) Jotkut kirjoittajat ajattelivat, että jos vapaaehtoista lapsettomuutta pidetään itsekkäänä valintana, niin lastenhankintaa pitäisi pitää yhtä itsekkäänä päätöksenä. Vanhempien ajateltiin hankkivan lapsia osittain hyvin itsekkäistä syistä.

”Lapsettomuutta usein väitetään itsekkääksi elämäksi, mutta eikö lapsellisuus ole itsekkäämpää? Halutaan joku joka huolehtii sinusta ja tuotetaan lisää kuluttajia tähän jo tuhoutuvaan maailmaan, johon yhtään lisää ihmisiä ei järkevästi tällä kulutuksella mahdu. Halutaan ne omat geenit jakoon. On ne meidän lapset, meidän perhe. Ei altruismia, ei yhteisöllisyyttä, jossa teidän lapset on myös meidän lapsia ja toisin päin.” (nainen, 26 vuotta)

”Mielestäni on aika iso vastuu säilyttää lapsen harteille vastuu äidin/isän onnellisuudesta. [...] Mitä sitten jos lapsi ei teekään vanhempiaan onnelliseksi?” (nainen, 32 vuotta)

Ziehen (1991) mukaan lapsista voi huomaamatta tulla vanhempiansa elämäntarkoituksen takaajia. Lapseen voikin kohdistua paljon toiveita ja odotuksia. Vanhemmat voivat tarvita lapsia omia varmuuden ja läheisyyden toiveita tyydyttääkseen. (Mt., 45, 100.) Näin ajateltuna lastenhankinta näyttäytyy hyvin itsekkäänä tekona. Joskus kirjoittajia oli myös ärsyttänyt se, miten heidän mielestään vanhemmat ja erityisesti jotkut äidit kokivat vanhemmuuden asiana, mikä teki heistä erityisen tärkeitä ihmisiä.

”Se, että äitiys on nostettu tietynlaiselle ”jalustalle” on sen sijaan mielestäni ärsyttävää ja raivostuttavaa. Jotkut äidit tuntuvat ajattelevan olevansa jotenkin jalostuneempi ja parem-

pi ihmisolento vain äitiyden kokemuksen takia. Isät tuntuvat harvemmin tekevän näin.”
(nainen, 37 vuotta)

”On todella ärsyttävää, kun monien vanhempien mielestä se äitiys tai isyys on ainoa oikea tapa elää ja lapsiperheet ovat heidän mielestään etuoikeutettuja kaikessa.” (nainen, 38 vuotta)

”Ärsyttää, kun jotkut esim. esittelevät itsensä että ”olen äiti/isä”, en ymmärrä miksi sitä pitää korostaa? Melkeinpä kuka tahansa voi lisääntyä, mielestäni siinä ei ole mitään korostamisen arvoista. Arvostan huomattavasti enemmän saavutuksia, joihin harva ihminen pystyy. Minulle äitiydellä/isyydellä ei ole käytännössä mitään merkitystä.” (nainen, 32 vuotta)

Kirjoittajat eivät ymmärtäneet, miksi lastenhankinta ja vanhempana toimiminen olisi jotenkin enemmän merkitsevää, kuin muut tärkeiksi koetut asiat elämässä. Muutaman kirjoittajan näkemysten mukaan lapsiperheet ovat myös etuoikeutettuja saamaan joitakin palveluja, mikä oli heidän mielestä hyvin ärsyttävää. Eräs kirjoittaja toivoi, että lapsettomillekin olisi enemmän kohdennettuja palveluita tarjolla, kuten hotelleja tai tapahtumia, jotka ovat lapsivapaita. Vapaaehtoisesti lapseton voi kokea, että hänen tarpeitaan ei oteta samalla tavalla huomioon, kuin lapsiperheiden vastaavia.

Toisinaan kirjoittajat ottivat myös kantaa tahattomaan lapsettomuuteen. He eivät omien sanojensa mukaan ymmärrä, miksi jotkut ovat valmiita käymään läpi henkisesti ja fyysisesti raskaat ja kalliit hedelmöityshoidot. Biologisen lapsen kaipuu näyttäytyy heille liioitelluna toiveena, varsinkin kun lapsen adoptoiminen on myös mahdollista. Eräs kirjoittaja toteasi, että on kummallista, että tahattomasti lapsettomat eivät kykene pääsemään lapsitoiveen yli. Toisaalta kirjoittajat myös tunsivat sympatiaa tahattomasti lapsettomia kohtaan ja olivat pahoillaan, että kaikki eivät voi saada lapsia, jotka niitä haluaisivat.

Lastenhankinta sosiaalisena normina

Kirjoittajat olivat myös usein sitä mieltä, että monet ihmiset hankkivat lapsia siihen kohdistuvien sosiaalisten normien vuoksi. Lastenhankinta nähtiin asiana, jota ihmiset toteuttavat siksi, että muutkin ihmiset tekevät niin tai koska niin ”kuuluu tehdä”.

”Mielestäni lastenhankkimista ei tulisi pitää niin itsestään selvänä elämänaskeleena kuin nykyään pidetään. Uskon, ja tiedänkin, että jotkut ihmiset hankkivat lapsia vain kumppanin painostuksesta ja siksi ”kun se on tapana”, vaikka eivät koe luontaista kutsua vanhemmuuteen. Monesti tällaiset ihmiset kokevat jälkikäteen voimakasta syyllisyyttä siitä, etteivät koe

vanhemmuudesta sellaista iloa ja tyydytystä, kuin muiden mukaan pitäisi. Vanhemmuus on pitkälti yli-ihannoitu myytti, josta pitäisi uskaltaa puhua enemmän asian oikealla nimellä.” (nainen, 27 vuotta)

”Tuntuu suorastaan typerältä tehdä vauvoja vain siksi, että pitää vauvoja ihanina tai koska niin vain ”kuuluu” tehdä. Olen sitä mieltä, ettei ajatteluun kykenevä ihminen edes voi vakavissaan vedota johonkin hormonimyrskyyn - 2000-luvulla ei ole ”pakko” tehdä lasta/lapsia, kuten silloin kun koko naisen asema riippui hedelmällisyydestä.” (nainen, 25 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät näe lasten hankkimista millään tavalla pakollisena asiana elämänsä elämässä, toisin kuin se on ollut aikaisemmin historiassa. 1960- ja 1970 -lukujen radikaali murros naisten asemassa ja siitä seurannut naisemansipaatio onkin merkinnyt naisille vapautta kieltäytyä äitiydestä (Nätkin 1991, 22). Kirjoittajat pitivät kuitenkin vanhemmuutta ikään kuin jalustalle nostettuna ihanteena, jota ei helposti osata kyseenalaistaa. Lastenhankintapäätös nähtiin asiana, jota ei aina osata pohtia tarpeeksi perusteellisesti. Muutama kirjoittaja arveli, että jos ihmiset realistisesti harkitsisivat lastenhankintaa, eivätkä alistuisi sosiaalisille normeille, niin vapaaehtoisesti lapsettomien määrä yhteiskunnassa kasvaisi.

Toisinaan kirjoittajat kertoivat kuulleensa tutuilta äideiltä, että lastenhankintaa olisi kannattanut pohtia tarkemmin ennen siihen ryhtymistä. Kirjoittajat kokivat, että monilla vanhemmilla on liian romantisoituja kuvitelmia siitä, mitä vanhemmuus on. Jotkut kirjoittajat käyttivät myös nimitystä ”marttyyri vanhemmat” niistä vanhemmista, jotka valittavat usein lapsiperheen arjen vaatavuutta.

”Monilla tuntuu myös olevan kovin ruusunpunainen kuva lapsiperheen elämästä ja arjen rankkuus ja univaje tulee yllätyksenä. Olen kuullut hämmästyneitä kommentteja nuorilta äideiltä, että ihan oikeastiko tätä joutuu hoitamaan myös silloin kun ei huvittaisi? Jos ihmiset ihan realistisesti tietäisivät mihin ovat ryhtymässä, syntyvyys laskisi varmasti.” (nainen, 33 vuotta)

”Olen tavannut lukuisia väsyneitä äitejä, jotka haaveilevat omasta ajasta ja siitä, että lapset muuttavat pois kotoa, jolloin itsensä kehittämiseksi on aikaa. Olisi muutakin kuin pyykkäamista, siivoamista ja rajojen asettamista.” (nainen, 27 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomat voivat oman katsantokantansa ja valintansa vuoksi nähdä vanhemmuuden yleisesti hyvin negatiivisessa sävyssä, jolloin on myös helpompi nähdä ja tuoda esille lastenhankintaan liittyvät vaikeat asiat. Tämä voi johtaa hyvinkin kärkeviin mielipiteisiin vanhemmuutta kohtaan ja kärjistetyimmillään vanhemmuuden valitseminen voi-

daan nähdä pelkästään harkintakyvyttömyyden puutteena ja alistumisena yhteiskunnan asettamille normatiivisille odotuksille (ks. vastaavasti myös Veevers 1980, 122–125; Park 2002, 35).

6.4.2 Vanhemmuus hukassa

Tässä luvussa käsittelen vielä kirjoittajien kertomia kokemuksia ja näkemyksiä siitä, miten vanhemmat kasvattavat nykypäivänä lapsiaan ja nuoriaan. Jotkut kirjoittajista kertoivat erityisesti työnsä kautta olevansa paljon tekemisissä lapsiperheiden kanssa. He ovat nähneet tätä kautta myös niitä asioita, mitkä kasvattamisessa ovat menneet mahdollisesti pieleen. Kirjoittajat kertoivat, miten vanhemmuuteen ryhdytään usein liian kevein perustein ymmärtämättä, minkälaisen kasvatusvastuun se tuo mukanaan.

”Suhtaudun vanhemmuuteen erittäin vakavasti, minusta se on tehtävä, johon ei pidä ryhtyä kevytmielisesti. Olen surullinen siitä, että monet nykyvanhemmat yrittävät olla liikaa kavereita lastensa kanssa, ja sitten eivät saa lapsia kuriin. Kurilla tarkoitan muun muassa yleisiä käytöstapoja ja toisten ihmisten huomioonottamista, ja sen ymmärtämistä, että aina ei voi saada kaikkea, mitä haluaa.” (nainen, 59 vuotta)

”Liikaa on huonoja vanhempia, jotka eivät välitä lapsistaan, eivät viitsi hoitaa vastuitaan ja velvollisuuksiaan. Joko menevät siitä, mistä aita on matalin ja antavat lapselle kaiken periksi, tai tekevät kaiken lapsen puolesta, tai jättävät lapsen oman onnensa nojaan huolehtimaan itse itsestään. Mielestäni lasten hankkiminen pitäisikin tehdä luvanvaraiseksi, jonkinlainen vanhemmuusajokortti, jonka teoria- ja käytännönkokeen läpäistyään saisi luvan hankkia lapsia. Luvan voisi kasvatuksellisten töppäysten takia myös menettää, aivan kuten normaalin ajokortin.” (nainen, 38 vuotta)

Kirjoittajat uskoivat, että kaikilla vanhemmilla ei ole käsitystä siitä, miten lapsesta kasvatetaan tasapainoinen kansalainen. Erityisesti moni kirjoittaja koki vapaan kasvatuksen periaatteiden olevan ongelmallisia sekä lapsien että aikuisten näkökulmasta. Ziehen (1991, 91–92) mukaan vanhemmat voivat pyrkiä olemaan lastensa kavereita, erottaen niistä autoritaarisista kasvatustavoista, joiden mukaan he itse ovat kasvaneet. Kirjoittajat kuitenkin kokivat, että vanhemmilla on vastuu lapsistaan, johon kuuluu tärkeänä osana rajojen asettaminen, ei kaverina lapselle oleminen. Eräs kirjoittaja mainitsi, että monet vanhemmat tuntuvat pelkäävän omia lapsiaan ja siksi lapsille ei uskalleta laittaa tarvittavia rajoja. Hänen mukaansa vanhempia ei kunnioiteta ja arvosteta enää samalla tapaa kuin ennen. Aineistoni vapaaehtoisesti lapsettomilla olikin hyvin voimakas näkemys siitä, että vanhempana toimiminen on nykyvanhemmilta hukassa (ks. myös Jallinoja 2006, 113).

”Nykyaikana vanhemmuus tuntuu olevan hukassa. Ihmiset ovat itsekin vielä lapsia kun tekevät lapsia, enkä puhu välttämättä heidän iästään, vaan siitä ovatko he valmiita olemaan vanhempia. [...] Vanhemmuus on määrätietoisuutta, yhteen hiileen puhaltamista, valmennusta elämään ja ennen kaikkea ollaan sille lapselle se tukipilari, johon voi aina luottaa tilanteessa kuin tilanteessa, vaikka ei olisi aina ihan oikein toiminutkaan. Kotiin pitää aina voida tulla!” (nainen, 30 vuotta)

”Nykyään on vain sellaisia pullamössövanhempia, jotka eivät osaa pistää lapsille rajoja ja eivät osaa rangaista heitä. Vanhemman pitää osata rakastaa ja antaa hellyyttä, mutta pitää kuria.” (nainen, 26 vuotta)

Vapaaehtoisesti lapsettomilla on vahvoja käsityksiä siitä, minkälainen vanhempi on hyvä vanhempi lapselle. Heidän mukaansa vanhemman tulee aina miettiä lapsen etua ennen omaansa. Vanhempana olemiseen nähtiin vaadittavan sekä rakkautta ja hellyyttä että rajoja ja myös kurinpitoa. Lasten ajateltiin kyllä käyttäytyvän hyvin, jos heidät on kasvatettu sitä edellyttävällä tavalla. Vanhemmuuden keskeisenä mittana voidaankin pitää sitä, miten vanhempi lapsensa hoitaa. Tähän liittyy myös vahvasti vapaaehtoisesti lapsettomien käsitykset omista kyvyistään toimia vanhempana ja kasvattajana mahdollisille omille lapsilleen. He tietävät mahdolliset omat rajoitteensa, ja ajattelevat toimivansa vastuullisesti lapsen parasta ajatellen kieltäytyessään lastenhankinnasta.

Kirjoittajat kertoivat toisaalta myös ymmärtävänsä sen, että vanhemmuus on hyvin vaikea tehtävä. Eräs kirjoittaja totesi, että äitiys ja isyys ovat tämän maapallon vaikeimmat ammatit. Kirjoittajat kertoivat arvostavansa paljon heille tuttuja vanhempia, jotka ovat selviytyneet hienosti vanhemmuudelle asetetuista paineista. He totesivat myös olevansa vilpittömän onnellisia läheistensä puolesta heidän saadessa toivottuja lapsia.

”Ihailen ystäviäni, jotka jaksavat olla hyviä vanhempia. En vähättele kenenkään halua tulla äidiksi tai isäksi. Iloitsen mukana, jos ystäväni iloitsee lapseensa liittyvästä jutusta.” (nainen, 26 vuotta)

”Toivoisin todella, että jokainen vanhemmaksi haluava pystyisi toiveensa toteuttamaan, samalla kuitenkin toivoen, että jokaisesta vanhemmasta on kasvattajaksi ja turvaksi lapselleen. Toivon myös, että jokainen lapsi saisi tulla maailmaan molempien vanhempien puolelta toivottuna, haluttuna ja rakastettuna.” (nainen, 31 vuotta)

”Vaikken henkilökohtaisella tasolla nauti lasten seurasta lainkaan, en myöskään missään nimessä vihaa lapsia, enkä toivo heille mitään muuta kuin onnellista, turvallista ja tasa-painoista lapsuutta.” (nainen, 43 vuotta)

Vaikka vapaaehtoisesti lapsettomat eivät itse halua lapsia, kokevat he silti lasten hyvinvoinnin olevan lähellä heidän sydäntään. He toivoisivat kaikilla lapsilla olevan kotonaan

turvalliset ja lämpimät suhteet omiin vanhempiinsa. Toisinaan kirjoittajat kertoivat, että läheisten vanhempien kanssa keskusteleminen heidän lapsistaan ja kasvattamiseen liittyvistä asioista on todella mielenkiintoista, vaikka heillä ei siitä omakohtaista kokemusta olekaan. Erään kirjoittajan mielestä vanhemmuus ja lasten kasvattaminen koskettaa kuitenkin suurinta osaa ihmisistä ja tämän vuoksi siihen liittyvien asioiden pohtiminen on myös lapsittoman näkökulmasta luonnollista.

7 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tässä tutkielman viimeisessä luvussa teen yhteenvedon tutkimuksen tärkeimmistä tutkimustuloksista sekä pohdin myös tutkimuksen sosiologisia näkökulmia. Arvioin myös tutkimuksen toteutusta sekä teen katsauksen tulevaisuuden näkymiin.

7.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista ja tutkimuksen sosiologisista näkökulmista

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on ollut tutkia vapaaehtoista lapsettomuutta Suomessa 2010-luvulla. Tutkimusaihe ilmentää yhteiskunnassa tapahtuneita isoja muutoksia niin yksilön kuin yhteiskunnankin näkökulmasta tarkasteltuna. Vapaaehtoinen lapsettomuus onkin sosiologisenä ilmiönä hyvin monisärmäinen.

Kirjoituspyynnön avulla keräämäni tutkimusaineiston pohjalta vastasin yhteensä viiteen eri tutkimuskysymykseen. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä analyysissa käsittelin sitä, milloin ja miten päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta syntyy. Päätöksen syntymisen ajankohta voidaan karkeasti jakaa niin, että toiset vapaaehtoisesti lapsettomat ovat tienneet jo lapsena tai nuorena, että he eivät tule koskaan haluamaan omia lapsia. Toisille päätös on puolestaan muotoutunut elämänsä ja iän myötä. (ks. myös Veevers 1980.) Varhain elämässään päätöksen tehneet vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat, että päätös on syntynyt tunteen kautta ja usein vapaaehtoista lapsettomuutta pidetään itsestään selvänä osana omaa elämää ja identiteettiä. Aina päätös lapsettomuudesta ei siis ole kovin tietoinen valinta. Näin voi olla myös vaikea perustella tarkemmin valinnan takana olevia syitä ja motiiveja. Ne vapaaehtoisesti lapsettomat, joille päätös lapsettomuudesta on syntynyt vasta myöhemmin elämänsä myötä, pohtivat ja harkitsevat valintaansa enemmän, jolloin erilaiset syyt ja motiivit valitun lapsettomuuden taustalla ovat korostuneemmassa roolissa. Yksilö voi iän myötä jo elämää nähneenä oivaltaa, ettei ole valmis luopumaan lapsettoman elämäntavan mukanaan tuomista hyvistä puolista ja identifioituu näin vapaaehtoisesti lapsettomaksi (ks. myös Callan 1985, 110).

Tärkeimpänä tutkimuskysymyksenä halusin tässä tutkimuksessa selvittää sitä, mitä erilaisia syitä ja motiiveja vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla on. Muodostin tutkimusaineiston pohjalta viisi erilaista syytyyppiä, jotka kuvaavat vapaaehtoisen lapsettomuuden syiden ja motiivien moni-ilmeisyyttä ja rikkautta. Individualistiseen elämäntyyliin liittyvät

tekijät, jotka kuuluivat ensimmäiseen syytyyppiin, osoittautuivat tässä tutkimuksessa tärkeimmäksi motiiviksi valita lapsettomuus. Vapaaehtoisesti lapsettomat pitivät vapautta hyvin tärkeänä asiana elämässään ja he arvostavatkin spontaanisuutta ja joustavuutta, jonka lapsettomuus mahdollistaa. Muun muassa harrastuksia, matkustelua ja ihmissuhteita pidetään tärkeinä asioina. Oma tärkeäksi koettu elämäntyyli nähdään vastakkaisena asiana lastenhankinnalle ja lapsi koetaankin esteenä vapaudelle. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat, että lapsen takia täytyisi uhrata omat tärkeämpinä pidetyt haaveet elämässä. Individuaalistiset syyt ovat myös aikaisempien tutkimusten mukaan tärkeimpiä motiiveja lapsettomuuden valitsemisessa (ks. esim. Campbell 1985; Somers 1993; Gillespie 2003; Miettinen 2010).

Elämmekin ajan hengen mukaista yksilöllisyyden kulta-aikaa, missä yksilöillä on ajassa taaksepäin verrattuna enemmän vapauksia määrittää oman elämänsä rakennusainekset ja suunnan. Postmoderni aika viittaa siihen, että yksilöt ovat vapaampia päättämään omista unelmistaan ja itsensä toteuttamisen tavoista, kuten monet sosiologit ovat esittäneet (ks. esim. Giddens 1991; Bauman 1996; Beck & Beck-Gernsheim 2002). Ihmisten elämää ohjanneiden erilaisten instituutioiden murenemisen myötä yksilöt etsivät uudenlaisia tapoja toteuttaa omia toiveitaan elämässä. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat vahvoja oman elämänsä kulkijoita ja oman näköisensä elämäntyylin ja elämäntien rakentajia. He nauttivat yksilöille suodusta vapaudesta ilmentää lapsetonta identiteettiään ja he ottavatkin siitä kaiken irti.

Ehkä yllättävästi työ ja ura eivät näyttäneet tässä tutkimuksessa kovinkaan keskeisinä teemoina lapsettomuuden valitsemisessa, vaikka lapsettomuuden myötä työhön ja uraan panostamisen voidaankin nähdä huomattavasti helpottuvan. Tämä tulos eroaakin niistä kansainvälisistä tutkimuksista, joissa vapaaehtoisen lapsettomuuden tärkeänä motiivina on usein nähty olevan työhön ja uraan panostamisen mahdollisuus erityisesti naisten kohdalla (ks. esim. Veevers 1980, 79–82; Somers 1993, 646; Park 2005, 390–391). Tämän voi ajatella ainakin osittain johtuvan suomalaisen yhteiskunnan tarjoamista perhepoliittisista tuisista lapsiperheille, joiden myötä lapset eivät välttämättä muutoinkaan ole suomalaisille naisille suuri este työhön ja uraan keskittymiselle. Näin työ ja ura lapsettomuuden motiiveina eivät korostu.

Lasten hyvinvoinnin turvaaminen ja kasvattaminen voidaan puolestaan nähdä kalliina taloudellisessa mielessä ja vapaaehtoisesti lapsettomat haluavatkin käyttää rahansa mie-

luummin täysin omiin tarpeisiinsa. Kulutuksellisia suunnitelmia pidetäänkin yhteiskunnassamme nykypäivänä hyvin tärkeinä. Toisaalta lasten voidaan myös ajatella sitouttavan vanhempansa oravanpyöräelämään asuntolainoineen, jota ei nähdä houkuttelevana vaihtoehtona. Rahan ansaitsemisen ei haluta määräävään elämästä, vaan vapaaehtoisesti lapsettomat arvostavat vapauttaan määrätä elämästään itse.

Toisen syytyypin tutkimuksessa muodostivat vanhemmuuden vaativuuteen ja lapsista saattuihin kokemuksiin liittyvät teemat. Vapaaehtoisesti lapsettomilla on usein negatiivisia näkemyksiä vanhemmuudesta ja lapsiperhe-elämästä, johon saattaa liittyä läheisten ihmisten kautta saadut ikävät kokemukset. Vanhemmuus nähdään yleisesti ottaen hyvin raskaana ja vastuullisena tehtävänä. Aineiston vapaaehtoisesti lapsettomat naiset ovat myös tietoisia siitä, että lasten- ja kodinhoito jää tasa-arvoon liittyvistä ihanteista huolimatta usein naisten harteille, mikä vaikuttaa heidän päätökseensä pysyä lapsettomana (ks. myös Oinonen 2001, 118). Vapaaehtoisesti lapsettomilla voi myös olla kokemuksia esikoisuudesta lapsuuden perheessään ja tätä kautta eräänlaisena sijaisvanhempana toimimisesta omille pikkusisaruksilleen, minkä voidaan nähdä vaikuttaneen vahvasti lapsettomuuden valitsemiseen. He ovat olleet jo nuoresta asti tietoisia lasten hoitamiseen liittyvistä realiteeteista ja tietävät kuinka raskasta se voi olla.

Hyvin tärkeä syy vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsemisessa tässä tutkimuksessa oli se, että lapsista ei pidetä tai ei tiedetä miten näiden seurassa kuuluisi toimia. Tähän saattavat myös liittyä kokemukset koulukiusatuksi joutumisesta. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat, että heillä ei ole minkäänlaista hoivaviettiä vauvojen ja lasten suhteen. Lasten hoitaminen saatetaan nähdä hyvin epämiellyttävänä asiana. En olettanut tutkimusta tekemään lähtiessäni, että jopa noin puolet kirjoittajista kertoisi ajattelevansa lapsista kielteiseen sävyyn. Toisaalta myös Parkin (2005, 393) tutkimuksessa havaittiin, että tutkimukseen osallistuneista vapaaehtoisesti lapsettomista naisista melkein puolet koki, että he eivät pitäneet lapsista. Vapaaehtoisesti lapsettomat kertoivat toisinaan olevansa myös lapsuuden perheensä ainoita lapsia, minkä voi ajatella vaikuttavan siihen, että he aikuisinakin näkevät lapset vieraana asiana omassa elämässään. Toisaalta on hyvä kuitenkin muistaa, että suinkaan kaikki vapaaehtoisesti lapsettomat eivät ajattele negatiivisesti lapsista.

Kolmas syytyyppi kuvaa puolestaan vanhemmaksi sopimattomuutta. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat usein, että he eivät ole sopivia ihmisiä toimimaan vanhemman roolissa. Tähän saattavat liittyä omaan persoonallisuuteen liittyvät tekijät, kuten kärsimättömyys

luonteenpiirteenä, jonka ei nähdä soveltuvan yhteen lasten kasvattamisen kanssa. Vapaaehtoisesti lapsettomat eivät luota omiin kykyihinsä olla tarpeeksi hyviä vanhempia mahdollisille omille lapsilleen (ks. myös Park 2005, 389; Miettinen 2010, 17). Vanhemmuuteen liitetäänkin paljon odotuksia, jotka voivat luoda epävarmuutta suhteessa omiin kykyihin toimia vanhempana (esim. Ketokivi 2004; Jallinoja 2006). Vapaaehtoisesti lapsettomilla saattaa olla myös ikäviä kokemuksia omien vanhempiensa kyvyistä toimia vanhempina, jonka myötä he ovat alkaneet pelätä, että heistäkin voisi tulla yhtä huonoja vanhempia mahdollisille lapsilleen. Vapaaehtoisesti lapsettomat ajattelevat selkeästi, ei pelkästään omaa etuaan, vaan myös mahdollisen lapsen etua kieltäytymällä lastenhankinnasta. Vanhemmuudesta kieltäytyminen lapsen hyvinvointiin vedoten edustaakin vahvasti vastuullisuutta.

Neljänteen syytyyppiin kuuluvat eettis-moraalisiksi nimeämäni syyt vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat huolissaan globaalista väestönkasvusta ja sen aiheuttamista ongelmista sekä ihmiskunnalle että maapallolle. Väestönkasvun aiheuttama köyhyys ja ekologiset haasteet nähdään tärkeinä syinä sille, miksi lapsia ei tulisi hankkia. Vapaaehtoisesti lapsettomat ajattelevat maailmassa olevan jo tarpeeksi ihmisiä. Myös maailman kokeminen pahana paikkana elää näkyvä vapaaehtoisesti lapsettomien mielipiteissä. Yhteiskunnan tilasta ja sen aiheuttamasta epävarmuudesta tulevaisuuden suhteen ollaan huolissaan. Kaoottisessa maailmassa lapsettomana eläminen nähdään parempana vaihtoehtona kuin lastenhankinta, sillä vanhemmat eivät voi aina suojella lastaan mahdollisilta ikäviltä ja pahoilta asioilta.

Yksilöille annettu vapaus määrittää omat elämänsä valinnat tuo mukanaan myös vastuun ja tätä kautta erilaiset riskit ovat tulleet jäädäkseen yksilöiden elämään. Yksilöt reflektoivatkin erilaisia riskejä hyvin tarkkaan. (ks. Giddens 1991; Beck 1995.) Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat hyvin selkeällä tavalla riskiyhteiskunnan kansalaisia. He ovat erittäin riskitietoisia ja he arvioivat tarkasti mahdollisten valintojensa seurauksia. Vapaaehtoiselle lapsettomuudelle annettujen syiden taustalta löytyykin usein riskiajattelu. Lastenhankinta näyttää siltä enemmän riskinä, mitä enemmän mahdollisuuksia ja vaatimuksia yksilöillä on oman elämänsä suhteen ja mitä enemmän lastenhankintaan liitetään uhkia, epävarmuutta ja kasvaneita vaatimuksia. Lastenhankinnasta kieltäytyminen voikin näyttää mahdollisten riskien minimoimisena.

Viimeiseen syytyyppiin kuuluvat fyysiset syyt lastenhankinnan esteenä, mihin liittyy myös vahvasti mahdollisten riskien arvioiminen. Tämä syytyyppi koskee erityisesti sukupuolena naisia, jotka ovat fyysisesti sidoksissa lapsiinsa. Vapaaehtoisesti lapsettomat ovat saattaneet kuulla toisten naisten ikäviä kokemuksia liittyen lasten saantiin fyysisenä tapahtumana. Raskaus ja synnytys saattavatkin toisinaan tuntua liian pelottavilta ja ahdistavilta asioilta, ja niiltä halutaan välttyä omalla kohdalla kokonaan.

Tutkimus osoittaa, että tärkeimpänä kiinnostuksen kohteenani olevat syyt ja motiivit lapsettomuuden taustalla ovat hyvin moniulotteisia. Vapaaehtoiselle lapsettomuudelle voidaan antaa hyvin erilaisia perusteluja, jotka eivät ole toisistaan riippuvaisia. Usein valinnan tukena käytetään monenlaisia syitä, jotka vahvistavat vapaaehtoisesti lapsettoman käsitystä valintansa merkityksestä ja tärkeydestä. Valinta lapsettomuudesta tehdään itsenäisesti ja valinnan takana myös seistään vahvasti. Vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevat syyt ja motiivit olivat tässä tutkimuksessa yleisesti ottaen hyvin pitkälle linjassa sekä aikaisempien kansainvälisten että kotimaisten tutkimustulosten kanssa. Tämä kertoo siitä, että lapsettomuuden valitseminen on Suomessa hyvin pitkälle samanlaisista tekijöistä kiinni kuin länsimaisessa kulttuurissa yleisestikin. Mahdollisesti ei-länsimaisissa kulttuureissa tulokset voisivat olla erityyppisiä. Myös se, että tässä tutkimuksessa saatiin samantyyllisiä tuloksia kuin noin kolmenkymmenen vuoden takaisissa tutkimuksissa, kertoo siitä, että syyt vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla eivät ole juurikaan muuttuneet ajassa taaksepäin verrattuna.

Toisena tärkeänä tutkimuskysymyksenä halusin ottaa selvää siitä, onko lapsettomuuden valitsemisella seurauksia sosiaalisessa elämässä. Yksi sosiologisesti tärkeä teema tässä tutkimuksessa liittyy normatiivisuuden merkitykseen yhteiskunnassa. Yhteiskunnassa ja sosiaalisissa suhteissa tapahtuneista muutoksista huolimatta erilaiset ajattelutavat ja käytännöt ovat osoittaneet sinnikkyytensä ja voimallisuutensa. Yksi näistä ajattelutavoista liittyy vahvasti ydinperheeseen ja siihen liitettyihin mielikuviin. Vaikka ydinperhettä voidaan pitää historiallisesti ja kulttuurisesti muovautuneena muodostelmana, on sillä kuitenkin vahva normatiivisuutta luova merkitys sekä yhteiskunnan instituutioiden että yksilöiden tasolla. Ydinperhe voidaan jopa nähdä ainoana oikeana perhemuotona muiden perhemuotojen, kuten lapsettomien perheiden kustannuksella. (ks. esim. Yesilova 2009.) Oletin, että vapaaehtoinen lapsettomuus ei ole sosiaalisen normin mukainen valinta sellaisessa yhteiskunnassa, missä useimmat ihmiset hankkivat lapsia ja missä ydinperhettä pidetään usein moninaistuneista perhemuodoista huolimatta ihanteena. Olettamukseni sai aineistosta vas-

takaikua. Vapaaehtoisesti lapsettomat joutuvat usein selittelemään päätöstään lapsettomuudesta muille ihmisille. Lapsettomuus valintana aiheuttaa ihmettelyä ja sitä joudutaan siksi perustelemaan. Erityisesti ne vapaaehtoisesti lapsettomat, jotka elävät parisuhteessa tai ovat pidentyneen nuoruuden kulttuurin normien mukaisessa lastenhankintaiässä eli iältään noin kolmenkymmenen molemmin puolin, saavat vastailla enemmän ympäristön uteluihin. Ketokiven (2004) mukaan lastenhankinnan ajatellaan olevan sopivaa vasta sitten, kun pidentyneen nuoruusiän vapaudesta on nautittu ja on saavutettu tarkoitettu kypsyys vanhempana toimimista silmällä pitäen.

Vapaaehtoisesti lapsettomien lähipiiri hyväksyy usein kuitenkin heidän valintansa lapsettomuudesta. Häiritseviä uteluja ja kyselyjä koetaan enemmän vieraampien ihmisten taholta. Toisinaan vapaaehtoisesti lapsettomat eivät halua lähteä selittelemään omaa henkilökohtaista valintaansa kenellekään sen tarkemmin (ks. myös Callan 1985, 129). Tähän liittyy läheisesti hyvin vahva individualistinen ajattelutapa, jolloin toisten mielipiteistä ei jakseta olla kiinnostuneita. Joskus taas asian esiintuontia ja siitä keskustelemisesta halutaan välttää sosiaalisissa tilanteissa siksi, että ei kohdattaisi epämiellyttävänä pidettyä kummeksuntaa tai negatiivisia reaktioita. Vapaaehtoisesti lapsettomat kertovatkin kohtaavansa vähättelyä ja epäilyksiä valintansa suhteen. Toisinaan ympäristö saattaa uskoa, että he tulevat vielä jonain päivänä katumaan valintaansa lapsettomuudesta tai että he eivät voi olla täysin onnellisia, koska heillä ei ole lapsia. Vapaaehtoisesti lapsettomat voivat myös kokea, että heitä pidetään itsekkäinä ihmisinä ja toisinaan he kokevatkin suoranaista paheksuntaa valintansa vuoksi. (ks. myös Gillespie 2000, 227–230.) Vapaaehtoista lapsettomuutta voidaan pitää radikaalina valintana, sillä suomalaisia on väestöliiton tutkimusten mukaan totuttu pitämään hyvin perhekeskeisinä. Lapsilla on suomalaisille tärkeä merkitys. (Paajanen 2007; Miettinen & Rotkirch 2008.) Myös naiseus ja äitiys yhdistetään usein vahvasti toisiinsa, mikä voi saada vapaaehtoisesti lapsettomat naiset näyttämään epäfeminiinisiltä (ks. Gillespie 2000; Park 2005).

Voi olla kuitenkin myös mahdollista, että tutkimuksen vapaaehtoisesti lapsettomat kertoivat kirjoitelmissaan korostetusti ikävistä kokemuksistaan, koska ne ovat jääneet hyvin heidän mieleensä. Täytyy muistaa, että suinkaan kaikki vapaaehtoisesti lapsettomat eivät oleet kokeneet ympäristön taholta negatiivista suhtautumista heidän valintaansa kohtaan, vaikka ihmettelyä se onkin aiheuttanut. Suomalaisia voidaan Merzin ja Liefbroerin (2012, 597) tutkimuksen mukaan pitää modernisaatio- ja yksilöllisyyskehityksessä myös edelläkävijöinä, jolloin vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtaudutaan myönteisemmin verrattuna

joihinkin toisiin Euroopan maihin. Suhtautuminen on todennäköisesti hyvin erilaista yksilöistä riippuen. Onkin tärkeää huomata, että sosiaaliset normit muuttuvat aina ajassa, vaikka joskus vauhti tuntuisi hitaalta. Tiivistäen voi sanoa tutkimuksen osoittavan, että vapaaehtoinen lapsettomuus elää vielä välitilassa sen suhteen, miten hyväksyttynä ratkaisuna sitä pidetään. Selvää on, että lapsettomuuden valitseminen ei ole yleisesti hyväksytty asia. Yhteiskunta on kuitenkin koko ajan muutoksen tilassa, mikä voi mahdollistaa sen, että ihmiset alkavat laajamittaisesti hyväksyä myös lapsettomuuden osana toisten ihmisten henkilökohtaista elämää. Haluan uskoa, että suvaitsevaisuus vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan tulee tulevaisuudessa kasvamaan.

Vapaaehtoisesti lapsettomat kertoivat kirjoitelmissaan myös ystävyysuhteisiinsa liittyvistä ongelmista, jotka ilmenevät silloin, kun heidän ystävänsä saavat lapsia. Yhteisiä puheenaiheita ja yhteistä tekemistä saattaa olla vaikea löytää, kun mielenkiinnon kohteet ystävästen kesken eivät ole enää samoja. Vapaaehtoisesti lapsettomia ei useinkaan kiinnosta lapsia omaavien ystävien puheet lapsista ja lapsiperhe-elämästä. Toisinaan välit vanhojen ystävästen kanssa saattavat mennä kokonaan poikki. Vapaaehtoisesti lapsettomat etsivätkin usein mielellään seuraa samanhenkisistä ihmisistä (ks. myös Callan 1985, 127).

Neljännän tutkimuskysymyksen muodossa olin kiinnostunut siitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa mahdollisessa parisuhteessa elämiseen. Suurin osa aineiston kirjoittajista kertoi elävänsä parisuhteessa. Vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa tutkimuksen perusteella sekä parisuhteen solmimiseen että parisuhteen luonteeseen. Vapaaehtoisesti lapsettomille naisille on hyvin tärkeää, että myös heidän kumppaninsa on vapaaehtoisesti lapseton, jotta parisuhde ylipäättään voisi kestää ja olla toimiva. Vapaaehtoisesti lapsettomat kokevat, että lapsettomuuden kohdalla ei voi tehdä kompromisseja parisuhteessa. Usein nainen oli kuitenkin ollut se osapuoli, jolla oli lastenhankinnan suhteen enemmän päätäntävaltaa (ks. myös Gillespie 2003, 128). Vapaaehtoisesti lapseton voi myös toisinaan kokea sopivan kumppanin löytämisen hankalana, sillä useimpien kumppaniehdokkaiden voidaan ajatella haluavan lapsia vapaaehtoisesti lapsettomien ollessa marginaalissa.

Vapaaehtoisesti lapsettomat muodostavat oman perheensä parisuhteen ympärille, missä lapsilla ei nähdä olevan sijaa. Vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään selvänä etuna parisuhteen kannalta. Tutkimuksessa vapaaehtoisesti lapsettomat kokivat että, parisuhteessa on aikaa panostaa toisen kumppanin huomioimiseen, kun lapset eivät ole sille esteenä (ks. myös Somers 1993, 648). Parisuhteella onkin vapaaehtoisesti lapsettomille hyvin tärkeä

merkitys. Lapsettomassa parisuhteessa korostuu puhtaan suhteen tunnusmerkit: vapaaehtoinen sitoutuminen ilman velvoitteita (ks. Giddens 1991, 88–98). Vapaaehtoisesti lapsettomat myös kokevat vahvasti, että jos heidän parisuhteeseensa syntyisi lapsi, tietäisi se todennäköisesti loppua parisuhteelle. Yksilöt ovatkin nykypäivänä hyvin tietoisia siitä, että parisuhde on kaiken aikaa uhattuna. Tämä johtuu muun muassa siitä, että avioeroista puhutaan mediassa paljon ja yksilöt ovat hyvin riskitietoisia. Lapsi voidaan nähdä asioita sotkevana kolmantena pyöränä parisuhteen näkökulmasta ja näin erityisenä uhkana parisuhteen eheydelle. (ks. Jallinoja 2000, 76, 98.)

Viimeisen tutkimuskysymyksen myötä käsittelin sitä, miten vapaaehtoisesti lapsettomat suhtautuvat yleisemmällä tasolla vanhemmuuteen. Tutkimuksessa vapaaehtoisesti lapsettomat ottivat kantaa lastenhankintaan liittyviin motiiveihin, usein niin, että ihmisten lastenhankinnalle antamat perustelut eivät näyttäytyneet heidän mielestään rationaalisilta. Lastenhankintaa ei esimerkiksi koettu järkevänä, jos sen motiivina oli heistä koitua turva vanhuudessa. Vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat myös nähdä lastenhankinnan itsekkyyden ilmauksena silloin, jos lasten toivotaan tekevän vanhempansa onnellisiksi. Lastenhankintaa pidetään myös vapaaehtoisesti lapsettomien näkökulmasta usein alistumisena sosiaalisille normeille (ks. myös Veevers 1980, 122–125; Park 2002, 35). Tutkimuksessa vapaaehtoisesti lapsettomat kokivatkin, että jos lastenhankintaa harkittaisiin realistisemmin, niin vapaaehtoisesti lapsettomien määrä yhteiskunnassa tulisi kasvamaan. Vanhemmilla ajateltiin usein olevan liian ruusuinen kuva lapsista ja lapsiperhe-elämästä.

Vapaaehtoisesti lapsettomat ottavat myös kärkevästi kantaa lasten kasvattamiseen. Vanhemmuuden nähdään olevan nykyvanhemmilta täysin hukassa (ks. myös Jallinoja 2006, 113). Vapaaehtoisesti lapsettomat ajattelevat ihmisten ryhtyvän vanhemmiksi usein ymmärtämättä millaisen vastuun lasten kasvattamisesta se tuo mukanaan. He kokevat, että vanhemmat eivät osaa asettaa lapsilleen tarvittavia rajoja ja pitää kuria. Vapaaehtoisesti lapsettomilla onkin yleensä vahva käsitys siitä, minkälainen vanhempi on hyvä vanhempi lapselle. Voi pohtia sitä, johtuuko vapaaehtoisesti lapsettomien kärkevä suhtautuminen vanhemmuutta kohtaan siitä, että se lisää heidän oman valintansa painoarvoa ja antaa sille tukea. Näin on ehkä helppo nähdä kaikki lastenhankintaan liittyvät mahdolliset negatiiviset puolet. Toisaalta tutkimuksen vapaaehtoisesti lapsettomat antavat myös tunnustusta vanhemmille, jotka suoriutuvat lasten kasvattamisesta onnistuneesti ja osaavat toimia hyvinä vanhempina lapsilleen. Vapaaehtoisesti lapsettomat välittävät vahvasti lapsista ja heidän hyvinvoinnistaan, vaikka he itse ovatkin valinneet lapsettomuuden omalla kohdallaan.

7.2 Tutkimuksen arviointia ja katsaus tulevaisuuteen

Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen tarttuminen tutkimuskohteena oli hyvin antoisaa ja mielenkiintoista erityisesti sen vuoksi, että aihetta on Suomessa tutkittu hyvin vähän, mikä lisää myös tämän tutkimuksen merkittävyyttä. Vähän tutkitusta sekä huonosti tunnetusta ilmiöstä johtuen tutkielmassa käsiteltävät aiheet muodostuivat kaiken kaikkiaan laaja-alaisiksi, vaikka keskityinkin pääosin kahteen tärkeimpään päätutkimuskysymykseen. Vapaaehtoisen lapsettomuuden tutkimisen voidaan nähdä lisäävän yhteiskunnallista ymmärrystä erityisesti siitä, miksi jotkut ihmiset eivät halua hankkia lapsia, mihin myös tällä tutkimuksella on ensisijaisesti pyritty.

Tutkimus osoittaa, että vapaaehtoisesti lapsettomat arvioivat refleksiivisesti omaa elämäänsä suhteessa lastenhankintaan ja rakentavat näin itse omaa normaalibiografiasta (Beck & Beck-Gernsheim 2002) eroavaa elämäntulkua. Tutkimus näyttää kuinka sekä yksilöllistymiskehitys että riskiyhteiskunta manifestoituvat valintana olla hankkimatta lapsia. Postmodernissa vapauden ja valintojen maailmassa on myös kääntöpuolena epävarmuus ja erilaiset riskit (Giddens 1991; Beck 1995). Tämän tutkimuksen antina oli lisäksi vapaaehtoisen lapsettomuuden tarkasteleminen sosiaalisten normien näkökulmasta. Tutkimus osoittaa, että vapaaehtoinen lapsettomuus ei ole vielä yleisesti hyväksytty asia suomalaisessa yhteiskunnassa, minkä myös vapaaehtoisesti lapsettomat hyvin tiedostavat ja tuovat esiin.

Tutkimuksen yhtenä selkeänä vahvuutena oli tutkimusaineiston koko, mikä antoi hyvät lähtökohdat lähteä tarkastelemaan ilmiötä hieman laajemmassa perspektiivissä. Tutkimusaineisto oli laajuutensa ansiosta hyvin monipuolinen, mikä antoi myös mahdollisuudet tarkastella aineistoa sekä yhteneväisyyksien että eroavuuksien näkökulmista. Poikkeavat vastaukset voidaankin laadullisen tutkimuksen analyysissä nähdä voimavarana (Eskola & Suoranta 2008, 181). Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä mahdollisti myös tietyllä tavalla vapaut kädet aineiston suhteen. Sisällönanalyysia sovellettaessa tutkija ei ole liian sidottu käyttämäänsä menetelmään, vaan tutkijalla on mahdollisuus tehdä havaintoja ja tulkintoja aineiston pohjalta melko vapaasti. Tämä voidaan nähdä myös haasteena. Olen kuitenkin tutkimusta tehdessäni kiinnittänyt erityisesti huomiota saatujen tulosten luotettavuuteen ja pyrkinyt kriittisesti tarkastelemaan omaa rooliani tutkijana. Olen pyrkinyt olemaan avoin ja johdonmukainen tekemieni valintojen suhteen. Itse tutkijalla onkin laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa keskeinen asema, kuten luvussa 5.3 olen todennut (ks. Eskola & Suoranta 2008, 208, 210).

Tutkimuksen mahdollisena heikkoutena voidaan pitää sitä, että en tavoittanut tarpeeksi miehiä vastaamaan kirjoituspyyntööni, jonka vuoksi aineisto koostui pelkästään naispuolisista vastaajista. Olisi ollut mielenkiintoista tutkia esimerkiksi sitä, eroavatko naisten ja miesten antamat syyt ja motiivit vapaaehtoiselle lapsettomuudelle merkittävästi toisistaan. Voi myös pohtia sitä, että kokevatko miehet samalla tapaa vapaaehtoisen lapsettomuuden vaikuttavan sosiaaliseen elämäänsä kuten naiset kokevat. Miehet eivät välttämättä koe ympäristön taholta samanlaista painetta lastenhankintaan kuin naiset. Äitiys liitetään hyvin vahvasti naiseuteen, mutta liitetäänkö isyys yhtä vahvasti miehisyteen? Parkin (2005, 380) mukaan hyväksytyä maskuliinisuutta määrittävät pitkälti eri tekijät kuin hyväksytyä feminiinisyttä. Se, että tutkimusaineistoni koostui vain naiskirjoittajista, lienee leimannut sitä, minkälaisia tutkimustuloksia sain. Mitä todennäköisimmin tulokset olisivat muodostuneet erilaiseksi, jos aineistossa olisi ollut mukana myös mieskirjoittajia.

Se, että kirjoituspyyntö jätettiin internetin keskustelupalstoille, vaikutti todennäköisesti siihen, että tutkimusaineistoni koostui myös pääosin nuorista vastaajista, vaikkakin nuorien voidaan ajatella olevan aktiivisia pohtimaan ikänsä puolesta lastenhankintaan tai lapsettomuuteen liittyviä tekijöitä. Jos pyyntö olisi jätetty myös toisenlaisille areenoille, olisin ehkä voinut saada aineistooni enemmän mukaan myös iältään vanhempia kirjoittajia. Jatko-tutkimustarpeita ajatellen voisikin tulevaisuudessa olla myös mielenkiintoista kuulla tarkemmin vanhempien ihmisten mietteitä valitusta lapsettomuudestaan. Miten esimerkiksi lapsettomuuden koetaan vaikuttavan elämään vanhoilla päivillä? Voidaanko valintaa ehkä katua myöhemmin?

Yhteiskunnan tasolla keskustelua lastenhankinnasta sekä lapsettomuudesta on käyty vilkkaana ja Suomessa ollaan oltu huolissaan kasvavista lapsettomuusluvusta. Lapsia syntyykin Suomessa liian vähän, jotta nykyiset lastenhankintaiässä olevan sukupolvet pystyisivät uusimaan itsensä, mikä taas tarkoittaa sitä, että väestönkasvu tulee kääntymään negatiiviseksi ennen pitkää (Jokinen & Saaristo 2006, 193). Lapsettomien naisten osuus onkin hitaassa, mutta tasaisessa kasvussa. Ensimmäisen lapsen hankinta on yhä useammalle haastava vaihe. Ongelma ei koske vain naisia, vaan myös miehille perheellistymisestä on tullut haastavampaa. Joka neljäs suomalainen 35-vuotias nainen on lapseton. Samanikäisistä miehistä lapsettomia on vielä enemmän. (Miettinen & Rotkirch 2008, 7; Lainiala 2012, 16–17.) Lapsettomaksi jääminen voi johtua hyvin erilaisista tekijöistä, kuten vapaaehtoisesta valinnasta tai tahattomasta lapsettomuudesta tai vaikkapa sopivan kumppanin puutteesta. Täytyy kuitenkin muistaa, että erityisesti vapaaehtoinen lapsettomuus on Suomessa

suhteellisen marginaalinen ilmiö ja Miettisen (2010, 12) tutkimuksen mukaan näköpiirissä ei olisi viitteitä siitä, että vapaaehtoisesti lapsettomien osuus lapsettomien joukossa tulisi kasvamaan. Tulevaisuutta on kuitenkin aina vaikea ennustaa ja voi myös olla niin, ettei aikomuksia vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ilmaista vapaasti yhteiskunnassa, jossa korostetaan lastenhankinnan tärkeyttä (ks. myös Miettinen & Rotkirch 2008, 30).

Suomalaiset kuitenkin perustavat edelleen perheitä, elävät perheissä ja arvostavat perhettä (Jokinen & Saaristo 2006, 194). Kokonaishedelmällisyysluku on Suomessa pysynyt suhteellisen korkealla sen ollessa 1.8 Euroopan keskimääräiseen 1.5 lapseen verrattuna. On myös viitteitä siitä, että kun samaan aikaan lapsettomien naisten osuus on tasaisesti kasvanut, niin myös kolmi- tai useampilapsisten naisten osuus lisääntyy. (Miettinen & Rotkirch 2008, 8-9, 13.) Tämän voi ajatella aiheuttavan eräänlaista polarisoitumiskehitystä, jossa jakaannutaan kokonaan lapsettomiin ja toisaalta monilapsisiin perheisiin.

Näkisin kuitenkin, että jokaisella yksilöllä on oikeus päättää omasta lisääntymisestään. Toinen meistä haluaa suuren lapsiperheen, toinen taas haluaa muodostaa oman perheensä kumppanin kanssa ilman lapsia. Kaikilla yksilöillä tulisi olla vapaus valita oma perhemuotonsa. Olenkin pyrkinyt tässä tutkimuksessa tuomaan vapaaehtoisesti lapsettomien äänen esiin, jotta heidän kantaansa lastenhankintaa kohtaan voitaisiin ymmärtää paremmin osana suomalaista yhteiskuntaa. Ottaen huomioon yhtäläisyydet aikaisempien vapaaehtoista lapsettomuutta koskevien tutkimustulosten kanssa, tutkimuksen voidaan ajatella kertovan ilmiöstä laajemminkin yhteiskunnassamme.

KIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.

Beck, Ulrich (1995) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck Ulrich, Giddens Anthony & Lash Scott (toim.) Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino, 11–82.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.

Callan, Victor J (1985) *Choices About Children*. Melbourne: Longman Cheshire.

Campbell, Annily (1999) *Childfree and Sterilized. Women's Decisions and Medical Responses*. London: Cassell.

Campbell, Elaine (1985) *The Childless Marriage. An Exploratory Study of Couples Who Do Not Want Children*. London: Tavistock Publications.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele (2003) Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–15.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Gillespie, Rosemary (2000) When No Means No: Disbelief, Disregard and Deviance as Discourses of Voluntary Childlessness. *Womens's Studies International Forum* 23:2, 223–234. Saatavilla:
<<http://www.sciencedirect.com.ezproxy.jyu.fi/science/article/pii/S0277539500000765#>>, luettu 1.9.2012.

Gillespie, Rosemary (2003) Childfree and Feminine. Understanding the Gender Identity of Voluntarily Childless Women. *Gender & Society* 17:1, 122–136. Saatavilla:
<<http://gas.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/content/17/1/122.full.pdf+html>>, luettu 13.1.2013.

Gittins, Diana (1985) *The Family in Question. Changing Households and Familiar Ideologies*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: Macmillan.

Hautamäki, Antti (1996) Individualismi on humanismia. Teoksessa Hautamäki A., Lagerpetz E., Sihvola J., Siltala J. & Tarkki J. Yksilö modernin murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 13–44.

Helsingin Sanomat (13.2.2014) Näin meitä lapsettomia syrjitään. Kirjoittaja: Maria Pettersson. Saatavilla: <<http://www.hs.fi/elama/a1392195311824>>, luettu 14.2.2014.

Hoikkala, Tommi (1993) Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.

Hoikkala, Tommi (1998) Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa Roos J.P. & Hoikkala Tommi (toim.) Elämänpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus, 152–168.

Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (2000) Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa Hoikkala Tommi & Roos J.P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhatvuoden vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 9–31.

Häggman, Kai (1994) Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Jallinoja, Riitta (1984) Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Haavio-Mannila Elina, Jallinoja Riitta & Strandell Harriet. Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva: WSOY, 37–110.

Jallinoja, Riitta (1985) Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo: WSOY.

Jallinoja, Riitta (1991) Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 550. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Jallinoja, Riitta (1997) Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Helsinki: Gaudeamus.

Jallinoja, Riitta (1998) Perhe. Teoksessa: Saksala Elina (toim.) Muutoksen sosiologia. Yle-Opetuspalvelut. Yleisradio Oy, 63–67.

Jallinoja, Riitta (2000) Perheen aika. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2004) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Eeva (1997) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2006) Suomalainen yhteiskunta. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Jouhkimo, Toni & Kokki, Ruut (2000) ”Tämä on kahden aikuisen hemmottelusuhde” - Diskurssianalyysi vapaaehtoisesti lapsettomasta elämänpolitiikasta. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juyu-2000851776>>, luettu 20.9.2011.

- Karppinen, Maria (2011) Paras tapa olla nainen: vapaaehtoisesti lapsettomien naisten puheenvuoroja. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201210042593>>, luettu 5.6.2012.
- Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kelly, Maura (2009) Women's Voluntary Childlessness: A Radical Rejection of Motherhood? *Women's Studies Quarterly* 37:3/4, 157–172. Saatavilla: <<http://muse.jhu.edu.ezproxy.jyu.fi/journals/wsq/v037/37.2.kelly.pdf>>, luettu 14.1.2013.
- Ketokivi, Kaisa (2004) Pidentynyt nuoruus ja perheen perustaminen. Individualistisen elämänorientaation jäljillä. *Sociologia* 41:2, 94–107.
- Ketokivi, Kaisa (2005) Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola Sinikka & Ketokivi Kaisa (toim.) Polkuja ja poikkeamia - Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 100–137.
- Lainiala, Lassi (2012) Toiveesta toteutukseen. Suomalaisten lastenhankintaa selittäviä tekijöitä. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 44/2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Lyotard, Jean-Francois (1985) Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.
- Marin, Marjatta (2001) Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari Anne & Jyrkämä Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 17–48.
- Merz, Eva-Maria & Liefbroer, Aart.C. (2012) The Attitude Toward Voluntary Childlessness in Europe: Cultural and Institutional Explanations. *Journal of Marriage and Family* 74:3, 587–600. Saatavilla: <<http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1111/j.1741-3737.2012.00972.x/pdf>>, luettu 13.1.2013.
- Miettinen, Anneli (2010) Voluntary or Involuntary Childlessness? Socio-Demographic Factors and Childlessness Intentions among Childless Finnish Men and Women aged 25–44. *Finnish Yearbook of Population Research XLV 2010*, 5–24. Saatavilla: <http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/850179/YB+2010_Miettinen,+pp.+5%1324.pdf>, luettu 1.3.2013.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. *Perhebarometri 2008*. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 34/2008. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.
- Morell, Carolyn (2000) Saying No: Women's Experiences with Reproductive Refusal. *Feminism & Psychology* 10:3, 313–322. Saatavilla: <fap.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/content/10/3/313.full.pdf+html>, luettu 20.1.2013.
- Notko, Marianne (2011) Väkiältä, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 406. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Nätkin, Ritva (1991) Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut. Teoksessa Nopola Sinikka (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys - elämä vai kohtalo? Juva: WSOY, 11–25.
- Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Oinonen, Eriikka (2001) Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa Kuure Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot - vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Stakes, 109–125.
- Overall, Christine (2012) Why Have Children? The Ethical Debate. Cambridge-London: The MIT Press.
- Paajanen, Pirjo (2007) Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 30/2007. Helsinki: Väestöliitto.
- Park, Kristin (2002) Stigma Management among the Voluntarily Childless. *Sociological Perspectives* 45:1, 21–45. Saatavilla: <<http://www.westminster.edu/staff/kpark/pdf/StigmaManagementamongtheVoluntarilyChildless.pdf>>, luettu 16.6.2013.
- Park, Kristin (2005) Choosing Childlessness: Weber's Typology of Action and Motives of the Voluntarily Childless. *Sociological Inquiry* 75:3, 372–402. Saatavilla: <<http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1111/j.1475-682X.2005.00127.x/pdf>>, luettu 13.1.2013.
- Rantamaa, Paula (2001) Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari Anne & Jyrkämä Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 49–95.
- Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (1998) Esipuhe. Teoksessa Roos J.P. & Hoikkala Tommi (toim.) Elämänpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus, 7–19.
- Rotkirch, Anna (2000) Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Hoikkala Tommi & Roos J.P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 187–200.
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004) *Sosiologia*. Juva: WSOY.
- Salo, Anne (2001) Lapsettomuus naisen tietoisena valintana. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2001862299>, luettu 15.9.2011.
- Sevón, Eija & Huttunen, Jouko (2002) Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Rönkä Anna & Kinnunen Ulla (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.
- Somers, Marsha D. (1993) A Comparison of Voluntarily Childfree Adults and Parents. *Journal of Marriage and the Family* 55:3, 643–650. Saatavilla: <<http://www.jstor.org.ezproxy.jyu.fi/stable/pdfplus/353345.pdf>>, luettu 1.9.2012.

- Sulkunen, Pekka (1998) Johdatus sosiologiaan - käsitteitä ja näkökulmia. Juva: WSOY.
- Takala, Pentti (1994) Kohti postmodernia perhettä - perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa Linna Pirkko (toim.) Perhe. Sosiaalipolitiikan laitos. C-sarja 6/1994. Tampere: Tampereen yliopisto, 7–30.
- Tolkki-Nikkonen, Mirja (1990) Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen? Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uotila, Hannele (1998) Vapaaehtoinen lapsettomuus. Perinteet vastaan yksilöllistyminen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1998748355>>, luettu 15.9.2011.
- Veevers, Jean E. (1980) Childless by choice. Toronto: Butterworths.
- Vilkko, Anni (2000) Elämänkulku ja elämänkulkukerronta. Teoksessa Heikkinen Eino & Tuomi Jouni (toim.) Suomalainen elämänkulku. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 74–85.
- Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Saresma Tuija, Rossi Leena-Maija & Juvonen Tuula (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 109–120.
- Väestöpoliittinen ohjelma (2004) Väestöliitto. Saatavilla: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/a39fb7497dc66182d2c2a190352f19e6/1399813158/application/pdf/263803/vpohjelma_lopullinenpdf.pdf>, luettu 1.2.2014.
- Yesilova, Katja (2009) Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

Liite 1 Kirjoituspyyntö

Oletko vapaaehtoisesti lapseton?

Olen sosiologian opiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu -työtäni vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Kerään aineistoa tutkimukseeni ja toivoisin kirjoitelmia miehiltä ja naisilta, jotka ovat lapsettomia omasta tahdostaan. Jokainen kirjoitelma on tärkeä ja ne käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Voit kirjoittaa kokemuksistasi esimerkiksi seuraavien teemojen kautta:

- Millaisia syitä näet olevan vapaaehtoisesta lapsettomuudesta taustalla?
- Joudutko selittelemään valintaasi muille? Vaikuttaako valintasi sosiaaliseen elämääsi?
- Miten vapaaehtoinen lapsettomuutesi vaikuttaa mahdollisessa parisuhteessa elämiseen?
- Miten suhtaudut vanhemmuuteen, äitiyteen/isyyteen?
- Kerrothan myös itsestäsi seuraavat asiat: Sukupuoli, ikä, koulutustausta, paikkakunta?

Kirjoituksesi voit lähettää x.x.xxxx mennessä sähköpostiin:

laura.e.kuivalainen@student.jyu.fi

tai kirjepostina osoitteeseen:

Laura Kuivalainen
c/o Terhi-Anna Wilska
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto

Kiitokset jo etukäteen!

Laura Kuivalainen

Kirjoituspyyntö on jätetty seuraavien internetsivustojen keskustelupalstoille: plaza.fi ja suomi24.fi.